

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
**«ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗ
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ: Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑ»**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΜΑΥΡΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ (68/07)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ ΙΟΡΔΑΝΗΣ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΟΨΗ	Σελίδες 5
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ</u>	
1.1.Εισαγωγή	6
1.2. Τοποθεσία	6
1.3. Ιστορική αναδρομή	6
1.4.Πολιτικό σύστημα	7
1.5.ΚΟΙΝΩΝΙΑ	7
1.5.1.Πληθυσμός	7
1.5.2..Δημογραφικά στοιχεία	8
1.5.3.Εθνότητες	9
1.5.4.Γλώσσα	9
1.5.5..Θρησκεία	9
1.6.ΥΠΟΔΟΜΕΣ	9
1.6.1.Οδικό δίκτυο	9
1.6.2.Σιδηρόδρομος	10
1.6.3.Μεταφορές	10
1.6.4.Αεροδρόμια- Λιμάνια	10
1.6.5. Τηλεπικοινωνίες	11
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ</u>	
2.1.Γενικά	12
2.2.Αναδρομή της βουλγαρικής οικονομίας μετά τη μετάβαση στον καπιταλισμό	12
2.3.ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	13
2.3.1.ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2000-2006	13
2.3.1.1. Ανεργία	15
2.3.1.2.Πληθωρισμός	16
2.3.1.3.Ακαθάριστο εθνικό προϊόν (ΑΕΠ) – Ανάπτυξη	16
2.4.ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	17

2.4.1. Γεωργία	17
2.4.2.Κλάδος τροφίμων	18
2.4.3.Κλωστοϋφαντουργία και βιομηχανία ένδυσης	19
2.4.4.Τηλεπικοινωνίες, ηλεκτρονικά και τεχνολογία πληροφορικής	19
2.4.5. Ενέργεια	19
2.4.6.Τουρισμός	21
2.5.Ο ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	21
2.5.1. Τραπεζικό σύστημα	22
2.5.2 Μη τραπεζική χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση	23
2.5.3.Το Χρηματιστήριο της Σόφιας	23
2.6.Παραοικονομία- Διαφθορά	23
2.7.Φορολογία	24
2.7.1.Άμεση Φορολογία	25
2.7.2.Έμμεση Φορολογία	28
2.7.3.Φοροδιαφυγή	
2.8.ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	30
2.8.1.Εξωτερικό εμπόριο με την Ευρωπαϊκή Ένωση	32
2.8.2.Εξωτερικό εμπόριο με τις Βαλκανικές χώρες	34
2.8.3.Διμερές εμπόριο με την Ελλάδα	36
2.8.4.Δασμολόγιο	39
2.9.ΆΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	40
2.10.ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	44
2.10.1.Νομικό καθεστώς για ξένες επενδύσεις στη Βουλγαρία	44
2.10.2.Τύποι εταιριών στη Βουλγαρία	45
2.10.3.Βασικές αρχές και προστασία ξένων επενδύσεων στη Βουλγαρία	47
2.10.4.Κίνητρα του νόμου για επενδύσεις	49

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ

3.1.Εισαγωγή	51
3.2.Εργατικό δυναμικό	51
3.2.1.Κατανομή πληθυσμού ανάλογα με την ηλικία εργασίας	56

3.2.2.Μόρφωση και Εκπαίδευση	57
3.2.3.Εκπαίδευση ενηλίκων	58
3.3.ΕΡΓΑΣΙΑΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	59
3.1.Αμοιβές	59
3.3.2.Συμβάσεις εργασίας	64
3.3.3.Εργασιακές σχέσεις	65
3.3.4.Ώρες εργασίας	65
3.4.ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	66
3.4.1.Προγράμματα κοινωνικής πολιτικής	67
3.5.ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	69
3.6. Τα ευρωπαϊκά προγράμματα για την απασχόληση στη Βουλγαρία	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	72
ΠΗΓΕΣ	75

ΣΥΝΟΨΗ

Η εργασία αυτή έχει ως στόχο την ανάλυση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος στη Βουλγαρία και την παρουσίαση των θεμάτων που άπτονται του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας. Η Βουλγαρία από την αρχή του έτους είναι κράτος- μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρουσιάζει ενδιαφέρον η μελέτη και αποτύπωση της ενταξιακής της πορείας. Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας δίνεται μια περιγραφή της χώρας ξεκινώντας με την ιστορική αναδρομή και στη συνέχεια με την παράθεση των στοιχείων που αφορούν το κοινωνικό περιβάλλον και τις υποδομές. Το δεύτερο κεφάλαιο περιγράφει το οικονομικό περιβάλλον της Βουλγαρίας. Δίνεται μια εικόνα της οικονομικής πορείας της χώρας τα τελευταία χρόνια που χαρακτηρίζονται από την προσπάθεια επίτευξης των προϋποθέσεων για την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στο εμπόριο και τις άμεσες ξένες επενδύσεις αλλά και στο σχετικό νομοθετικό πλαίσιο. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται όλα τα ζητήματα που αφορούν το ανθρώπινο δυναμικό της Βουλγαρίας όπως οι αμοιβές, η κοινωνική ασφάλιση, οι εργασιακές σχέσεις και η εκπαίδευση. Η εργασία ολοκληρώνεται με την διατύπωση συμπερασμάτων και προτάσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

1.1.Εισαγωγή

Το κεφάλαιο αυτό σκοπό έχει να δώσει μια εικόνα της Βουλγαρία μέσα από τις πληροφορίες που παρατίθενται για την κοινωνία, την ιστορία, το πολιτικό σύστημα και τις υποδομές της.

1.2. Τοποθεσία

Η Βουλγαρία βρίσκεται στη νοτιοανατολική Ευρώπη και συνορεύει νοτιοανατολικά με την Τουρκία, βόρεια με την Ρουμανία, νότια με την Ελλάδα και δυτικά με την Σερβία και την ΠΓΔΜ. Πρωτεύουσα της είναι η Σόφια η οποία έχει πληθυσμό 1.200.000 άτομα. Το 2006 ο πληθυσμός της χώρας έφτασε τα 7.385.000 άτομα. Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο παρουσιάστηκε μια τάση αστικοποίησης με αποτέλεσμα το 2005 το 70% του πληθυσμού να είναι αστοί. Παρόλα αυτά η Σόφια είναι η μόνη χώρα που έχει πάνω από 350.000 κατοίκους. Στην μετακομμουνιστική εποχή, η μετανάστευση αυξήθηκε σημαντικά και αναμένεται να επιταχυνθεί τώρα που η Βουλγαρία έχει ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το 2004 ο δείκτης μετανάστευσης ήταν 4 στα 1000 άτομα. Εκτιμάται ότι την περίοδο 1992-2002 μετανάστευσαν 200.000 άτομα.

1.3. Ιστορική αναδρομή

Οι Βούλγαροι προέρχονται από τους Σλάβους, οι οποίοι μετανάστευσαν στη Βαλκανική χερσόνησο κατά τον 5^ο μΧ και τον 7^ο μΧ αιώνα. Το πρώτο βασίλειο των Βουλγάρων ανακηρύχθηκε το 681, όταν ο Βυζαντινός αυτοκράτορας αναγκάστηκε να παραχωρήσει τη Μυσία (το βόρειο μέρος της σημερινής Βουλγαρίας) στο Χάνο Ασπαρούχ. Υπό τους βούλγαρους Χάνους, η επικράτεια απλώθηκε μέχρι την Κεντρική Μακεδονία και την Αλβανία. Από τα τέλη του 14^{ου} αιώνα, η χώρα γνώρισε τον Οθωμανικό ζυγό, από τον οποίο ελευθερώθηκε με τη βοήθεια της Ρωσίας το 1877. Παρόλα αυτά, η χώρα παρέμεινε υπό Οθωμανική κηδεμονία έως το 1908, οπότε και απέκτησε την πλήρη ανεξαρτησία της. Η συμμετοχή της στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-13) διαμόρφωσε σε μεγάλο βαθμό τα σημερινά της σύνορα. Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, το Κομμουνιστικό Κόμμα καθιερώθηκε ως πολιτική δύναμη της χώρας. Η πολιτική που ακολούθησε αποτελούσε πιστή αντιγραφή του Σοβιετικού συστήματος: εθνικοποίηση της βιομηχανίας και κολεκτιβοποίηση της γεωργίας. Από το 1954 έως το 1989 ο απόλυτος ηγέτης του Βουλγαρικού κράτους ήταν ο Todor Zhivkov. Υπήρξε σχετική οικονομική πρόοδος, με σημαντικές εξελίξεις στους τομείς της βιομηχανίας, της γεωργίας και του τουρισμού. Όμως στη δεκαετία του 1980, όπως

και στην υπόλοιπη Ανατολική Ευρώπη, η οικονομία έμεινε στάσιμη και το δημόσιο χρέος διογκώθηκε, με αποτέλεσμα την εκδίωξη του Zhivkov το 1989 και την διενέργεια των πρώτων δημοκρατικών εκλογών το 1990.

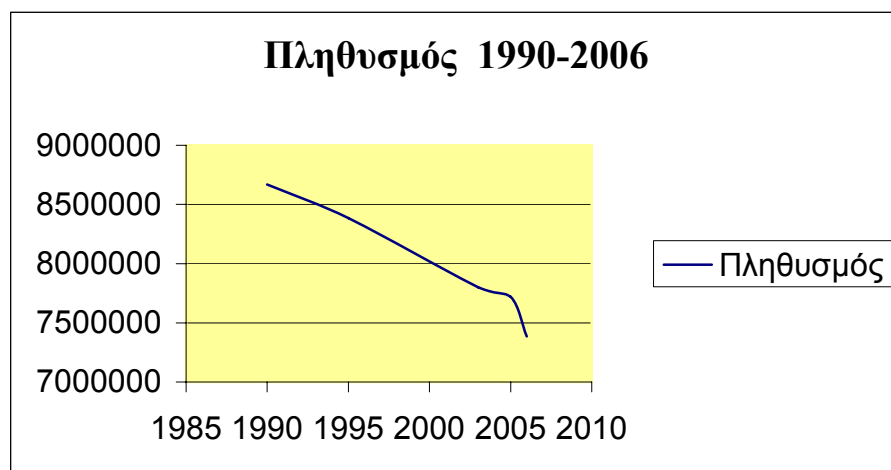
1.4.Πολιτικό σύστημα

Η Βουλγαρία είναι μια κοινοβουλευτική δημοκρατία που βασίζεται στην αρχή της διαίρεσης των εξουσιών σε νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική. Ύψιστος νόμος της χώρας είναι το Σύνταγμα. Αρχηγός του κράτους είναι ο πρόεδρος της χώρας ο οποίος εκλέγεται άμεσα από το εκλογικό σώμα με πλειοψηφικό σύστημα εκπροσώπησης κάθε 5 χρόνια για δυο πενταετείς θητείες το μέγιστο. Ο πρωθυπουργός εκλέγεται από την Εθνική Συνέλευση και η θητεία του είναι τετραετής.

1.5.ΚΟΙΝΩΝΙΑ

1.5.1.Πληθυσμός

Παρακάτω παρατίθεται ένα διάγραμμα του πληθυσμού για το χρονικό διάστημα 1990-2006 από το οποίο κανείς διακρίνει τη μεγάλη πτώση του μέσα σε μόλις δεκαπέντε χρόνια.

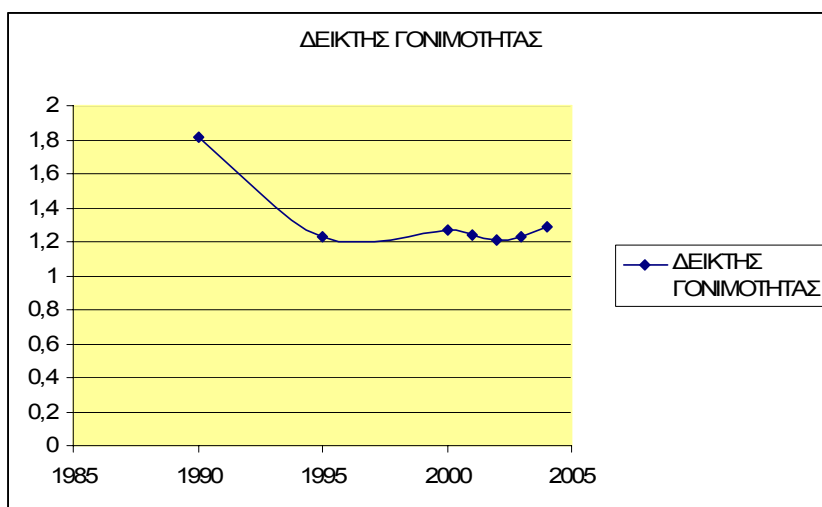

Διάγραμμα 1: Ο πληθυσμός της Βουλγαρίας την περίοδο 1990-2006

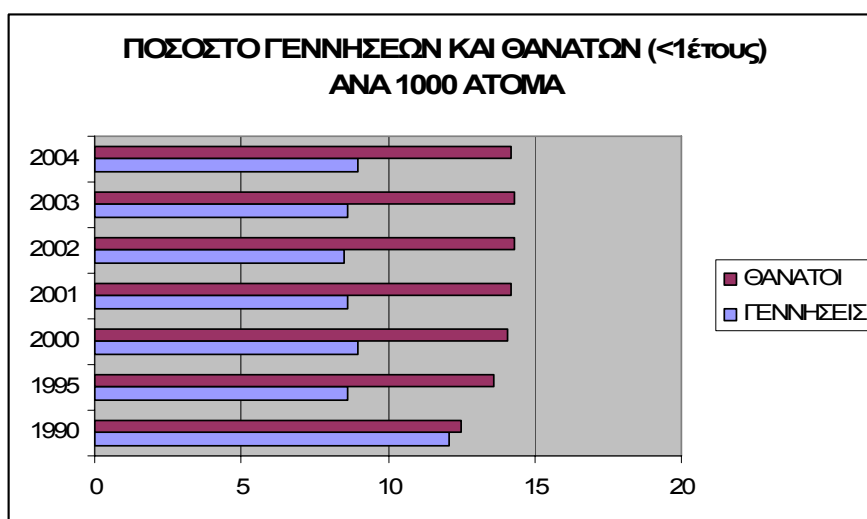
1.5.2.Δημογραφικά στοιχεία

Το 2006 το 13,9% του πληθυσμού ήταν άτομα κάτω των δεκατεσσάρων ετών και το 17,3% άνω των 65 ετών. Ο δείκτης γεννήσεων ήταν 9,7 ανά 1000 άτομα και ο δείκτης θανάτου 14,3 ανά 1000 άτομα. Όσον αφορά την παιδική θνησιμότητα έφτασε τα 19,9 στα 1000 άτομα. Το προσδόκιμο ζωής για τους άνδρες είναι τα 68,7 χρόνια και 76,1 για τις γυναίκες. Σε κάθε

γυναίκα στη Βουλγαρία αντιστοιχούν 1,4 παιδιά. Πρόκειται για σημαντική μείωση δεδομένου ότι το 1980 αντιστοιχούσαν 2,2 παιδιά.

Διάγραμμα 2: Ο δείκτης γονιμότητας για την περίοδο 1990-2004

Διάγραμμα 3: Ποσοστά γεννήσεων και θανάτων σε ηλικία μικρότερη του ενός έτους ανά 1000 άτομα για την περίοδο 1990-2004

Από το παραπάνω διάγραμμα παρατηρούμε ότι τα ποσοστά παιδικής θνησιμότητας είναι μεγαλύτερα από τα ποσοστά γεννήσεως ανά 1000 άτομα, γεγονός που αποτελεί σημαντικό παράγοντα μείωσης του πληθυσμού της Βουλγαρίας.

1.5.3.Εθνότητες

Σύμφωνα με στοιχεία του 2001 ο πληθυσμός της Βουλγαρίας αποτελείται από Βούλγαρους κατά 83,4% , Τούρκους κατά 9,4% οι οποίοι συγκεντρώνονται στις βορειοανατολικές και νοτιοδυτικές περιοχές της χώρας και Ρομα κατά 4,7% οι οποίοι το 2005 εκτιμήθηκε πως είναι 7%. Υπάρχουν και άλλες εθνότητες στη σύνθεση του πληθυσμού όπως οι Αρμένιοι, οι Κιρκάσιοι, οι Σκοπιανοί και οι Τάταροι.

1.5.4.Γλώσσα

Επίσημη γλώσσα της χώρας είναι η Βουλγαρική την οποία ομιλεί το 84,5% του πληθυσμού. Επίσης , ομιλούνται Τουρκικά, η Αρμένικα, Σκοπιανά, Ταταρικά και η γλώσσα των Ρόμα.

1.5.5.Θρησκεία

Το 83,7% του πληθυσμού είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι κάτω από την Βουλγαρική Ορθόδοξη Εκκλησία. Το 12,2% είναι Μουσουλμάνοι η πλειοψηφία των οποίων είναι Τούρκοι.

1.6.ΥΠΟΔΟΜΕΣ

1.6.1.Οδικό δίκτυο:

Το οδικό δίκτυο της Βουλγαρίας είναι εκτενές (93.855 χλμ) και διαθέτει 324 χιλιόμετρα αυτοκινητοδρόμων και 35.000 χιλιόμετρα εθνικών οδών. Η δυναμικότητά του είναι περιορισμένη και υπάρχει ανάγκη για αναβάθμιση της ποιότητας του αλλά και εξάπλωσή του. Για το σκοπό αυτό η βουλγάρικη κυβέρνηση βασίζεται στα χρήματα που θα εισρεύσουν από τα διαρθρωτικά ταμεία. Μέχρι το 2015 έχει προγραμματιστεί η κατασκευή 720 περίπου χλμ αυτοκινητοδρόμων – επένδυση αξίας 3,3 δις ευρώ – και πραγματοποίηση οδικών έργων κόστους 5,7 δις ευρώ. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα επιδοτήσει μόνο το 50% των επενδύσεων και τα υπόλοιπα κεφάλαια θα καλυφθούν από τη χώρα, η οποία προγραμματίζει λήψη δανείου ύψους 470 εκατ. Ευρώ από την Παγκόσμια Τράπεζα και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη σύνδεση με την Ελλάδα και την Τουρκία αλλά και στη σύνδεση των πόλεων Πλόβντιβ, Μπουργκάς και Σόφιας. Από το 2004, πέρασαν δύο διεθνείς αυτοκινητόδρομοι μέσα από τη Βουλγαρία ενώ ένας κύριος αυτοκινητόδρομος περνά από τη Σόφια προς την ακτή της Μαύρης Θάλασσας. Έως το 2006 είχε προγραμματιστεί η κατασκευή μιας γέφυρας που θα συνδέει την Βουλγαρία με τη Ρουμανία, έργο που θα συμβάλλει στην οδική και σιδηροδρομική αποσυμφόρηση του υπάρχοντος δικτύου . Επίσης, έως το 2009 θα κατασκευαστούν 114 χλμ δρόμου για τη σύνδεση της ανατολικής Βουλγαρίας με τα τουρκικά σύνορα.

1.6.2.Σιδηρόδρομος:

Το σιδηροδρομικό δίκτυο της Βουλγαρίας δεν έχει επεκταθεί από την δεκαετία του 1980. Είναι πιο περιορισμένο σε έκταση από το οδικό –μόλις 6.500 χλμ- γεγονός που οφείλεται στον εκτεταμένο ορεινό όγκο, και συνδέει τη Βουλγαρία με την Ελλάδα, τη Σερβία, τη Ρουμανία και την Τουρκία. Η Σόφια αποτελεί τον κόμβο του εγχώριου δικτύου και των διεθνών σιδηροδρομικών συνδέσεων.

1.6.3.Μεταφορές:

Οι σιδηροδρομικές μεταφορές καλύπτουν περιορισμένο μέρος της επιβατικής αγοράς καθώς οι οδικές κυριαρχούν όσον αφορά μεταφορές επιβατών μεταξύ των πόλεων έχοντας κερδίσει το 70% της αγοράς. Όσον αφορά τις μεταφορές των εμπορευμάτων οι οδικές καταλαμβάνουν το 55% της αγοράς. Βέβαιο είναι πάντως ότι τόσο το σιδηροδρομικό όσο και το οδικό δίκτυο δεν καλύπτουν επαρκώς τις ανάγκες των επιχειρήσεων.

1.6.4.Αεροδρόμια- Λιμάνια:

Η Βουλγαρία διαθέτει τέσσερα διεθνή αεροδρόμια στις πόλεις Σόφια, Βάρνα, Μπουργκάς και Πλόβντιβ και οκτώ κύρια τοπικά. Το μεγαλύτερο είναι αυτό της Σόφιας και ακολουθούν της Βάρνα και του Μπουργκάς που εκτελούν κυρίως πτήσεις εσωτερικού. Η Βουλγαρία διαθέτει 29 λιμάνια συνολικά, από τα οποία πέντε είναι εθνικής σημασίας, ενώ τα υπόλοιπα είναι περιφερειακής. Ως λιμάνια εθνικής σημασίας χαρακτηρίζονται η Βάρνα και το Μπουργκάς στη Μαύρη θάλασσα και το Ρούσε, το Λομ και το Βίντιν στον ποταμό Δούναβη¹. Η οικονομία της Βουλγαρίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την λειτουργία τους καθώς μέσω των λιμανιών γίνεται σημαντικό μέρος των εισαγωγών και εξαγωγών της χώρας. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 2005 εξυπηρετήθηκαν 25 εκατομμύρια τόνοι εμπορευμάτων.

1.6.5. Τηλεπικοινωνίες:

Η Βουλγαρία ήταν το πιο ανεπτυγμένο τηλεπικοινωνιακό κράτος του Ανατολικού Μπλοκ. Τα οικονομικά όμως προβλήματα που εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων μετά την πτώση του κομμουνισμού κατέστησαν αδύνατη τη διατήρηση αυτού του προβαδίσματος. Το δίκτυο τηλεφωνίας χρίζει εκσυγχρονισμού. Το 2004 αντιστοιχούσαν 45

---

¹ Ημερησία , Οικονομική εφημερίδα, Ειδική έκδοση, Δεκέμβριος 2006 Ρουμανία- Βουλγαρία.

συμβατικές γραμμές τηλεφώνου ανά εκατό κατοίκους, αριθμός ο οποίος μειώθηκε το 2005 καθώς υπήρξε αύξηση στη χρήση των κινητών τηλεφώνων. Η κινητή τηλεφωνία αναπτύχθηκε ραγδαία στις αρχές αυτής της δεκαετίας με τις συνδέσεις να φτάνουν το 2005 τις 5,2 εκατομμύρια σε σχέση με το 1998 που ήταν 128.000. Σημαντικό γεγονός για τις τηλεπικοινωνίες ήταν η ιδιωτικοποίηση της κρατικής Εταιρίας Τηλεπικοινωνιών το 2004. Όσον αφορά το διαδίκτυο, παρά τη σημαντική διείσδυση με περίπου 2,2 εκατομμύρια συνδέσεις η χρήση του βρίσκεται ακόμη σε χαμηλά επίπεδα και εκτιμάται ότι πρόσβαση στο διαδίκτυο έχει το 14% με 17% του πληθυσμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1.Γενικά

Τόσο η απόφαση για επένδυση όσο και ο τύπος της επένδυσης επηρεάζονται έντονα από το οικονομικό περιβάλλον. Μια σταθερή και αναπτυσσόμενη οικονομία ενθαρρύνει την επενδυτική δραστηριότητα των επιχειρήσεων, εξασφαλίζοντας έτσι μακροπρόθεσμες αποδόσεις στους επενδυτές

Η οικονομία της Βουλγαρίας έχει κάνει άλματα τα τελευταία πέντε χρόνια, με κίνητρο και οδηγό την επικείμενη ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Κύριο χαρακτηριστικό είναι οι υψηλές άμεσες επενδύσεις και οι θεαματικοί μακροοικονομικοί δείκτες με κυριότερο την αύξηση του ΑΕΠ κατά 6% ετησίως και την πτώση της ανεργίας σε μονοψήφιο αριθμό (9,6% το 2006). Το επιχειρηματικό κλίμα βελτιώνεται συνεχώς. Η είσοδος στην Ενωμένη Ευρώπη δημιουργεί νέες προκλήσεις για την Βουλγαρία, η οποία καλείται να επιδιώξει τη σύγκλιση και να δημιουργήσει μια ανταγωνιστική οικονομία σε ένα παγκοσμιοποιημένο οικονομικό περιβάλλον.

2.2.Αναδρομή της βουλγαρικής οικονομίας μετά τη μετάβαση στον καπιταλισμό

Η καθεστωτική αλλαγή του 1989 και η μετάβαση της βουλγαρικής οικονομίας στο μοντέλο της ελεύθερης αγοράς βρήκε τη χώρα απροετοίμαστη με τεράστιες ανάγκες για διαρθρωτικές αλλαγές. Η διακυβέρνηση της χώρας από τον Zhivkov άφησε υψηλό δημόσιο εξωτερικό χρέος (9 δις δολ.) και ελλειμματικό το ισοζύγιο πληρωμών . Η δόμηση της οικονομίας σε μεγάλες κρατικές, μη αποτελεσματικές, βιομηχανικές επιχειρήσεις και ο περιορισμένος ιδιωτικός τομέας εμπόδιζαν τη λειτουργία του εσωτερικού ανταγωνισμού. Η εμπορική εξάρτηση της Βουλγαρίας από τη Σοβιετική Ένωση (60% των εξαγωγών) οδήγησε στην κατάρρευση του εξωτερικού εμπορίου και τη μείωση του εθνικού προϊόντος κατά 9% το 1990. Ενδεικτικά, την περίοδο 1990-1997 το συνολικό προϊόν μειώθηκε κατά 30% ενώ ο πληθωρισμός το 1997 έφτασε στο 500%. Στη χαμηλή οικονομική επίδοση την περίοδο 1991-1997 συνετέλεσαν και πολιτικοί παράγοντες, όπως η κυβερνητική αστάθεια και η διαφθορά καθώς και τα προβλήματα με τη Γιουγκοσλαβία που οδήγησαν σε εμπόριο μεταξύ των δύο χωρών.

Η μεταβατική περίοδος διήρκησε μέχρι την οικονομική κρίση του 1996 και 1997, οπότε με ισχυρή πολιτική βούληση και τη διεθνή συνδρομή (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Παγκόσμια Τράπεζα), η Βουλγαρία υιοθέτησε ένα διευρυμένο πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων

που οδήγησε στην απελευθέρωση των τιμών και του εμπορίου, στην σταδιακή εξυγίανση του δημόσιου τομέα και στην αναδιάρθρωση όλων των κλάδων της οικονομίας με μαζικές ιδιωτικοποιήσεις κρατικών επιχειρήσεων. Παράλληλα, η δημιουργία Νομισματικής Επιτροπής (Currency Board), την 1^η Ιουλίου 1997, διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην νομισματική και μακροοικονομική σταθερότητα με τη στήριξη του νομίσματος και τη μείωση του πληθωρισμού. Από το 1998 η βουλγαρική οικονομία αρχίζει να ανακάμπτει και το επενδυτικό κλίμα να βελτιώνεται. Την χρονιά αυτή το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 3,5% και ο πληθωρισμός περιορίστηκε μόλις στο 1%. Το αποτέλεσμα των πολιτικών και οικονομικών αλλαγών αναγνωρίστηκε από το διεθνή κοινότητα με επιστέγασμα την πρόσκληση για διαπραγματεύσεις για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση τον Δεκέμβριο του 1999 και την έναρξή τους το Μάρτιο του 2000, με στόχο την ένταξη το 2007. Έτσι, από την 1^η Ιανουαρίου 2007 η Βουλγαρία αποτελεί πλέον μέλος της Ευρωπαϊκής Οικογένειας.

2.3.ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η οικονομική επίδοση της Βουλγαρίας σε μακροοικονομικό επίπεδο στηρίχθηκε κυρίως στους παρακάτω παράγοντες :

- Απελευθέρωση και απορύθμιση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων
- Αναμόρφωση και βελτίωση του φορολογικού συστήματος
- Απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου και ελεύθερη διακίνηση ξένων κεφαλαίων
- Αναμόρφωση του γεωργικού τομέα
- Ιδιωτικοποίηση δημόσιων επιχειρήσεων
- Μεταρρυθμίσεις στον χρηματοπιστωτικό και δημοσιονομικό τομέα

Η επίτευξη μακροοικονομικής σταθερότητας, η οποία μεταφράζεται σε μακροπρόθεσμη σταθερότητα τιμών και του εγχώριου νομίσματος, οδήγησε στην βελτίωση του επενδυτικού κλίματος. Οι επενδυτές χρειάζονται σταθερές τιμές και ισοτιμίες ώστε να μειώνεται ο επιχειρηματικός κίνδυνος και συνακόλουθα το απαιτούμενο ποσοστό απόδοσης. Η μείωση της αβεβαιότητας δίνει κίνητρο στους ξένους να επενδύσουν τα κεφάλαιά τους αυξάνοντας έτσι τις ξένες επενδύσεις και την αυτοπεποίθηση του ιδιωτικού τομέα. Από το 2000 μέχρι σήμερα η συγκράτηση του κρατικού προϋπολογισμού και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων όσο και ο έλεγχος στην προσφορά χρήματος έβαλε τις βάσεις για ένα σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον που κατέστησε τη Βουλγαρία τον πιο ελκυστικό επενδυτικό προορισμό των Βαλκανίων.

2.3.1.ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2000-2006²

Η αναπτυξιακή πορεία της Βουλγαρίας κατά τη χρονική περίοδο 2000-2006 αποτυπώνεται από την μεταβολή των βασικών μακροοικονομικών δεικτών. Στον πίνακα 1 παρουσιάζονται οι βασικότεροι μακροοικονομικοί δείκτες της Βουλγάρικης οικονομίας για την περίοδο 2000-2006 :

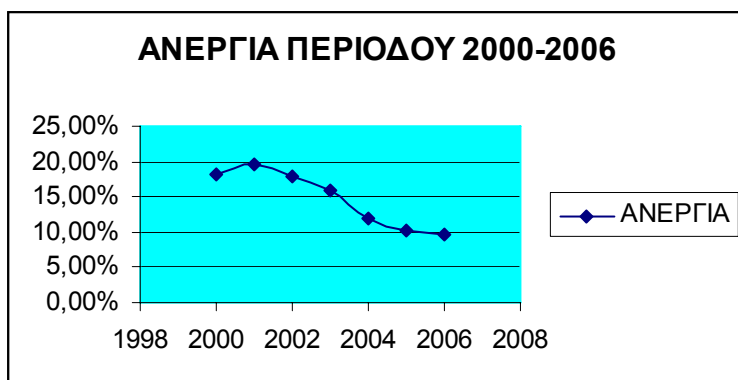
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ονομαστικό ΑΕΠ (USD)	12,8	13,6	15.638	19.968	24.198	26.583	30.553
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ	1.599	1.719	2.005	2.560	3.102	3.408	3.917
Ανάπτυξη ΑΕΠ (πραγματικό) %	5,8	4,1	4,8	4,5	6,6	6,2	6,1
Ανεργία % μ.ο.	18,1	19,5	17,8	15,9	12	10,1	9,6
Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	11,3	4,8	3,8	5,6	4	6,5	6,5
Εμπορικό ισοζύγιο (% ΑΕΠ)	-9,4	-11,6	-10,2	-12,9	-15,2	-20,7	-22,3
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (% ΑΕΠ)	-5,5	-6,2	-5,3	-5,1	-6,9	-12,4	-16,4
Άμεσες ξένες επενδύσεις	0,8	0,7	876	2.070	2.879	3.938	5.016
Δημόσιο χρέος (% ΑΕΠ)	77,5	69,6	60,3	48,2	40,7	31,9	24,7
Εξωτερικό χρέος % ΑΕΠ	79,8	78,1	70	63,1	65,1	70,4	80,7
Συναλλαγματικός δείκτης (USD)	2,08	2,18	1,87	1,55	1,44	1,65	1,48
Συναλλαγματικός δείκτης (EUR)	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95
SOFIX	106	118,6	183,1	454,3	625,3	825,5	1.224

Πίνακας 1:Οι μακροοικονομικοί δείκτες για την περίοδο 2000-2006

2.3.1.1. Ανεργία

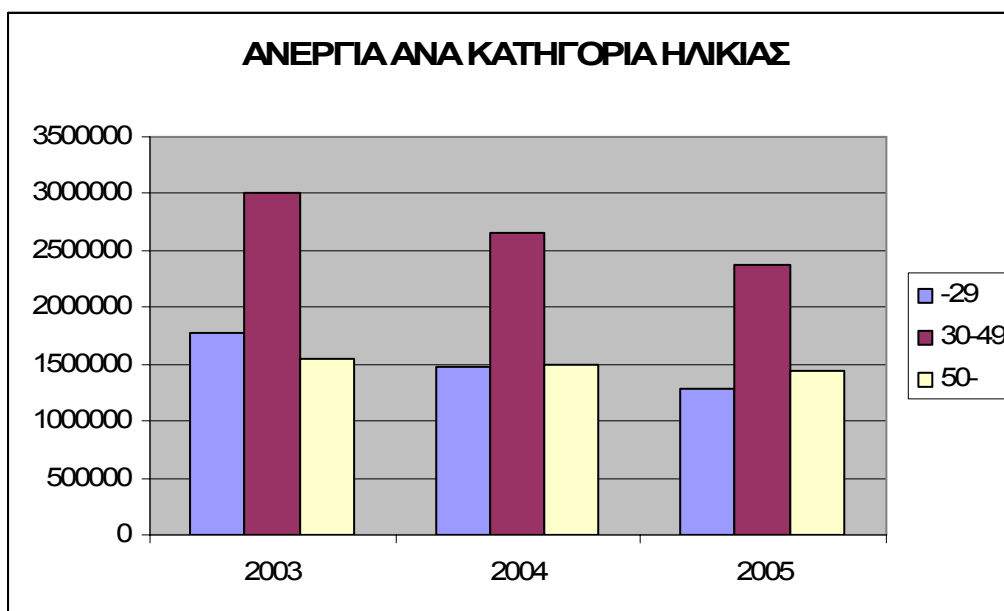
Ο δείκτης ανεργίας στη Βουλγαρία κατά τη χρονική περίοδο 2000-2006 παρουσιάζει πτωτική πορεία καθώς η αυξημένη επιχειρηματική δραστηριότητα στον ιδιωτικό τομέα έχει δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας όπως φαίνεται στο διάγραμμα που ακολουθεί:

²National Bank of Greece, South Eastern Europe and Mediterranean Emerging Market Economies, Bulletin, Economic- Banking- Financial Market Developments & Prospects, Vol.7/ Issue 1&2, Vol.6/ Issue 5, Vol.4/ Issue 8, Vol.5/ Issue 2&7, Vol.3/ Issue 9,Vol.8/Issue 1.

Διάγραμμα 4: Ο δείκτης ανεργίας για την περίοδο 2000-2006

Στο διάγραμμα 5 παρουσιάζεται ο αριθμός των ανέργων ανάλογα με την ηλικία στην οποία βρίσκονται. Οι κατηγορίες ηλικίας είναι τρεις: στην πρώτη εντάσσονται άνεργοι μέχρι 29 ετών, στη δεύτερη όσοι είναι από 30 έως 49 ετών και στην τρίτη κατηγορία όσοι οι άνεργοι άνω των 50 ετών.

Διάγραμμα 5: Η ανεργία ανά κατηγορία ηλικίας για την περίοδο 2003-2005

Πηγή: <http://www.aeaf.minfin.bg>

Από το διάγραμμα γίνεται φανερό ότι ο μεγαλύτερος αριθμός ανέργων είναι ηλικίας 30-49 ετών. Επίσης είναι φανερό ότι και οι τρεις κατηγορίες ανέργων παρουσιάζουν πτώση με μικρότερη διαφοροποίηση για τους ανέργους άνω των 50 ετών.

2.3.1.2.Πληθωρισμός

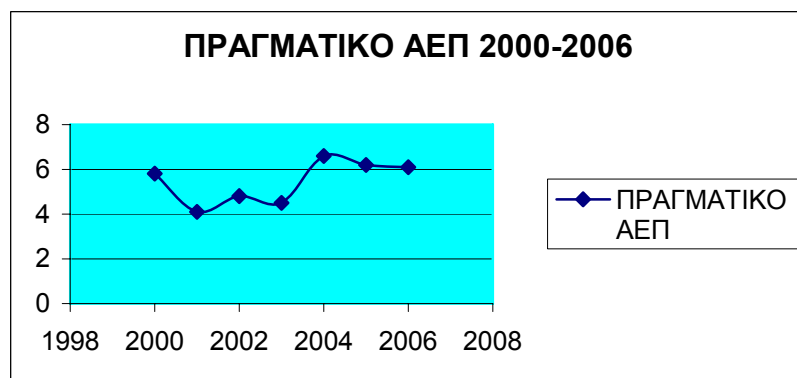
Την περίοδο 2000-2004 ο πληθωρισμός σταδιακά μειώθηκε φθάνοντας το 2003 το 2,3% αλλά αυξήθηκε πάλι το 2004 στο 6,1% λόγω της αυξημένης τιμής των καυσίμων και ακατέργαστων τροφίμων .

Διάγραμμα 6: Ο πληθωρισμός για την περίοδο 2000-2004

2.3.1.3.ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ (ΑΕΠ) – ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ο ρυθμός ανάπτυξης της χώρας βρίσκεται σε πάρα πολύ καλό επίπεδο μετά από μια συνεχώς ανοδική πορεία τα τελευταία τρία χρόνια. Αυτό αποτελεί θετικό γεγονός για τη χώρα καθώς δίνεται ένα ακόμη κίνητρο στις επιχειρήσεις εκτός Βουλγαρίας για δραστηριοποίηση στη Βουλγαρία.

Διάγραμμα 7: Ο ρυθμός ανάπτυξης για την περίοδο 2000-2006

2.4. ΟΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Παρακάτω παρουσιάζονται οι πιο σημαντικοί κλάδοι της οικονομίας:

2.4.1. Γεωργία

Ο κλάδος της γεωργίας αποτελεί έναν από τους πυρήνες της βουλγαρικής οικονομίας. Τα τελευταία χρόνια υπόκειται σε δυναμικές αλλαγές συμπεριλαμβανομένης της βελτίωσης των ποιοτικών προδιαγραφών ώστε να πληροί τις προϋποθέσεις που θέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση και να μπορεί να εξάγει προϊόντα στην κοινοτική αγορά. Η Βουλγαρία λόγω της ένταξής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υιοθετήσει την Κοινή Αγροτική Πολιτική και οι Βούλγαροι αγρότες αναμένουν τα οφέλη από τις παροχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η χρηματοδότηση του γεωργικού τομέα από το 2000 πραγματοποιείται από δυο πηγές : τον κρατικό προϋπολογισμό και το κοινοτικό πρόγραμμα SAPARD . (Preaccession Program for Agriculture and Rural Development). Η κοινοτική χρηματοδότηση μέσω του προενταξιακού προγράμματος SAPARD για την περίοδο 2000- 2006 ήταν η ακόλουθη:

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΜΕΣΩ ΠΡΟΕΝΤΑΞΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ SAPARD							
Έτος	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ποσό(εκατ.€)	52.1	53	55.6	56.5	68.0	74.6	74.6

Πίνακας 2: Η κοινοτική χρηματοδότηση για την περίοδο 2000-2006 μέσω του προγράμματος SAPARD

Η χρηματοδότηση η οποία αναμένεται να αυξηθεί μετά την ένταξη –για την τριετία 2007-2009 έχουν δεσμευθεί σύμφωνα με το Χρηματοδοτικό πακέτο ΕΕ- Βουλγαρίας 1,552 δις. Ευρώ- θα καταστήσει τον κλάδο της γεωργίας πρόσφορο για επενδύσεις . Ήδη καταγράφονται ξένες επενδύσεις από Ιταλούς , Γερμανούς, και Γάλλους επενδυτές στους τομείς της αμπελουργίας. Ορισμένα σχέδια έχουν τουριστικό σκέλος μέσω κατασκευής ξενοδοχείων και χώρων που συνδυάζουν την γεωργία με τον οικολογικό τουρισμό.³ Όσον αφορά τις άμεσες ξένες επενδύσεις στον κλάδο, έχει παρατηρηθεί αύξηση και το έτος 2006

³ Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σόφια, Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών υποθέσεων, Ενημερωτικό Δελτίο Νο.4 /Απρίλιος 2006, Σύνταξη Ενημερωτικού Δελτίου: Δρ. Δημήτρης Ζώμας

έφτασαν να είναι κατά 44 φορές υψηλότερες από τα επίπεδα του έτους 2001. Εκτός από τις ξένες επενδύσεις ο κλάδος έχει γίνει ελκυστικός και για εγχώριες επενδύσεις.⁴

Γενικά το επίπεδο ποιότητας και η ανταγωνιστικότητα του τομέα παραμένουν κάτω από το μέσο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγχρόνως η ανάπτυξη του τομέα τα τελευταία έτη έχει δείξει ότι υπάρχει σταθερή πρόοδος και η ανάπτυξη φαίνεται να είναι στη σωστή κατεύθυνση. Γεγονός είναι ότι η αγορά γεωργικών προϊόντων αναπτύσσεται δυναμικά.

2.4.2.Κλάδος τροφίμων

Το μερίδιο του κλάδου στη συνολική βιομηχανική παραγωγή κυμάνθηκε στο 19% με 20 % την περίοδο 1996-2005. Ο κλάδος απαρτίζεται κυρίως από μικρές επιχειρήσεις . Μόλις το 7% των επιχειρήσεων απασχολούν πάνω από πενήντα εργαζομένους. Από το 2001 υπάρχει ανάπτυξη κυρίως από την εγχώρια ζήτηση σε αντίθεση με άλλους κλάδους της βιομηχανίας οι οποίοι γνώρισαν μεγαλύτερη ανάπτυξη λόγω εγχώριας αλλά και ξένης ζήτησης. Παλαιότερα πολλές επιχειρήσεις του κλάδου δεν πληρούσαν της προδιαγραφές ασφάλειας και υγιεινής της ευρωπαϊκής ένωσης και κατά συνέπεια δεν μπορούσαν να εξάγουν στην ευρωπαϊκή αγορά. Πλέον η βιομηχανία επεξεργασίας φαγητού έχει αυξήσει τον όγκο εξαγωγών αλλά και την ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων. Η εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων έχει επηρεάσει θετικά τον κλάδο. Την περίοδο 2000-2005 οι άμεσες ξένες επενδύσεις παρουσίασαν αύξηση μεγαλύτερη από 700%. Το 2006 πολυεθνικές επιχειρήσεις όπως η Carlsberg , Kraft Foods , Nestle προχώρησαν σε μεγάλες επενδύσεις στη Βουλγαρία. Η ύπαρξη πολυεθνικών εταιριών στον κλάδο αυξάνει την ανταγωνιστικότητά του παρέχοντας πιο εξελιγμένο εξοπλισμό, και μεταφέροντας τεχνογνωσία στις διαδικασίες παραγωγής. Για να ενισχυθεί ακόμη περισσότερο η ανταγωνιστικότητα του κλάδου θα πρέπει να γίνουν επιπλέον επενδύσεις σε κεφαλαιουχικό εξοπλισμό ώστε τα παραγόμενα προϊόντα να συμβαδίζουν με τα ευρωπαϊκά πρότυπα υγιεινής και ασφάλειας. Επίσης, θα πρέπει να ενισχυθεί η τεχνική εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού ώστε να υπάρχει πλήρης ωφέλεια από τον βελτιωμένο κεφαλαιουχικό εξοπλισμό. Θα πρέπει να γίνει αξιοποίηση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος του κλάδου, που είναι η εύκολη πρόσβαση σε πρώτες ύλες και το χαμηλό εργατικό κόστος. Τέλος, η συνεργασία και οι κοινοπραξίες επιχειρηματικού κεφαλαίου (joint ventures) με υπάρχοντες παραγωγούς θα μπορούσε να βοηθήσει στην ευκολότερη διείσδυση της βουλγαρικής αγοράς στην αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

---

⁴ The Bulgarian agricultural sector, Danmarks ambassade, Sofia, 28 Ιουνίου 2007

2.4.3.Κλωστοϋφαντουργία και βιομηχανία ένδυσης

Η βιομηχανία ρούχων και υφασμάτων παίζει σημαντικό ρόλο στη βουλγαρική οικονομία. Η παραγωγή υφασμάτων έχει αυξηθεί παρά την επέκταση της ασιατικής βιομηχανίας υφασμάτων. Η παραγωγή ρούχων την τελευταία πενταετία έχει υπερδιπλασιαστεί καθώς η Βουλγαρία παράγει ποιοτικά προϊόντα σε ανταγωνιστικές τιμές. Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1999-2005 η μέση ετησία αύξηση της παραγωγής κλωστών και υφασμάτων ήταν 20,45%. Ο κλάδος είναι προσανατολισμένος στο εξαγωγικό εμπόριο και παρουσιάζει θετικό εμπορικό ισοζύγιο το οποίο το 2006 ήταν 308 εκατομμύρια BGN . Την ίδια χρονιά, το 86% των εξαγωγών υφασμάτων είχε προορισμό τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στα τελευταία δεκαπέντε χρόνια ο κλάδος έχει ιδιωτικοποιηθεί πλήρως και πλέον την πλειοψηφία του κλάδου αποτελούν μικρομεσαίες επιχειρήσεις που απασχολούν μέχρι 250 εργαζόμενους. Σημαντικό πλεονέκτημα της βιομηχανίας υφασμάτων αποτελεί η γεωγραφική θέση της χώρας καθώς βρίσκεται πιο κοντά στα ευρωπαϊκά κράτη από ότι οι ασιατικές χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να ανταποκριθεί πιο γρήγορα σε απρόβλεπτες διακυμάνσεις της ζήτησης. Ένα άλλο πλεονέκτημα είναι το χαμηλό εργατικό κόστος που καθιστά τις τιμές των προϊόντων ανταγωνιστικές.

2.4.4.Τηλεπικοινωνίες, ηλεκτρονικά και τεχνολογία πληροφορικής

Κατά την διάρκεια της κομμουνιστικής περιόδου η Βουλγαρία ειδικευόταν στα ηλεκτρονικά γεγονός από το οποίο συνεχίζει να επωφελείται εξαιτίας των καλά εκπαιδευμένων ειδικών ανάπτυξης λογισμικού. Μετά τις αλλαγές του 1990 η βιομηχανία ηλεκτρονικών έχασε την πλειοψηφία των παραδοσιακών αγορών της και η παραγωγή μειώθηκε αισθητά. Οι κρατικές εταιρίες κατέρρευσαν και εμφανίστηκαν κάποιες μικρές ιδιωτικές εταιρίες τεχνολογίας πληροφοριών . Το κύριο πλεονέκτημα της βουλγαρικής βιομηχανίας λογισμικού είναι η πρόσβαση σε μια πληθώρα πολύ καλά εκπαιδευμένου προσωπικού.

2.4.5. Ενέργεια

Κατά την κομμουνιστική περίοδο δεν είχε δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην προστασία του περιβάλλοντος και στις φιλικές προς αυτό μορφές ενέργειας, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την ύπαρξη σοβαρού προβλήματος ρύπανσης. Η αναδόμηση του τομέα

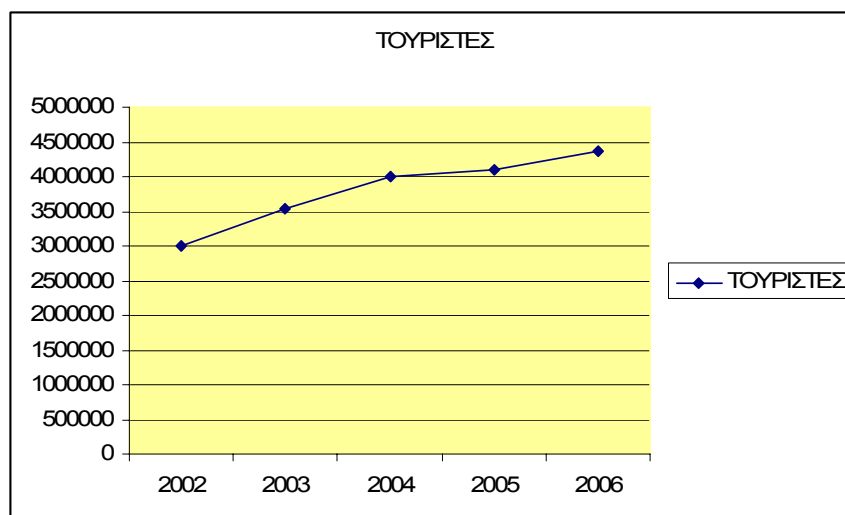
ενέργειας έχει κάνει βήματα μετά το 1998 . Βασίζεται εν μέρει σε εισαγόμενο πετρέλαιο και αέριο , σε συνδυασμό με ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται από εγχώρια πυρηνικά εργοστάσια, εργοστάσια κάρβουνου και σε μικρότερο βαθμό από υδροηλεκτρικά εργοστάσια. Κατά την περίοδο των διαπραγματεύσεων με την Ευρωπαϊκή Ένωση συμφωνήθηκε να κλείσουν οι τέσσερις από τους έξι Σοβιετικής κατασκευής αντιδραστήρες στο πυρηνικό εργοστάσιο του Kozloduy κι αυτό σήμαινε μείωση στις εξαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας. Το 2003 η Βουλγαρική Βουλή εισήγαγε στρατηγική ιδιωτικοποίησης στη διανομή ηλεκτρισμού και γενικότερα θέσπισε νόμους και κανονισμούς για την εναρμόνιση των βουλγαρικών προτύπων ενέργειας με αυτά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η διαδικασία ιδιωτικοποίησης των εταιριών παραγωγής ενέργειας ξεκίνησε το 2004 και βρίσκεται σε εξέλιξη. Πάρα πολύ σημαντικό ρόλο στον τομέα της ενέργειας για τη Βουλγαρία διαδραμάτισε η τριμερής διακρατική συμφωνία μεταξύ Βουλγαρίας, Ελλάδας και Ρωσίας , η οποία περιλαμβάνει μια σειρά από δράσεις στους τομείς του πετρελαίου, του φυσικού αερίου και του ηλεκτρισμού με πιο σημαντική την προώθηση της κατασκευής του αγωγού πετρελαίου Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη. Με τον αγωγό μεταφοράς πετρελαίου , συνολικού μήκους 279 χλμ., μεταφορικής ικανότητας αρχικώς 35 εκατομμυρίων τόνων πετρελαίου ετησίως , από το λιμάνι του Μπουργκάς στη Βουλγαρία έως την Αλεξανδρούπολη , η Βουλγαρία εισέρχεται στον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη με πολλαπλά οφέλη σε κοινωνικό, οικονομικό και στρατηγικό επίπεδο. Η αποτελεσματική και απρόσκοπτη πρόσβαση σε ενεργειακές πηγές είναι ιδιαίτερης σημασίας για την οικονομική δραστηριότητα κυρίως σε μια περιοχή όπως η Νοτιοανατολική Ευρώπη που χαρακτηρίζεται έως σήμερα από έλλειψη ενεργειακών πηγών, ανεπάρκεια υποδομών για τη μεταφορά ενέργειας και μειωμένο επίπεδο ανταγωνισμού στην αγορά ενέργειας. Η ανάγκη για επενδύσεις στον τομέα αυτό είναι μεγάλη . Επίσης, η Βουλγαρία εντείνει τη συνεργασία της με την Ελλάδα και τη Ρωσία αλλά και με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου (ΟΣΕΠ) που είναι ένας από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους περιφερειακούς οργανισμούς, με γενικότερα αποτελέσματα για ολόκληρη την περιοχή του Εύξεινου Πόντου.⁵

---

⁵ Η οικονομική σημασία της συμφωνίας κατασκευής του αγωγού Μπουργκάς- Αλεξανδρούπολη, Μέργος Ιωάννης , Οικονομολόγος, 2006.

2.4.6.Τουρισμός

Μετά από μια πτώση στις αρχές της δεκαετίας του '90 η βιομηχανία τουρισμού αναπτύσσεται ραγδαία . Ο τουρισμός αποτελεί μια από τις σημαντικότερες πηγές εσόδων συμβάλλοντας κατά 12% περίπου στο ΑΕΠ (έτος 2005).

Διάγραμμα 8: Ο αριθμός των τουριστών στη Βουλγαρία για την περίοδο 2001-2005

Από το διάγραμμα 8 γίνεται φανερό ότι ο αριθμός των τουριστών που επισκέπτονται τη Βουλγαρία αυξάνεται χρόνο με το χρόνο και από περίπου 3 εκατομμύρια το 2002 , οι τουρίστες έφτασαν το 2006 περίπου τα 4,5 εκατομμύρια. Αυτό οφείλεται στην ύπαρξη πολλών τουριστικών προορισμών στη χώρα, στο χαμηλό κόστος καθώς και στην αναδόμηση των εγκαταστάσεων που προσφέρουν τουριστικές υπηρεσίες. Έχουν γίνει σημαντικές επενδύσεις στην τουριστική υποδομή – κυρίως στα ξενοδοχεία- και δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη τόσο του καλοκαιρινού όσο και του χειμερινού τουρισμού. Όσον αφορά τις ιδιωτικοποιήσεις, μεγάλο μέρος της τουριστικής βιομηχανίας έχει ιδιωτικοποιηθεί αρχής γενομένης το 2004.

2.5.Ο ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Ο βουλγαρικός χρηματοπιστωτικός τομέας έχει αξιοσημείωτη ανάπτυξη από το 1997. Έχει ιδιωτικοποιηθεί και έχει αναδομηθεί ώστε η Βουλγαρία να θεωρείται ως η χώρα με τον πιο αναπτυγμένο χρηματοπιστωτικό τομέα στη βαλκανική περιοχή εξαιρουμένης της Ελλάδας . Αυτό συμβάλλει στη διατήρηση και αύξηση του ενδιαφέροντος από τις ξένες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη Βουλγαρία. Θεωρείται προς το παρόν βιώσιμος,

ανταγωνιστικός και αποδοτικός και επομένως οι ιδιωτικές επιχειρήσεις μπορούν να επωφεληθούν από αυτό.

Ο χρηματοπιστωτικός τομέας στη Βουλγαρία αποτελείται από την τραπεζική χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση, την μη τραπεζική χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση, το Χρηματιστήριο και την Κεφαλαιαγορά.

2.5.1. Τραπεζικό σύστημα

Το τραπεζικό σύστημα είναι σήμερα σταθερό και με την παροχή πιστώσεων βοηθά την οικονομία και τους πολίτες, αποκομίζοντας σημαντικά κέρδη από αυτή τη δραστηριότητα. Το βουλγαρικό τραπεζικό σύστημα έζησε σοβαρή κρίση στην περίοδο 1995-1996, όταν οι κρατικές τότε τράπεζες χορήγησαν επισφαλείς πιστώσεις ύψους εκατομμυρίων λέβα. Οι πιστώσεις δεν εξυπηρετούνταν, οι τράπεζες χρεοκόπησαν και οι αποταμιεύσεις των πολιτών εξανεμίστηκαν. Η κυβέρνηση της Ένωσης Δημοκρατικών Δυνάμεων που ανέβηκε στην εξουσία στα μέσα του 1997 προχώρησε στη γρήγορη ιδιωτικοποίηση του τραπεζικού συστήματος. Εντός μερικών ετών οι τράπεζες πέρασαν με επιτυχία στα χέρια ευρωπαϊκών τραπεζικών θεσμών και κατόρθωσαν να επανακτήσουν την εμπιστοσύνη των ανθρώπων που σήμερα πάλι καταθέτουν χρήματα σ' αυτές ή παίρνουν δάνεια. Οι καταθέσεις των πολιτών και των εταιρειών ήδη είναι εγγυημένες μέχρι ορισμένο ποσό μέσω του ειδικού Ταμείου Εγγύησης των Τραπεζικών Καταθέσεων, το οποίο ιδρύθηκε το 1999 βάσει του ψηφισμένου το 1998 Νόμου περί της εγγύησης των τραπεζικών καταθέσεων. Για το σκοπό αυτό κάθε χρόνο οι εμπορικές τράπεζες υποχρεούνται να καταβάλλουν στο Ταμείο το 0,5% του ύψους όλων των καταθέσεων της αντίστοιχης τράπεζας για το προηγούμενο έτος. Τα ποσά που συγκεντρώθηκαν στο Ταμείο, προορίζονται κυρίως για την κάλυψη του εγγυημένου ποσού των καταθέσεων πολιτών και εταιρειών σε περίπτωση τραπεζικής χρεοκοπίας. Με τον τρόπο αυτό το Ταμείο συμβάλλει στη διατήρηση της σταθερότητας και της εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα.⁶ Η τραπεζική αγορά αναπτύσσεται πολύ γρήγορα από το 2000 με τον ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης του ενεργητικού να ξεπερνά το 26%. Ένας σημαντικός λόγος ανάπτυξης ήταν η ραγδαία αύξηση του δανεισμού. Κατά τη διάρκεια 2004-2006 ο δανεισμός αυξήθηκε δραματικά δημιουργώντας ανησυχία για τη γενικότερη μακροοικονομική σταθερότητα και την αναποτελεσματικότητα των παραδοσιακών εργαλείων νομισματικής πολιτικής. Στις αρχές του 2005 η Κεντρική Τράπεζα εισηγήθηκε μεγάλα πρόστιμα για τις τράπεζες που έχουν υπερβολική αύξηση των

---

⁶ http://www.bnr.bg/radiobulgaria/emission_greek/theme_ikonomika/material/04072007_bdif.htm

χορηγήσεων, πράγμα το οποίο τελικώς αποδείχτηκε αποτελεσματικό. Ως συνέπεια, η ζήτηση κεφαλαίων που δεν μπορούσε να καλυφθεί από τον δανεισμό στράφηκε σε άλλες μορφές χρηματοδότησης, όπως η χρηματοδοτική μίσθωση, τα ομολογιακά δάνεια και η αύξηση μετοχικού κεφαλαίου.

Η **τραπεζική χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση** αποτελεί 90% του ενεργητικού του χρηματοπιστωτικού τομέα και επομένως διαδραματίζει τον σημαντικότερο ρόλο. Η τραπεζική οικονομική μεσολάβηση περιλαμβάνει 34 τράπεζες με την εξής δομή:

- ◆ 27 τράπεζες που είναι στην πλειοψηφία ιδιωτικές
- ◆ 20 τράπεζες που είναι στην ιδιοκτησία ξένων
- ◆ 6 τράπεζες οι οποίες είναι θυγατρικές ξένων τραπεζών
- ◆ 1 που το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχει το δημόσιο

2.5.2 Μη τραπεζική χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση

Η μη τραπεζική χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση αποτελείται από ασφαλιστικές εταιρίες, εταιρίες χρηματοδοτικής μίσθωσης και άλλες εταιρίες παροχής πίστωσης.

Η αγορά των ασφαλειών είναι πλήρως ιδιωτικοποιημένη και έχει επεκταθεί μετά τη θέσπιση του ασφαλιστικού νομού το 1997. Οι ξένες ασφαλιστικές εταιρίες είναι ανταγωνιστικές λόγω της ισχυρής οικονομικής υποστήριξης που τους παρέχουν οι διεθνείς έδρες τους.

Η μίσθωση παρουσιάζει ραγδαία ανάπτυξη από την αρχή του 2005 οπότε και τέθηκαν περιορισμοί στις χορηγήσεις των εμπορικών τραπεζών με αποτέλεσμα οι εμπορικές τράπεζες να μην μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες που υπήρχαν. Μαζί με την ταχεία ανάπτυξή της αναπτύχθηκαν γρήγορα και άλλοι τύποι εταιριών παροχής πίστωσης όπως για παράδειγμα οι λιανοπωλητές που πρόσφεραν πληρωμή με δόσεις.

2.5.3. Το Χρηματιστήριο της Σόφιας

Το Οκτώβριο του 1997 η Επιτροπή Ασφαλίσεων και Χρηματιστηρίων (Securities and Stock exchanges Commission-SSEC) έδωσε επίσημη άδεια στο Χρηματιστήριο της Σόφια και έως το τέλος του 1999 υπήρχαν 32 εταιρίες στην Επίσημη Αγορά και 1000 είχαν άδεια για διαπραγμάτευση στην Ελεύθερη Αγορά ως αποτέλεσμα του Προγράμματος Μαζικών Ιδιωτικοποιήσεων. Η δυναμική ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς την περίοδο 1996-1999 έκανε αναγκαία την ύπαρξη νέας νομοθεσίας. Ο νόμος έχει ως στόχο την προστασία των

επενδυτών και τη δημιουργία των προϋποθέσεων για την ανάπτυξη μιας διαφανούς κεφαλαιαγοράς στη Βουλγαρία με κριτήρια πολύ κοντά σε αυτά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2000 λειτούργησε ο επίσημος δείκτης του Χρηματιστηρίου της Σόφιας , ο SOFIX . Το χαρτοφυλάκιο του SOFIX αποτελείται από τις κορυφαίες εγχώριες επιχειρήσεις. Το 2003 μπήκε σε εφαρμογή ένα νέο σύστημα ηλεκτρονικών συναλλαγών στις αγορές το οποίο επέτρεπε στους πελάτες ή τα μέλη του Χρηματιστηρίου να δίνουν εντολές μέσω Internet σε πραγματικό χρόνο. Το βουλγάριο χρηματιστήριο είναι σχετικά μικρό, αλλά πολύ ενεργό. Αποτελείται κυρίως από εγχώριους επενδυτές που δραστηριοποιούνται στην αγορά. Εντούτοις, δέχτηκε την επιρροή των ξένων επενδυτών για πρώτη φορά στην ιστορία μία εβδομάδα μετά από την πτώση στο χρηματιστήριο στη Σαγκάη τον Φεβρουάριο του 2007 η οποία προκάλεσε μείωση τιμών μετοχών σε όλο τον κόσμο. Συνεπώς, είναι εμφανές ότι οι βουλγαρικές αγορές μετοχών θα αρχίζουν να δέχονται την επιρροή των διακυμάνσεων των ξένων χρηματιστηρίων.

2.6. Παραοικονομία- Διαφθορά

Η παραοικονομία είναι ένα αρνητικό φαινόμενο το οποίο υπάρχει όχι μόνο στις αναπτυσσόμενες χώρες και σε χώρες που είναι σε μετάβαση, αλλά και στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το οποίο όταν δεν αντιμετωπίζεται , μπορεί να έχει σοβαρές επιπτώσεις στην πολιτική καθώς και στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Ο κατασκευαστικός τομέας, ο τουρισμός και ο τομέας των υπηρεσιών είναι υπεύθυνοι για το μεγαλύτερο μέρος της παραοικονομίας⁷. Σύμφωνα με την Transparency International η Βουλγαρία για το έτος 2006 τοποθετείται στην 57^η θέση ανάμεσα σε 153 χώρες όσον αφορά το δείκτη διαφθοράς (corruption perception index CPI). Πρώτη φορά περιλήφθηκε στο δείκτη το 1998 με 2,9 μονάδες και από το 2002 έως το 2006 ο δείκτης είναι περίπου 4⁸. Η αντιμετώπιση της διαφθοράς, του οργανωμένου εγκλήματος και η εκ βάθρων αναμόρφωση του δικαστικού συστήματος είναι κάποια από τα σημαντικότερα προβλήματα για τη Βουλγαρία, ως ισότιμο πλέον μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι τομείς αυτοί βρίσκονται στο μικροσκόπιο της Κομισιόν, η οποία, αν δεν γίνουν σημαντικά βήματα προόδου, διατηρεί το δικαίωμα να λάβει δραστικά πολιτικά και οικονομικά μέτρα, όπως τη μερική συμμετοχή της Βουλγαρίας στις κοινοτικές πολιτικές και επιχορηγήσεις. Η ψήφιση νόμου για την εξυγίανση του δικαστικού συστήματος τον Μάρτιο του 2007 αποδεικνύει τη

⁷ Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σόφια, Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών υποθέσεων ,Ενημερωτικό δελτίο Μάρτιος 2007

⁸ Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σόφια, Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών υποθέσεων ,Ενημερωτικό δελτίο Νοέμβριος 2006

βούληση της Κυβέρνησης για την αντιμετώπιση των παραπάνω θεμάτων. Συγκεκριμένα, εγκαθίσταται επιθεωρητής να επιβλέπει τις δικαστικές συνεδριάσεις και εισάγονται δικαστικά πρόστιμα σε δικαστικούς εισαγγελείς και ανακριτές. Η πάταξη πάντως του οργανωμένου εγκλήματος απαιτεί σημαντικές μεταρρυθμίσεις οι οποίες βρίσκονται σε πρώιμο επίπεδο σύμφωνα με τις επίσημες αναφορές της Κομισιόν⁹.

2.7.Φορολογία

Η φορολογία αποτελεί πολύ σημαντικό παράγοντα στην ανάπτυξη μιας χώρας καθώς επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τις επενδύσεις. Χαμηλοί συντελεστές φορολογίας και φοροαπαλλαγές δίνουν κίνητρο στις υπονήφιες προς επένδυση χώρες.

Φορολογία Φυσικών και Νομικών Προσώπων στην Βουλγαρία¹⁰

Το φορολογικό σύστημα της Βουλγαρίας διακρίνεται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Άμεση Φορολογία: προσωπική(φυσικών προσώπων), νομικών προσώπων
- Έμμεση Φορολογία: Φόρος Προστιθέμενης Αξίας, ειδικοί φόροι κατανάλωσης

Αναλυτικότερα για τις ανωτέρω κατηγορίες:

2.7.1.Άμεση Φορολογία

Φορολογία Φυσικών Προσώπων

Όπως προβλέπεται από τον Νόμο για τον Προσωπικό Φόρο Κατανάλωσης υπόχρεοι είναι τα φυσικά πρόσωπα – κάτοικοι ή μη-κάτοικοι, και εταιρείες που σαφώς αναφέρονται στον νόμο αυτό. Οι κάτοικοι είναι υπόχρεοι για το εισόδημα που αποκτούν τόσο στο εσωτερικό αλλά και εκτός των συνόρων. Ως μη-κάτοικοι θεωρούνται τα άτομα που δεν εντάσσονται στην κατηγορία του κατοίκου της χώρας. Οι μη-κάτοικοι είναι υπόχρεοι μόνο για το εισόδημα που απέκτησαν από βουλγαρικές πηγές. Το συνολικό ετήσιο εισόδημα, φορολογείται σύμφωνα με μια προοδευτική κλίμακα φόρου.

---

⁹National Bank of Greece, South Eastern Europe and Mediterranean Emerging Market Economies, Bulletin, Economic- Banking- Financial Market Developments & Prospects, Volume 8 Issue 1 January/ May 2007

¹⁰ Ενημερωτικό δελτίο για την πορεία της Βουλγαρικής οικονομίας Νο.6/ Ιούνιος 2005 ,Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σόφια , Γραφείο Οικονομικών και εμπορικών υποθέσεων.

Φορολογία Νομικών Προσώπων

Όπως προβλέπεται από τον Νόμο για τον Φόρο Νομικών Προσώπων, όλες οι εταιρείες και οι συμμετοχές (όπου συμπεριλαμβάνονται και οι μη-ενοποιημένες συμμετοχές) υπόκεινται σε φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων. Από το 2005 το ποσοστό είναι 15%. Τα νομικά πρόσωπα με έδρα στην Βουλγαρία φορολογούνται για τα εισοδήματά τους που αποκτώνται τόσο στο εσωτερικό αλλά και εκτός συνόρων. Τα νομικά πρόσωπα με έδρα εκτός Βουλγαρίας φορολογούνται για εισοδήματά τους που αποκτώνται μόνο στην Βουλγαρία. Οι μη-επιχειρηματικοί οργανισμοί (όπου περιλαμβάνονται και οι κυβερνητικοί) φορολογούνται για τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες. Αν και τα παραρτήματα των εταιρειών δεν έχουν νομική οντότητα, εντούτοις τα παραρτήματα των εταιρειών με έδρα εκτός Βουλγαρίας διατηρούν χωριστό ισολογισμό και λογαριασμό αποτελεσμάτων χρήσεως. Υπάγονται στον φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων με ποσοστό 15%. Τα ετήσια εισοδήματα πρέπει να δηλώνονται μέχρι την 31η Μαρτίου του επομένου έτους. Αυτός ο χαμηλός φόρος επί των κερδών αποτελεί πλεονέκτημα για τη Βουλγαρία όσον αφορά τις ξένες επενδύσεις. Η κυβέρνηση της Βουλγαρίας με τη σύμφωνη γνώμη της Βουλής αποφάσισε τη μείωση του φόρου επί των κερδών από 15% σε 10% εντός του 2007, μέτρο το οποίο ήδη έχει ως αποτέλεσμα την ενίσχυση του επενδυτικού ενδιαφέροντος για τη Βουλγαρία. Σημειώνεται ότι με τη μείωση του φορολογικού συντελεστή στο 10% , η Βουλγαρία μαζί με την Κύπρο είναι οι χώρες με τη χαμηλότερη φορολόγηση επί των κερδών στην Ευρώπη.

Φορολογικές απαλλαγές

Οι βιομηχανικές επιχειρήσεις (όπου περιλαμβάνονται και όσες προβαίνουν σε παθητική τελειοποίηση¹¹) απολαμβάνουν 100% απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων στην περίπτωση που συντρέχουν σωρευτικά οι παρακάτω προϋποθέσεις:

1. τα πάγια της επιχείρησης τα οποία δηλώνονται υποχρεωτικά σύμφωνα με τις διαδικασίες

---

¹¹ **Παθητική τελειοποίηση¹¹**: Το καθεστώς της τελειοποίησης προς επανεισαγωγή (παθητική τελειοποίηση) είναι το τελωνειακό καθεστώς βάσει των διατάξεων του οποίου επιτρέπεται, εφόσον συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις, η προσωρινή εξαγωγή κοινοτικών εμπορευμάτων σε τρίτες προς την Ευρωπαϊκή Ένωση χώρες για τελειοποίηση και επανεισαγωγή των παραγόμενων προϊόντων, με μερική ή ολική απαλλαγή από τους εισαγωγικούς δασμούς. (www.geocities.com)

του Κώδικα Φορολογικών Διαδικασιών¹² (Tax Procedure Code) πρέπει να είναι στο σύνολό τους εγκατεστημένα εντός των διοικητικών ορίων των δήμων και κοινοτήτων όπου το ποσοστό ανεργίας είναι 50% υψηλότερο από τον μέσο όρο ανεργίας της χώρας τον προηγούμενο χρόνο.

2. το 80% του ετήσιου μέσου αριθμού απασχολούμενων που εργάζονται με συμβόλαιο εργασίας έχουν μόνιμη διεύθυνση εντός των ορίων που περιγράφονται παραπάνω.
3. το ημερολογιακό έτος της απαλλαγής η επιχείρηση δεν πρέπει να έχει φορολογικές ή ασφαλιστικές οφειλές.

Η φορολογική απαλλαγή χορηγείται εφόσον το ποσό του φόρου επενδύεται για αύξηση της παραγωγικής δυναμικότητας ή διανέμεται στους εργαζόμενους με συμβόλαιο στο τέλος του ημερολογιακού έτους που ακολουθεί το έτος της απαλλαγής. Μία εταιρεία που δικαιούται φορολογικής απαλλαγής μπορεί να την χρησιμοποιήσει μέσα στα επόμενα 5 χρόνια ακόμη και αν λόγω της αυξημένης απασχόλησης, ο δήμος ή η κοινότητα εξαιρείται της κατάστασης που επικυρώνεται από το Υπουργείο Οικονομικών.

Συμφωνίες Αποφυγής Διπλής Φορολογίας

Η Βουλγαρία έχει συνάψει Συμφωνίες Αποφυγής Διπλής Φορολογίας με πολλά κράτη μεταξύ των οποίων και με την Ελλάδα. Η σχετική Συμφωνία υπεγράφη το 1991 και τροποποιήθηκε το 2000. Η τελευταία τροποποίηση περιλαμβάνεται στον Νόμο 2927 και δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 140/τ.Α/27.06.2001. Τα κράτη με τα οποία έχει συνάψει τέτοια συμφωνία είναι: η Αλβανία, η Αρμενία, η Αυστρία, η Λευκορωσία, το Βέλγιο, η Κίνα, η Κροατία, η Κύπρος, η Τσέχικη δημοκρατία, η Δανία, η Φιλανδία, η Γαλλία, το FYROM, η Γερμανία, η Ελλάδα, η Ουγγαρία, η Ινδία, η Ινδονησία, η Ιταλία, η Ιαπωνία, το Καζακστάν, η Κορέα, ο Λίβανος, το Λουξεμβούργο, η Μάλτα, το Μαρόκο, η Ολλανδία, η Νορβηγία, η Πολωνία, η Πορτογαλία, η Ρουμανία, η Ρωσία, η Σιγκαπούρη, η Ισπανία, η Σουηδία, η Ελβετία, η Τουρκία, η Ουκρανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Βιετνάμ και με τα κράτη της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

---

¹² Στον Κώδικα αυτό βασίζεται η φορολόγηση.

2.7.2. Έμμεση Φορολογία

Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

Η βουλγάρικη νομοθεσία για το φόρο προστιθέμενης αξίας σε πολλά σημεία ακολουθεί την Έκτη Ευρωπαϊκή Οδηγία για το ΦΠΑ¹³. Κάθε πρόσωπο (νομικό ή φυσικό, κάτοικος ή μη-κάτοικος της Βουλγαρίας) με φορολογητέο κύκλο εργασιών τουλάχιστον 50.000 λέβα (περίπου 25.640 €) κατά τους δώδεκα προηγούμενες μήνες είναι υποχρεωμένο να εγγραφεί για ΦΠΑ (δηλ. να λάβει αριθμό Μητρώου ΦΠΑ) με την συμπλήρωση ειδικού εντύπου εγγραφής εντός 14 ημερών από το τέλος του ημερολογιακού μήνα εντός του οποίου συμπληρώνεται το ανωτέρω ποσό. Το ποσοστό του ΦΠΑ είναι 20% και επιβάλλεται και στις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών. Στις εξαγωγές δεν επιβάλλεται ΦΠΑ.

Ειδικό Προτιμησιακό καθεστώς ΦΠΑ στις εισαγωγές

Φόρος επί των εισαγωγών αγαθών μπορεί να επιβάλλεται από τα εγγεγραμμένα (φυσικά ή νομικά) πρόσωπα εάν έχουν άδεια εκδοθείσα από το Υπουργείο Οικονομικών και εάν εισάγουν αγαθά (με εξαίρεση των αγαθών στα οποία επιβάλλεται ειδικός φόρος κατανάλωσης) σύμφωνα με την κατάσταση που εγκρίνει το Υπουργείο Οικονομικών. Σε αυτήν την περίπτωση, οι τελωνειακές υπηρεσίες επιτρέπουν την διέλευση των αγαθών χωρίς να καταβάλλονται πληρωμές ή με άλλο τρόπο να διασφαλίζεται ο φόρος. Ο εισαγωγέας ασκεί το δικαίωμά του ως ακολούθως:

1. δηλώνοντας στην τελωνειακή διασάφηση ότι θα κάνει χρήση αυτού του καθεστώτος.
2. δηλώνοντας ότι την στιγμή της εισαγωγής έχει εγγραφεί στο Μητρώο ΦΠΑ και δεν έχει εκκρεμείς και απαιτητές φορολογικές υποχρεώσεις και υποχρεώσεις ασφαλιστικών εισφορών (δημοσίου και υγείας).

Προκειμένου ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο να εφαρμόσει αυτό το καθεστώς θα πρέπει για μια περίοδο μέχρι δύο ετών να πληροί ταυτόχρονα τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

1. να υλοποιεί επενδυτικό πρόγραμμα εγκεκριμένο από το Υπουργείο Οικονομικών
2. να έχει εγγραφεί στο Μητρώο ΦΠΑ.
3. να μην έχει εκκρεμείς και απαιτητές φορολογικές υποχρεώσεις ή υποχρεώσεις

---

¹³ Bulgaria, Southeast Europe Investment Guide 2006.

- ασφαλιστικών εισφορών.
4. εκπληρώνει τις απαιτήσεις για την λήψη κρατικής βοήθειας για περιφερειακή ανάπτυξη σύμφωνα με τον Νόμο για την κρατική βοήθεια
  5. έχει λάβει άδεια από το Υπουργείο Οικονομικών.

Η άδεια από το Υπουργείο Οικονομικών παρέχεται εφόσον πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

- 1.η διάρκεια υλοποίησης του έργου δεν υπερβαίνει τα δύο χρόνια.
- 2.η επένδυση ξεπερνά τα 10 εκατ. λέβα (5.280.000 €) για περίοδο μέχρι δύο χρόνια.
- 3.δημιουργούνται τουλάχιστον 50 θέσεις εργασίας.
- 4.Υπάρχει δυνατότητα εκ μέρους του φυσικού ή νομικού προσώπου να χρηματοδοτήσει το έργο μέσω δανείων, συμφωνιών χρονομίσθωσης, τραπεζικών εγγυήσεων, εγγυητικών επιστολών συμμετοχής σε χρηματοδότηση του έργου, ίδια εισοδήματα, αναμενόμενα έσοδα που μπορούν να χρηματοδοτήσουν το έργο.

Ειδικό Φόρο Κατανάλωσης

Ειδικό Φόρο Κατανάλωσης επιβάλλονται στα προϊόντα και τις υπηρεσίες που περιλαμβάνονται στον Πίνακα Ειδικών Δασμών, τα οποία υπάγονται σε μεταβιβάσεις στην Βουλγαρία ή υπάγονται σε διασυνοριακές μεταβιβάσεις από το εξωτερικό στην Βουλγαρία. Σε Ειδικό Φόρο Κατανάλωσης υπάγονται τα αλκοολούχα ποτά, περιλαμβάνοντας την μπίρα και το κρασί, τα προϊόντα καπνού, τα καύσιμα, ορισμένοι τύποι αυτοκινήτου, μηχανήματα τυχερών παιχνιδιών και εξοπλισμός καζίνο, ο καφές και το τσάι.

2.7.3.Φοροδιαφυγή

Σύμφωνα με την Εθνική Υπηρεσία Εσόδων της Βουλγαρίας το 36% των επιχειρήσεων φοροδιαφεύγουν και το 50-56% από αυτές τις περιπτώσεις αφορούν την καταβολή ΦΠΑ. Το ποσοστό των επιχειρήσεων που φοροδιαφεύγουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι 18-22%. Η παραπάνω υπηρεσία έχει καταγράψει 2600 επιχειρήσεις για φορολογικές παραβάσεις σχετικά με το ΦΠΑ. Το σύνολο των χρεών προς το κράτος τα τελευταία δέκα χρόνια ανέρχεται στα 994 εκατομμύρια λέβα.¹⁴

---

¹⁴ Ενημερωτικό δελτίο Μάρτιος 2006

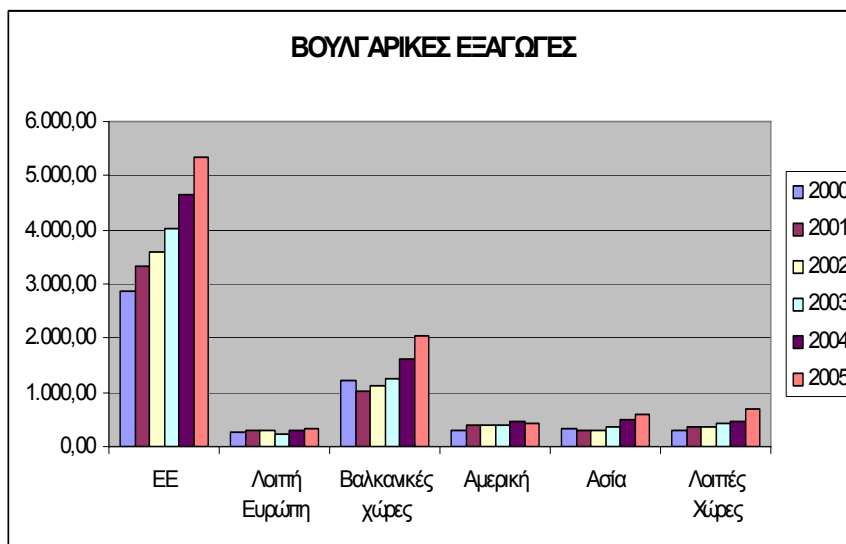
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

2.8.ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

Η Εμπορική πολιτική της Βουλγαρίας τα τελευταία χρόνια διαμορφώθηκε πρωτίστως από την ιδιότητα της ως μέλους του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και ως υποψήφιου μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ως αποτέλεσμα της μετάβασης της, σε μια οικονομία της ελεύθερης αγοράς η Βουλγαρία έχει εγκαταλείψει τις πρακτικές κρατικών εμπορικών συναλλαγών και φέρει το καθεστώς εμπορικών συναλλαγών της και τις εμπορικές πολιτικές της σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου.

Το εξωτερικό εμπόριο της Βουλγαρίας παρουσιάζει σημαντική άνοδο τα τελευταία χρόνια. Ο όγκος του εξωτερικού εμπορίου το 2005 ήταν 95,6% υψηλότερος σε σχέση με το 2000 και το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου παρουσίασε αύξηση 185%. Αύξηση παρουσίασαν και οι εισαγωγές και οι εξαγωγές της χώρας. Κυριότεροι εμπορικοί εταίροι της Βουλγαρίας είναι η Γερμανία, η Ιταλία, η Ρωσία, η Τουρκία, η Ελλάδα και η Γαλλία. Από την άλλη, η Ρωσία, η Γερμανία, η Κίνα και η Ουκρανία αναδεικνύονται στους σημαντικότερους παράγοντες της ελλειμματικότητας του εμπορικού ισοζυγίου.

Τα διαγράμματα 9,10,11 και 12 παρουσιάζουν τις εισαγωγές και εξαγωγές της Βουλγαρίας για την περίοδο 2000-2006, καθώς και τον όγκο του εξωτερικού εμπορίου και το εμπορικό ισοζύγιο.

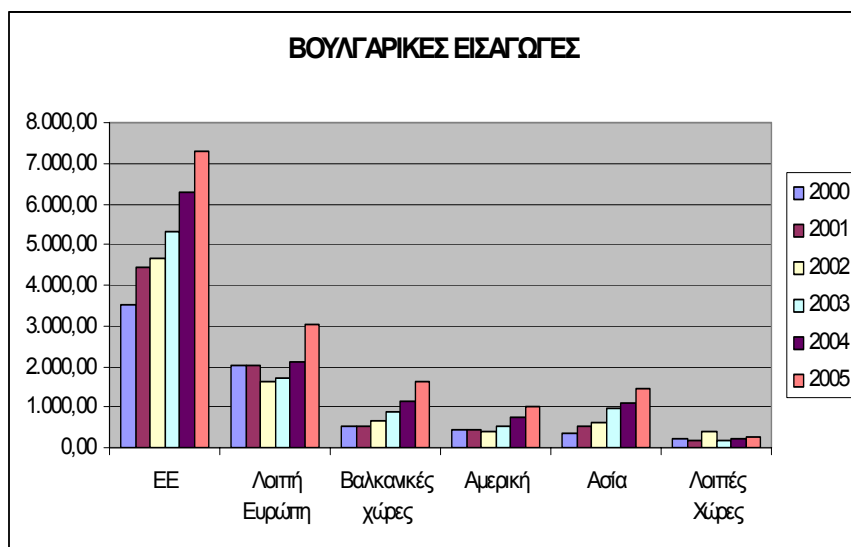
Διάγραμμα 9: Οι βουλγάρικες εξαγωγές για την περίοδο 2000-2005

Λοιπή Ευρώπη: Ρωσία, Ουκρανία, Ελβετία, Γιβραλτάρ, Μολδαβία, Λευκορωσία, Νορβηγία, Λιχτενστάιν, Σαν Μαρίνο, Ισλανδία, Μονακό

Βαλκανικές χώρες: Τουρκία, Ρουμανία, Σερβία - Μαυροβούνιο, ΠΓΔΜ, Αλβανία, Κροατία, Βοσνία - Ερζεγοβίνη

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Βουλγαρίας (www.nsi.bg), Κεντρική Τράπεζα Βουλγαρίας (www.bnb.bg)

Επεξεργασία: Ν. Θωμόπουλος, Γραμματέας Α' ΟΕΥ

Διάγραμμα 10: Οι βουλγαρικές εισαγωγές της για την περίοδο 2000-2005

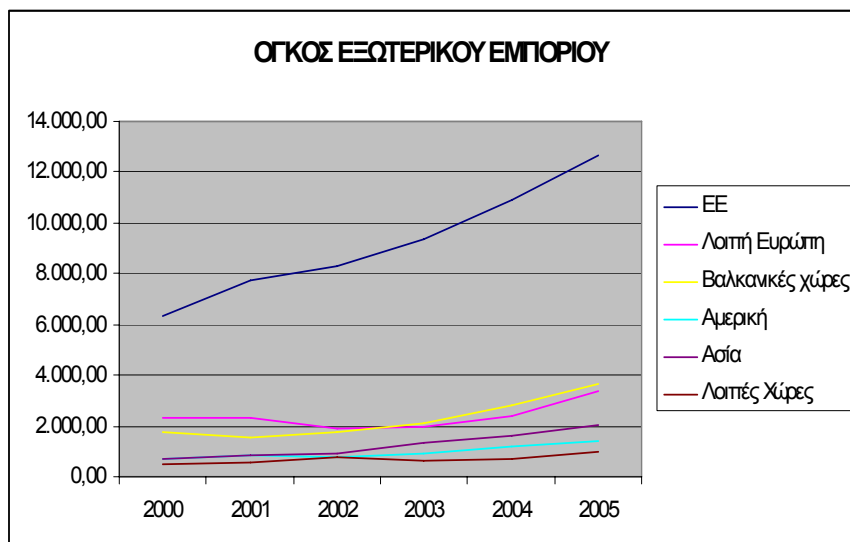
Λοιπή Ευρώπη: Ρωσία, Ουκρανία, Ελβετία, Γιβραλτάρ, Μολδαβία, Λευκορωσία, Νορβηγία, Λιχτενστάιν, Σαν Μαρίνο, Ισλανδία, Μονακό

Βαλκανικές χώρες: Τουρκία, Ρουμανία, Σερβία - Μαυροβούνιο, ΠΓΔΜ, Αλβανία, Κροατία, Βοσνία - Ερζεγοβίνη

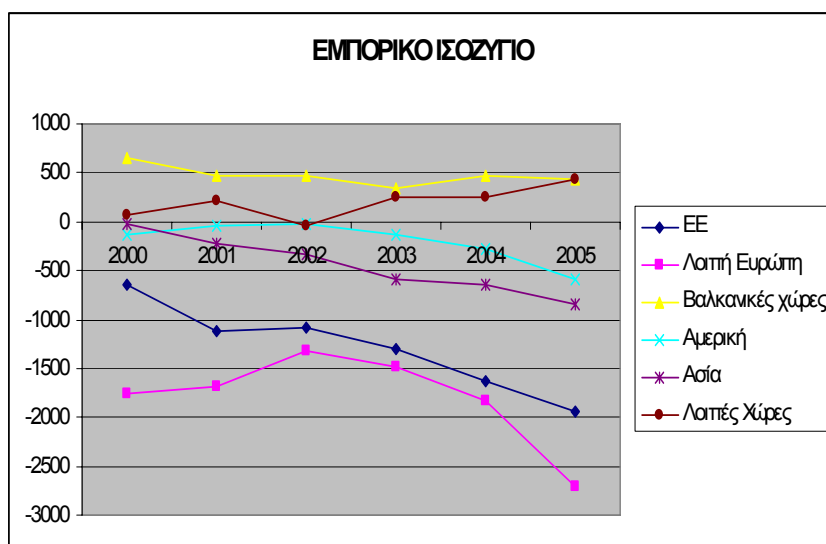
Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Βουλγαρίας (www.nsi.bg), Κεντρική Τράπεζα Βουλγαρίας (www.bnb.bg)

Επεξεργασία: Ν. Θωμόπουλος, Γραμματέας Α΄ ΟΕΥ

Όσον αφορά τις εισαγωγές, το χαμηλό βιοτικό επίπεδο των Βούλγαρων πολιτών συνεπάγεται ζήτηση για προϊόντα χαμηλού κόστους και αυτό σε συνδυασμό με τις μεγάλες ενεργειακές ανάγκες της χώρας καθιστούν το εισαγωγικό εμπόριο από τρίτες χώρες όπως η Τουρκία, η Κίνα, η Ρωσία και η Ουκρανία αναγκαίο. Από καταναλωτικής άποψης, θα μπορούσαμε να διαχωρίσουμε την βουλγαρική αγορά σε δυο επιμέρους αγορές : α) στην αγορά που εξαιτίας του χαμηλού βιοτικού επιπέδου εστιάζει στην τιμή του προϊόντος και ζητά φθηνά προϊόντα χαμηλής ποιότητας. Εκεί κυριαρχούν χώρες όπως η Τουρκία, η Κίνα, οι βαλκανικές χώρες και η εγχώρια βουλγαρική παραγωγή. Όσο θα αυξάνεται το κατά κεφαλήν εισόδημα τόσο θα συρρικνώνεται η αγορά αυτή. β) Στην αγορά που είναι διατεθειμένη να καταβάλλει υψηλές τιμές και ζητά προϊόντα καλύτερης ποιότητας . Τροφοδοτείται κυρίως από προϊόντα των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτή η αγορά θα διευρύνεται καθώς η ενσωμάτωση της Βουλγαρίας στο διεθνή καταμερισμό εργασίας θα βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο των βούλγαρων πολιτών.

Διάγραμμα 11: Ο όγκος εξωτερικού εμπορίου της Βουλγαρίας για την περίοδο 2000-2005

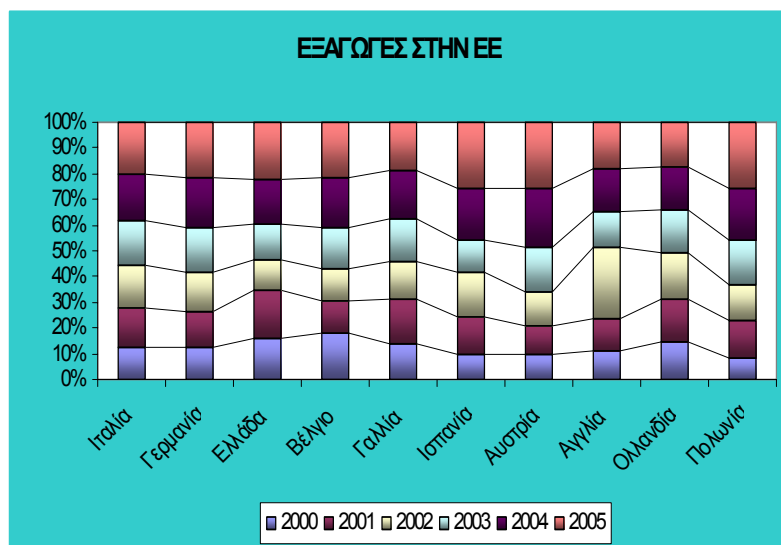
Διάγραμμα 12: Το εμπορικό ισοζύγιο της Βουλγαρίας για την περίοδο 2000-2005

2.8.1. Εξωτερικό εμπόριο με την Ευρωπαϊκή Ένωση

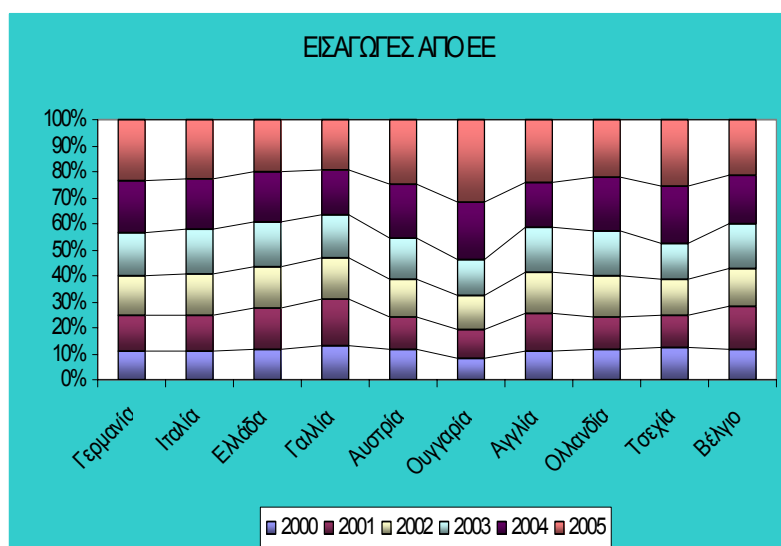
Οι βουλγαρικές εξαγωγές και εισαγωγές προς και από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν παρουσιάσει άνοδο τα τελευταία χρόνια με τις εξαγωγές να αντιπροσωπεύουν το 2005 το 56,5 % του συνόλου των βουλγαρικών εξαγωγών και τις εισαγωγές το 49,6% του συνόλου των βουλγαρικών εισαγωγών. Οι εξαγωγές παρουσιάζουν υψηλό βαθμό συγκέντρωσης με την Ιταλία τη Γερμανία την Ελλάδα και το Βέλγιο να απορροφούν το 64,1% των βουλγαρικών εξαγωγών προς τις χώρες της ΕΕ. Το ίδιο συμβαίνει και με τις εισαγωγές όπου η Γερμανία η Ιταλία η Ελλάδα και η Γαλλία κάλυψαν το 61,3% των

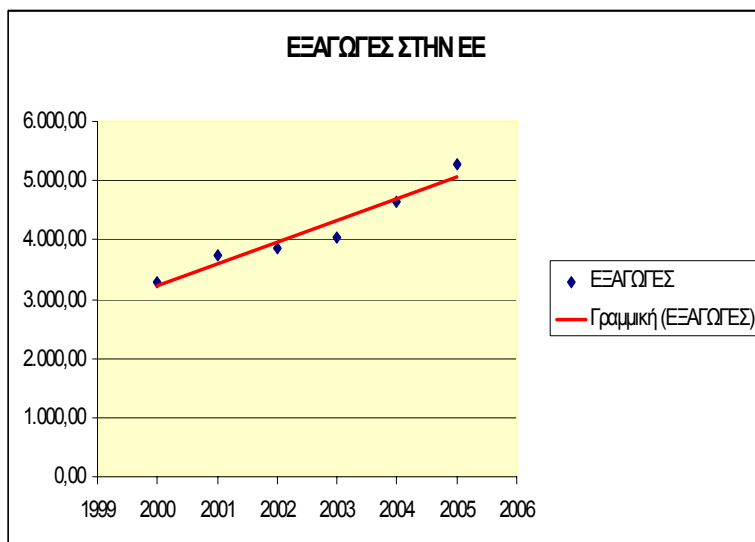
βουλγαρικών εισαγωγών από τις χώρες της ΕΕ. Σε σχέση με το 2000, ο όγκος του εξωτερικού εμπορίου με την ΕΕ διπλασιάστηκε ενώ το εμπορικό έλλειμμα υπερτριπλασιάστηκε πράγμα που οφείλεται κυρίως στην εισαγωγή από την ΕΕ προϊόντων υψηλής προστιθεμένης αξίας.

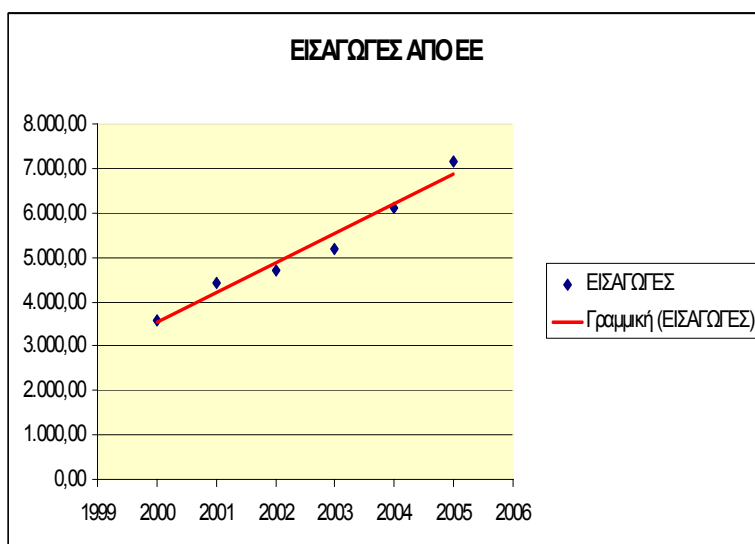
Διάγραμμα 13: Οι εξαγωγές της Βουλγαρίας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση για την περίοδο 2000-2005 ανά χώρα.

Διάγραμμα 14: Οι εισαγωγές της Βουλγαρίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την περίοδο 2000-2005 ανά χώρα.

Διάγραμμα 15: Οι εξαγωγές της Βουλγαρίας προς την ΕΕ για την περίοδο 2000-2005

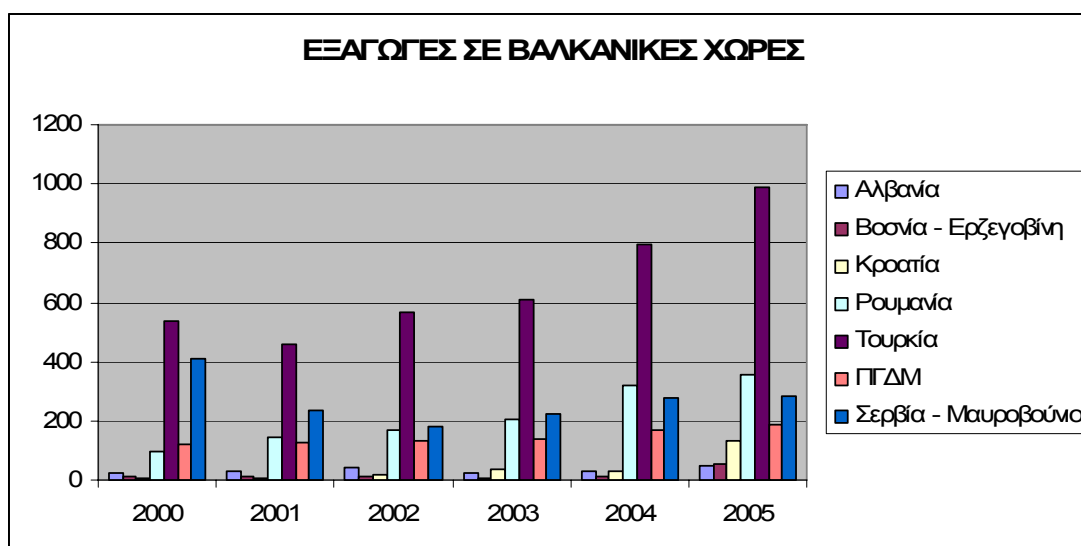

Διάγραμμα 16: Οι εισαγωγές της Βουλγαρίας από την ΕΕ για την περίοδο 2000-2005

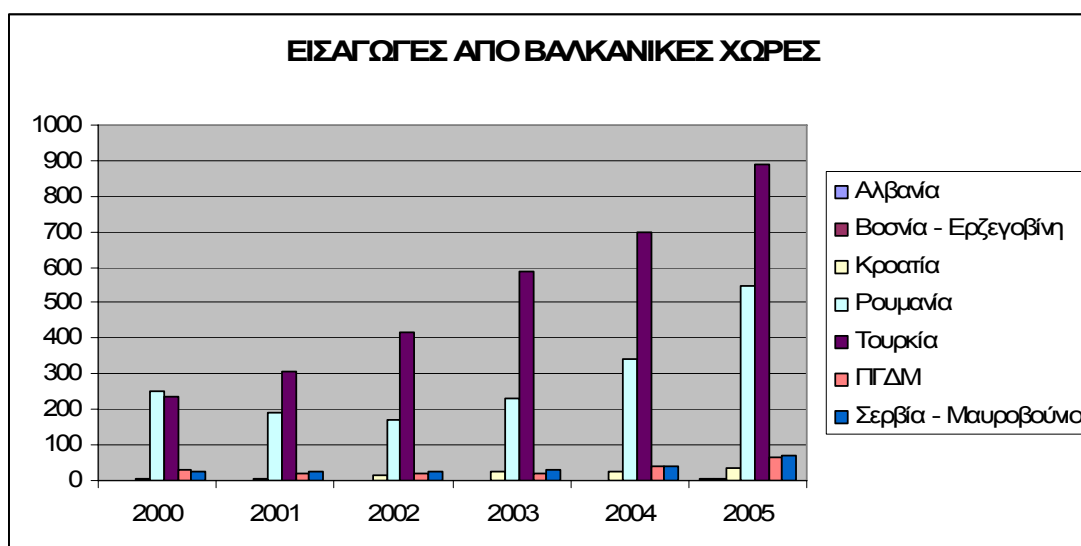
2.8.2. Εξωτερικό εμπόριο με τις Βαλκανικές χώρες.

Μετά την ΕΕ, καλύτερος εμπορικός εταίρος της Βουλγαρίας είναι οι Βαλκανικές χώρες , δηλαδή η Αλβανία, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Κροατία, η ΠΓΔΜ, η Ρουμανία, η Σερβία-Μαυροβούνιο και η Τουρκία. Σε σύγκριση με το 2000 οι βουλγάρικες εξαγωγές παρουσίασαν αύξηση κατά 70,5% και οι χώρες που το 2005 απορρόφησαν το μεγαλύτερο μέρος αυτών ήταν η Τουρκία, η Ρουμανία και η Σερβία. Αύξηση παρουσίασαν και οι εισαγωγές από τις βαλκανικές χώρες και το μεγαλύτερο μέρος καλύφθηκε από εισαγωγές

από την Τουρκία και τη Ρουμανία. Από τα στοιχεία διαφαίνεται ο σημαντικός ρόλος της Τουρκίας, όχι μόνο στο εμπόριο με τις βαλκανικές χώρες αλλά και στο συνολικό εξωτερικό εμπόριο της Βουλγαρίας. Αποτελεί τον καλύτερο εταίρο στα Βαλκάνια και τον τέταρτο συνολικά. Είναι ο καλύτερος πελάτης και ο καλύτερος προμηθευτής της Βουλγαρίας στα Βαλκάνια.

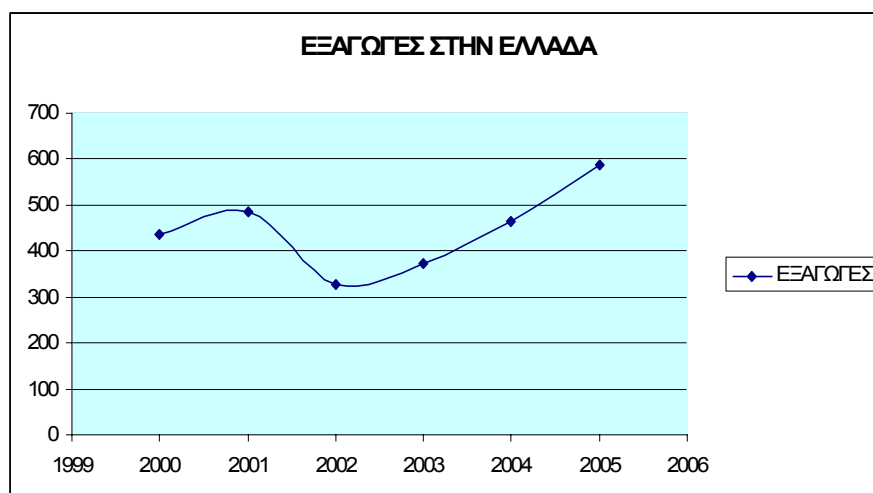
Διάγραμμα 17: Οι εξαγωγές της Βουλγαρίας προς τις Βαλκανικές χώρες για την περίοδο 2000-2005 ανά χώρα

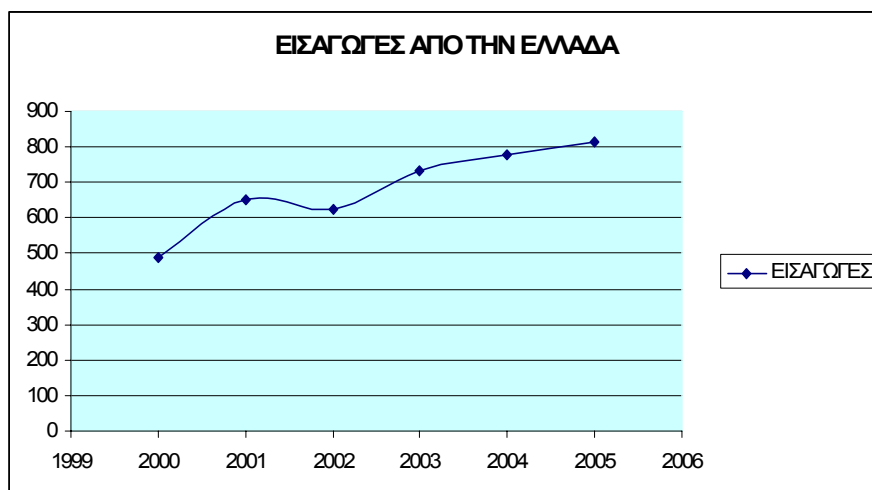
Διάγραμμα 18: Οι εισαγωγές της Βουλγαρίας από τις Βαλκανικές χώρες για την περίοδο 2000-2005 ανά χώρα

2.8.3. Διμερές εμπόριο με την Ελλάδα

Οι βουλγαρικές εισαγωγές από τη Ελλάδα παρουσίασαν αυξητική πορεία κατά την περίοδο 2000-2005, περίοδο στην οποία η Βουλγαρική οικονομία σταθεροποιήθηκε και συνέχισε να αναπτύσσεται. Οι βουλγαρικές εξαγωγές στην Ελλάδα αυξήθηκαν με εξαίρεση το έτος 2002 όπου παρουσίασαν μικρή πτώση. Αύξηση παρουσίασε και ο όγκος του εμπορίου καθώς και το εμπορικό πλεόνασμα. Υπάρχει αυξημένη σημαντικότητα των ελληνικών προϊόντων στη βουλγαρική αγορά καθώς και σημαντικότητα – έστω και σε μικρότερο βαθμό – των βουλγαρικών προϊόντων στην ελληνική αγορά. Η Βουλγαρία εισάγει από την Ελλάδα είδη ένδυσης, προϊόντα σιδήρου και χάλυβα, ορυκτά καύσιμα, πλαστικά, είδη αλουμινίου, είδη θέρμανσης, φρούτα και ξηρούς καρπούς, βαμβάκι και προϊόντα καπνού. Στην Ελλάδα εξάγει ορυκτά έλαια, προϊόντα ξύλου, πλαστικά, προϊόντα ύαλου, προϊόντα σιδήρου και χάλυβα, προϊόντα χαλκού και ζώντα ζώα.

Διάγραμμα 19: Οι εξαγωγές της Βουλγαρίας προς την Ελλάδα για την περίοδο 2000-2005

Διάγραμμα 20: Οι εισαγωγές της Βουλγαρίας από την Ελλάδα για την περίοδο 2000-2005

Δείκτης εμπορικής έντασης (Trade Intensity Index)

Ο Δείκτης Εμπορικής Έντασης (Trade Intensity Index) χρησιμοποιείται για να καθορίσει αν το διμερές εμπόριο μεταξύ δύο χωρών είναι μεγαλύτερο ή μικρότερο απ' αυτό που θα αναμενόταν με βάση τη θέση τους στο διεθνές εμπόριο. Υπολογίζεται διαιρώντας το ποσοστό των συνολικών εξαγωγών μιας χώρας που κατευθύνεται προς μία άλλη χώρα δια του ποσοστού των παγκόσμιων εξαγωγών που κατευθύνονται σ' αυτήν τη χώρα. Σύμφωνα με το δείκτη αυτό οι εξαγωγές της Ελλάδας, της Ουγγαρίας, της Τσεχίας, της Σλοβακίας, της Σλοβενίας, της Κύπρου, της Αυστρίας, της Πολωνίας και της Ιταλίας είναι μεγαλύτερες από τις αναμενόμενες δεδομένης της βαρύτητας των κρατών μελών στις εξαγωγές της ΕΕ προς τρίτες χώρες και της βαρύτητας της Βουλγαρίας στο εξαγωγικό εμπόριο της ΕΕ προς τρίτες χώρες. Οι χώρες αυτές διατηρούν στενές εμπορικές σχέσεις με τη Βουλγαρία αν και το 2005 – με εξαίρεση την Ουγγαρία- εμφάνισαν εξασθένιση. Η Ελλάδα το 2005 εμφάνισε σημαντική εξασθένιση στο εμπόριο της με την Βουλγαρία περισσότερο από ότι οι άλλες χώρες πράγμα που χρήζει προσοχής καθώς η Βουλγαρία παίζει σημαντικό ρόλο στο ελληνικό εξαγωγικό εμπόριο. Οι τιμές του Δείκτη Εμπορικής Έντασης για το χρονικό διάστημα 2000 – 2005 παρουσιάζονται στον πίνακα, που ακολουθεί:

EU Trade Intensity Index for BG						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ελλάδα	21,3	23,0	23,8	23,5	23,3	17,9
Ουγγαρία	3,8	3,6	4,0	3,3	4,2	3,9
Τσεχία	5,8	4,2	4,0	3,7	4,2	3,3
Σλοβακία	6,8	5,0	4,8	3,0	3,3	2,9
Σλοβενία	2,8	2,4	2,4	2,3	3,0	2,6
Κύπρος	3,8	2,2	1,4	2,7	2,7	2,4
Αυστρία	3,0	2,4	2,6	2,2	2,5	2,3
Πολωνία	3,3	2,6	2,0	2,0	2,0	1,9
Ιταλία	1,5	1,4	1,6	1,5	1,5	1,4
Γερμανία	1,0	0,8	1,0	0,8	1,0	0,9
Ισπανία	0,8	0,6	0,8	0,8	0,8	0,7
Ολλανδία	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7
Γαλλία	0,8	0,8	0,6	0,7	0,7	0,6
Δανία	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,6
Βέλγιο	0,5	0,6	0,6	0,5	0,5	0,4
Λετονία	0,3	0,0	0,2	0,3	0,3	0,4
Λιθουανία	0,8	0,4	0,6	0,8	0,8	0,4
Πορτογαλία	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,4
Σουηδία	0,3	0,4	0,2	0,3	0,3	0,4
Αγγλία	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3
Λουξεμβούργο	0,5	0,8	0,8	0,7	0,7	0,3
Εσθονία	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3	0,1
Ιρλανδία	0,3	0,2	0,2	0,0	0,2	0,1
Φιλανδία	0,5	0,4	0,4	0,2	0,2	0,1
Μάλτα	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Πίνακας 4: Ο δείκτης εμπορικής έντασης για την περίοδο 2000-2005

Δείκτης εξειδίκευσης εξαγωγών (Export Specialization Index)

Αυτός ο δείκτης χρησιμοποιείται για να απεικονίσει το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα ή μειονέκτημα του εξαγωγικού εμπορίου μιας χώρας σε μια συγκεκριμένη αγορά. Υπολογίζεται διαιρώντας το ποσοστό των συνολικών εξαγωγών ενός προϊόντος ή κατηγορίας προϊόντων μιας χώρας που κατευθύνεται σε μια συγκεκριμένη αγορά προς το ποσοστό των συνολικών εισαγωγών του προϊόντος ή της κατηγορίας προϊόντων στη συγκεκριμένη αγορά. Η αγορά της Βουλγαρίας εμφανίζει συγκριτικό πλεονέκτημα σε κατηγορίες που η ΕΕ εμφανίζει συγκριτικό μειονέκτημα και το αντίθετο. Αυτό σημαίνει ότι οι δυο αγορές λειτουργούν συμπληρωματικά με αμοιβαίο όφελος. Όσον αφορά την Ελλάδα οι δυο αγορές εμφανίζουν συγκριτικό πλεονέκτημα στις ίδιες πέντε κατηγορίες (Ποτά και καπνός, Λάδια και λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης, Βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κυρίως κατά πρώτη ύλη, Διάφορα βιομηχανικά είδη και Είδη και Συναλλαγές μη ταξινομημένα κατά κατηγορίες) γεγονός που σημαίνει ότι σε αυτούς τους τομείς λειτουργούν ανταγωνιστικά περιορίζοντας έτσι το αμοιβαίο όφελος από το εξωτερικό εμπόριο. Οι τιμές

του Δείκτη Εξειδίκευσης Εξαγωγών για το 2005 της ΕΕ, της Ελλάδας και της Βουλγαρίας για το μεταξύ τους εμπόριο παρουσιάζονται στους πίνακες, που ακολουθούν:

	2005	
	EU ESI in BG	BG ESI in EU
0. Τρόφιμα και Ζώα Ζωντανά	1,54	1,06
1. Ποτά και Καπνός	4,33	1,90
2. Πρώτες Ύλες μη Εδώδιμες, εκτός από Καύσιμα	0,41	1,94
3. Ορυκτά, Καύσιμα, Λιπαντικά κλπ	0,26	1,07
4. Λάδια και Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης	1,00	0,75
5. Χημικά Προϊόντα και Συναφή	1,60	0,58
6. Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κυρίως κατά πρώτη ύλη	0,77	1,88
7. Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών	1,33	0,39
8. Διάφορα Βιομηχανικά Είδη	1,46	1,89
9. Είδη και Συναλλαγές μη ταξινομημένα κατά κατηγορίες	1,67	0,56

Πίνακας 5: Ο Δείκτης Εξειδίκευσης Εξαγωγών για το εμπόριο μεταξύ ΕΕ και Βουλγαρίας για το 2005, Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία: Ν.Θωμόπουλος, Γραμματέας Α' ΟΕΥ

	2005	
	GR ESI in BG	BG ESI in GR
0. Τρόφιμα και Ζώα Ζωντανά	3,74	0,75
1. Ποτά και Καπνός	13,67	1,19
2. Πρώτες Ύλες μη Εδώδιμες, εκτός από Καύσιμα	0,75	2,56
3. Ορυκτά, Καύσιμα, Λιπαντικά κλπ	0,48	0,71
4. Λάδια και Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης	9,00	1,00
5. Χημικά Προϊόντα και Συναφή	1,54	0,52
6. Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κυρίως κατά πρώτη ύλη	1,03	1,96
7. Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών	0,41	0,50
8. Διάφορα Βιομηχανικά Είδη	1,82	1,89
9. Είδη και Συναλλαγές μη ταξινομημένα κατά κατηγορίες	2,17	10,00

Πίνακας 6: Ο Δείκτης Εξειδίκευσης Εξαγωγών για το εμπόριο μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας για το 2005, Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία: Ν.Θωμόπουλος, Γραμματέας Α' ΟΕΥ

2.8.4. Δασμολόγιο

Η Βουλγαρία έχει φιλελεύθερο καθεστώς όσον αφορά το εξωτερικό εμπόριο το οποίο πληροί τις απαιτήσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, του οποίου είναι μέλος από τον Δεκέμβριο του 1996. Για τα εξαγόμενα προϊόντα δεν υπάρχουν τελωνειακοί δασμοί και φόροι, όμως εφαρμόζεται κάποιος περιορισμός στην εξαγόμενη ποσότητα προϊόντων για τα οποία υπάρχει διεθνής συμφωνία. Ο Νόμος που διέπει τα Τελωνεία είναι βασισμένος στον Κώδικα Τελωνείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και το Βουλγαρικό Δασμολόγιο βασίζεται στο

διεθνές Σύστημα Εναρμονισμένης Περιγραφής Εμπορευμάτων και Κωδικοποίησης και στην Συνδυασμένη Ονοματολογία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Βουλγαρία επίσης εφαρμόζει το Γενικό Σύστημα Προνομίων, το οποίο καθορίζει μικρότερους δασμούς για τα προϊόντα που εισάγονται από αναπτυσσόμενες χώρες. Συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου που έχει συνάψει με την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η Ευρωπαϊκή Συμφωνία Συνεταιρισμού και Προσωρινή Συμφωνία για το εμπόριο και τα θέματα που σχετίζονται με αυτό. Πολυμερείς συμφωνίες είναι η EFTA, CEFTA ενώ διμερείς σχέσεις έχει με την Αλβανία, τη Βοσνία Ερζεγοβίνη, ΠΓΔΜ, Μολδαβία, Σερβία, Μαυροβούνιο, Τουρκία και Ισραήλ. Από τον Ιανουάριο του 2002 το εμπόριο βιομηχανικών αγαθών μεταξύ Βουλγαρίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης γίνεται χωρίς δασμούς. Όσον αφορά τις ζώνες ελεύθερου εμπορίου, υπάρχουν έξι οι οποίες είναι τοποθετημένες σε στρατηγικά σημεία και οδηγούν στις κύριες διεθνείς αγορές. Vidin, Rousse, Dragoman, Svilengrad, Plovdiv και Bourgas. Η διαχείριση των ελευθέρων ζωνών γίνεται είτε από κρατική εταιρία είτε από εταιρία που έχει συσταθεί για το σκοπό αυτό. Στις ζώνες εμπορίου επιβάλλεται τελωνειακή αμοιβή αλλά γενικά, η είσοδος αγαθών σε Ζώνη Ελευθέρου Εμπορίου δεν επιβαρύνεται με δασμούς και φόρο προστιθέμενης αξίας. Οι Ζώνες Ελευθέρου Εμπορίου προσφέρονται για γενικές εμπορικές δραστηριότητες όπως αποθήκευση, συσκευασία, τοποθέτηση εμπορικού σήματος, διανομή, επανεξαγωγή και κάτω από ειδικές συνθήκες για βιομηχανικές δραστηριότητες.¹⁵

2.9.ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Η Βουλγαρία τα τελευταία χρόνια έχει εξελιχθεί σε έναν από τους πιο ελκυστικούς προορισμούς για την εκτέλεση άμεσων ξένων επενδύσεων εξαιτίας του υψηλού ρυθμού ανάπτυξης αλλά και του γεγονότος ότι από τις αρχές του τρέχοντος έτους αποτελεί μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο επιταχυνόμενος αναπτυξιακός ρυθμός της Βουλγαρίας βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στο χαμηλό κόστους εργατικό δυναμικό και τις ιδιωτικοποιήσεις, προσελκύοντας σημαντικά κεφάλαια και αποτελώντας το βασικό κριτήριο για άμεσες ξένες επενδύσεις. Οι χώρες με τις μεγαλύτερες επενδύσεις τη δεκαετία 1996 έως 2006 είναι η Αυστρία, η Ολλανδία, η Ελλάδα, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιταλία, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο, η Γερμανία, η Κύπρος και η Ουγγαρία. Η Αυστρία τα τελευταία τρία χρόνια πραγματοποίησε εξαιρετικά υψηλές επενδύσεις στη Βουλγαρία κυρίως μέσω της εξαγοράς του βουλγαρικού οργανισμού τηλεπικοινωνιών.

---

¹⁵ Bulgaria, Southeast Europe Investment Guide 2006.

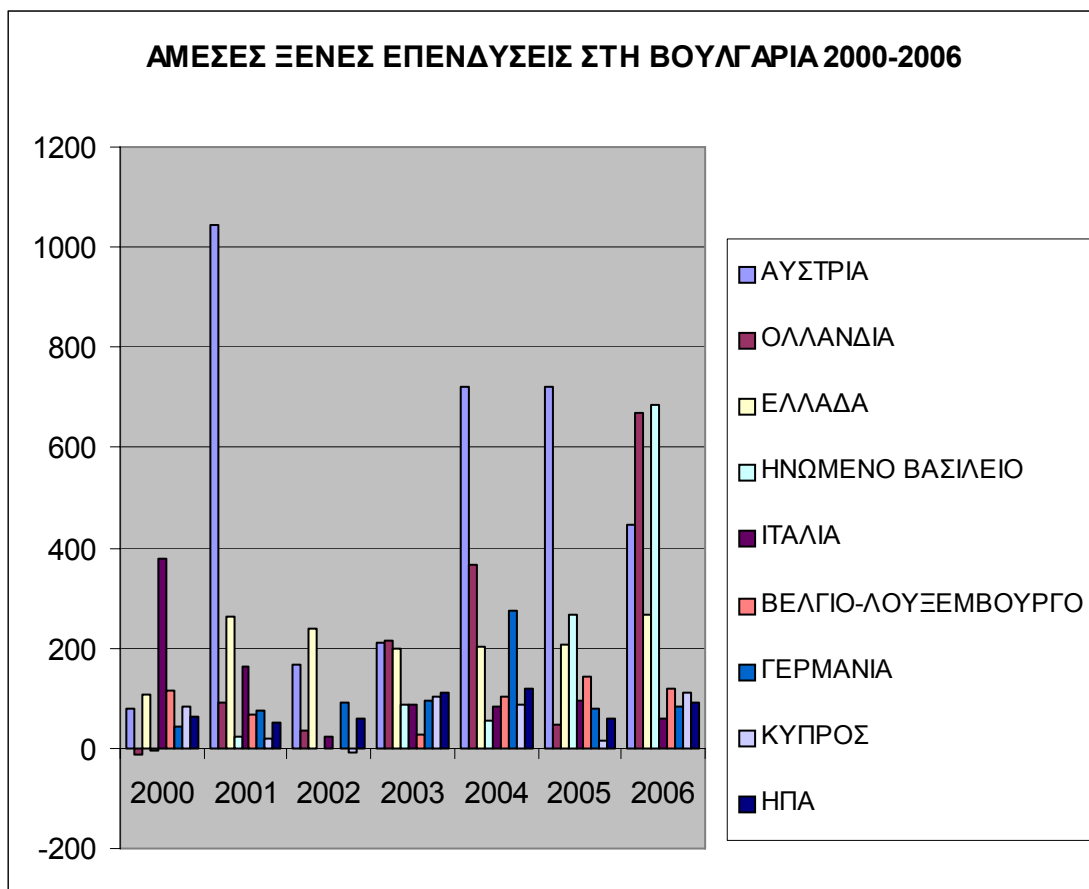
Στον πίνακα 7 που ακολουθεί δίνονται οι επενδύσεις που έχουν γίνει από εννέα χώρες στην περίοδο 1996-2006:

**ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ
1996-2006 ΣΕ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΕΥΡΩ.¹⁶**

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	ΣΥΝΟΛΟ
ΣΥΝΟΛΟ	137,3	570,2	605,1	866	1103,3	903,4	980,0	1850,5	2727,5	2326	4015	16084,3
ΑΥΣΤΡΙΑ	5,9	17,7	41,5	78,7	78,2	1046	166,4	210,9	719,8	720	447,8	2591,5
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	33,2	2,4	54,5	110,1	-11,2	90,3	36,5	216,6	365,1	47,5	668,2	1613,2
ΕΛΛΑΔΑ	2,7	4,6	22,7	2,3	105,8	262,3	240,1	198,9	203,5	208,7	265,5	1517,1
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	6,3	24,5	33,4	29,7	-4,8	23,5	0,7	86,5	55,3	267	686	1208,1
ΙΤΑΛΙΑ	0,7	2,1	2,3	7,2	379,5	163,9	25,1	87,8	83,3	94,7	59	905,6
ΒΕΛΓΙΟ- ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	10,7	288,8	24,5	0,3	113,5	67,9	0,2	27,8	104	144,9	119,6	902,2
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	13,4	44,0	23,6	43,3	42,3	75,3	90,8	96,1	276	77,3	82,5	864,6
ΚΥΠΡΟΣ	2,1	32,1	150,7	172,1	81,7	19,8	-8,4	104,9	88,9	14,2	109,8	767,9
ΗΠΑ	15,5	32	55,7	58,4	61,8	49,9	60	112,8	117,4	57,6	92,4	713,5

Πίνακας 7: Οι άμεσες ξένες επενδύσεις στη Βουλγαρία την περίοδο 1996 2006 σε εκατομμύρια ευρώ

¹⁶ Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σόφια, Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών υποθέσεων, Ενημερωτικό Δελτίο Νο.2 /Φεβρουάριος 2007, Σύνταξη Ενημερωτικού Δελτίου: Δρ Δημήτρης Ζώμας

Διάγραμμα 21: Οι άμεσες ξένες επενδύσεις στη Βουλγαρία για την περίοδο 2000-2006 ανά χώρα

Ένας άλλος πολύ σημαντικός λόγος για τον οποίο η Βουλγαρία προσελκύει επενδυτές είναι το χαμηλό κόστος εργατικό δυναμικό. Παρόλο που το χαμηλό εργατικό κόστος προβάλλεται συχνά ως σημαντικός παράγοντας για την προσέλκυση ξένων επενδυτών, αυτό που έχει σημασία δεν είναι το χαμηλό κόστος αυτό καθαυτό αλλά η συμμετοχή που έχει το εργατικό κόστος στο συνολικό κόστος παραγωγής του προϊόντος, η σύνδεσή του με την παραγωγικότητα και τους ρυθμούς βελτίωσής της, η χρησιμοποιούμενη τεχνολογία και τεχνογνωσία και το είδος του παραγόμενου προϊόντος. Σημαντικό ρόλο παίζει το εργατικό κόστος στην παραγωγή προϊόντων εντάσεως εργασίας και ακόμη περισσότερο όταν αυτό παράγεται με σκοπό την εξαγωγή σε τρίτες χώρες καθώς εκεί υπεισέρχεται και ο παράγοντας του παγκόσμιου ανταγωνισμού εντονότερα από ότι στην περίπτωση της προστατευόμενης εγχώριας αγοράς. Άρα η σημασία του εργατικού κόστους αξιολογείται ανάλογα με το είδος της

επένδυσης αλλά και σε συνδυασμό με οικονομικές κοινωνικές και πολιτικές μεταβλητές της χώρας υποδοχής της επένδυσης. Η ύπαρξη και μόνο φθηνού και ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού αποτελεί πλεονέκτημα για τις χώρες που θέλουν να προσελκύσουν επενδύσεις εντάσεως εργασίας. Σε πολλές περιπτώσεις όμως, το ζητούμενο της επιχείρησης που επενδύει μπορεί να είναι όχι το φθηνό δυναμικό αλλά το εξειδικευμένο και υψηλών παραγωγικών δυνατοτήτων εργατικό δυναμικό. Άρα γίνεται εμφανής η επιτακτική ανάγκη για ανάπτυξη των επιδεξιοτήτων και επαγγελματικών – τεχνικών γνώσεων του ανθρωπίνου δυναμικού στη Βουλγαρία με μια εκπαιδευτική διαδικασία όχι εφάπαξ παρεχόμενη και χρονικά οριοθετημένη αλλά καθιέρωση οργανωμένου δικτύου συνεχούς κατάρτισης και επιμόρφωσης με ευέλικτη λειτουργία και προσαρμογή των προγραμμάτων στις ανάγκες της οικονομίας της χώρας¹⁷.

2.10.ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

2.10.1.Νομικό καθεστώς για ξένες επενδύσεις στη Βουλγαρία

Ο Νόμος για την Ενθάρρυνση των Επενδύσεων (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 37/2004, τελευταία τροποποίηση ΦΕΚ 40/2004) ο οποίος άλλαξε τον Νόμο για τις Ξένες Επενδύσεις του 1997, μαζί με τους Κανονισμούς για την επιβολή του Νόμου Ενθάρρυνσης των Επενδύσεων (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 74/2004, τροποποίηση ΦΕΚ 34/2005) δίνουν το γενικό πλαίσιο του επιχειρηματικού κλίματος στη Βουλγαρία.

Το νομικό καθεστώς για τις ξένες επενδύσεις στη Βουλγαρία διέπεται από δυο βασικές αρχές:

1. αλλοδαπά πρόσωπα μπορούν να επενδύσουν στη Βουλγαρία με τους όρους που παρέχονται στα εγχώρια και περιορισμοί είναι δυνατό να τεθούν με νομοθετική ρύθμιση. Με ευνοϊκότερο καθεστώς αντιμετωπίζονται φυσικά και νομικά πρόσωπα που προέρχονται από χώρες με τις οποίες έχουν υπογραφεί Συμφωνίες για Αμοιβαία Αναγνώριση Ξένων Επενδύσεων και Συμφωνίες Αποφυγής Διπλής Φορολογίας.

---

¹⁷ Εγχειρίδιο ξένων επενδύσεων στις Βαλκανικές Χώρες : Οι περιπτώσεις της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, Κωνσταντίνος Χαζάκης, 2000

2.Κάθε διεθνής συμφωνία που χορηγεί ευνοϊκότερο καθεστώς σε αλλοδαπά πρόσωπα υπερτερεί της εθνικής νομοθεσίας.

Οι αλλοδαπές εταιρίες έχουν τις ίδιες υποχρεώσεις απέναντι στις διοικητικές αρχές με τις εγχώριες. Οι επενδύτες μπορούν ελεύθερα να επιλέξουν τη νομική μορφή της εταιρίας τους, μεταξύ αυτών που προβλέπονται από την Βουλγαρική νομοθεσία.

2.10.2.Τύποι εταιριών στη Βουλγαρία

Στη Βουλγαρία η ίδρυση των εμπορικών εταιριών ρυθμίζεται από τον Εμπορικό Νόμο (ΦΕΚ 48/1991, τελευταία τροποποίηση ΦΕΚ 58/2003).Οι εμπορικές εταιρίες μπορούν να είναι:

- **Γενικής συμμετοχής** δηλαδή ένωση δυο ή περισσότερων νομικών ή φυσικών προσώπων που ευθύνονται προσωπικά, από κοινού και απεριόριστα απέναντι στους πιστωτές για τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από αυτή τη συμμετοχή.
- **Περιορισμένης συμμετοχής** η οποία μορφή προϋποθέτει έναν ή περισσότερους γενικούς (ομόρρυθμους) εταίρους οι οποίοι ευθύνονται απεριόριστα και έναν ή περισσότερους ετερόρρυθμους εταίρους οι οποίοι ευθύνονται μέχρι του συμπεφωνημένου κεφαλαίου.
- **Μετοχική εταιρία περιορισμένης ευθύνης** η οποία έχει γενικούς εταίρους οι οποίοι ευθύνονται απεριόριστα και τουλάχιστον τρεις περιορισμένης ευθύνης εταίρους οι οποίοι ευθύνονται μέχρι το ποσοστό της συμμετοχής τους. Προκειμένου να συμμετέχει αλλοδαπός ως γενικός εταίρος σε οποιαδήποτε εταιρία πρέπει να είναι κάτοικος Βουλγαρίας.

Οι πιο συχνά χρησιμοποιούμενοι τύποι εταιριών είναι η εταιρία περιορισμένης ευθύνης και η ανώνυμη μετοχική εταιρία οι οποίες και αναλύονται παρακάτω:

- **Εταιρία περιορισμένης ευθύνης**

Στην εταιρία περιορισμένης ευθύνης μπορούν να υπάρχουν ένας ή περισσότεροι μέτοχοι. Στην περίπτωση του ενός μετόχου έχουμε την μονοπρόσωπη εταιρία περιορισμένης ευθύνης και το ελάχιστο κεφάλαιο είναι το 5000 λεβα (€ 2.565). Στην ΕΠΕ το ελάχιστο ποσό συμμετοχής του κάθε μετόχου δεν πρέπει να είναι μικρότερο

από 10 λεβα και η συνεισφορά στο ιδρυτικό κεφάλαιο πρέπει να καταβάλλεται σε μετρητά ή σε είδος. Κατά τη σύσταση , πρέπει να έχει καταβληθεί το 70% τουλάχιστον του κεφαλαίου και κάθε μέτοχος πρέπει να έχει καταβάλλει το ένα τρίτο της συμμετοχής του και όχι λιγότερο από 10 λεβα. Η Γενική Συνέλευση ασκεί τη διοίκηση της εταιρίας και είναι το όργανο που λαμβάνει αποφάσεις. Συνέρχεται τουλάχιστον μια φορά το χρόνο. Οι μέτοχοι ψηφίζουν αναλογικά με το ποσοστό συμμετοχής τους εκτός αν προβλέπει διαφορετικά το καταστατικό. Η Γενική Συνέλευση διορίζει έναν ή δυο διευθυντές για περίοδο προβλεπόμενη από το καταστατικό της εταιρίας. Δεν υπάρχει περιορισμός εθνικότητας για τους διευθυντές. Σε περίπτωση που η επιχείρηση απασχολεί πάνω από τριάντα εργαζόμενους , αυτοί συμμετέχουν στη γενική συνέλευση με αποφασιστική ψήφο.

- **Ανώνυμη μετοχική εταιρία**

Στην ανώνυμη μετοχική εταιρία μπορούν να υπάρχουν ένας ή περισσότεροι μέτοχοι και το ελάχιστο κεφάλαιο είναι τα 50.000 λέβα (€ 25.650). Βέβαια για ορισμένες εταιρίες ανάλογα με το είδος της επιχείρησης το ελάχιστο όριο είναι μεγαλύτερο. Για τις Τράπεζες το ελάχιστο κεφάλαιο ανέρχεται στα 10.000.000 λεβα, για ασφαλιστικές εταιρίες ζωής και προσωπικών ατυχημάτων στα 2.000.000 λεβα, για ασφαλιστικές εταιρίες ακινήτων στα 3.000.000 λεβα , για αντασφαλίσεις στα 4.000.000 λεβα και για επενδυτικές εταιρίες στα 5.000.000 λεβα. Οι μετοχές που εκδίδει η εταιρία μπορεί να είναι ονομαστικές , κοινές ή προνομιούχες , η ονομαστική αξία της μετοχής δεν μπορεί να είναι μικρότερη από 1000 λεβα και μεταβιβάζονται ελεύθερα. Κατά την ίδρυση της εταιρίας θα πρέπει να έχει καταβληθεί τουλάχιστον το 25% του κεφαλαίου. Οι συνεισφορές στο ιδρυτικό κεφάλαιο μπορεί να είναι σε μετρητά ή σε είδος. Η διοίκηση της εταιρίας ασκείται από τη γενική συνέλευση η οποία αποφασίζει κατά πλειοψηφία. Σύμφωνα με το σύστημα διοίκησης του ενός τρίτου, η γενική συνέλευση ορίζει τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου με 3 έως 9 μέλη. Τα άρθρα του Καταστατικού ορίζουν τον ακριβή αριθμό των μελών του ΔΣ. Τα μη εκτελεστικά μέλη θα πρέπει να είναι περισσότερα από τα εκτελεστικά. Σύμφωνα με το διοικητικό σύστημα των δυο τρίτων η γενική συνέλευση ορίζει το επιβλέπον σώμα που αποτελείται από 3 έως 7 μέλη . Το επιβλέπον σώμα ορίζει το Διοικητικό Συμβούλιο με 3 έως 9 μέλη. Τα μέλη των εκτελεστικών σωμάτων εκλέγονται και στις δυο περιπτώσεις για πέντε χρόνια. Για την αρχική, μετά την ίδρυση περίοδο, η θητεία των

μελών και των δυο σωμάτων μπορεί να οριστεί για τρία χρόνια. Όσον αφορά τους διευθυντές δεν υπάρχει περιορισμός εθνικότητας.

2.10.3.Βασικές αρχές και προστασία ξένων επενδύσεων στη Βουλγαρία

Νομικές εγγυήσεις ενάντια σε δυσμενείς αλλαγές του νόμου¹⁸.

Ο Νόμος ορίζει ότι εφόσον η ξένη επένδυση έχει λάβει χώρα νωρίτερα από τροποποίηση των νόμων που επιβάλλουν περιορισμούς που αφορούν μόνο ξένες επενδύσεις, δεν επηρεάζεται από τους περιορισμούς αυτούς.

Κέρδη και επαναπατρισμός κεφαλαίου

Η Βουλγαρία εγκαθίδρυσε ένα φιλελεύθερο καθεστώς για τον επαναπατρισμό των κερδών μετά την αφαίρεση φόρων. Ξένοι επενδυτές μπορούν ελεύθερα να αγοράσουν ξένο συνάλλαγμα και να το μεταφέρουν στο εξωτερικό μετά την επίδειξη της απόδειξης για την πληρωμή των φόρων στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- Εισόδημα το οποίο δημιουργήθηκε μέσω της επένδυσης
- Αποζημίωσης λόγω απαλλοτρίωσης της περιουσίας για λόγους δημοσίου συμφέροντος
- Ρευστοποίηση που προκύπτει από τον τερματισμό της επένδυσης
- Είσπραξη που προκύπτει από την πώληση του προϊόντος της επένδυσης
- Ποσό που προέκυψε μετά από αναγκαστική εκτέλεση.

Το δικαίωμα αυτό μπορεί να ασκηθεί από αλλοδαπά φυσικά πρόσωπα που εργάζονται στην χώρα, σε σχέση με την αμοιβή που έλαβαν και από αλλοδαπά φυσικά πρόσωπα που απέκτησαν άδεια μόνιμης παραμονής και είναι εγγεγραμμένα ως αποκλειστικοί έμποροι ή συμμετέχουν σε συνεταιρισμό ή ως εταίροι με απεριόριστη ευθύνη σε εταιρία αφού υποβληθεί πιστοποιητικό για καταβληθέντες φόρους. Κάθε Τράπεζα που πραγματοποιεί μεταβίβαση αλλοδαπού συναλλάγματος όπου δεν υποβλήθηκαν τα απαραίτητα δικαιολογητικά, υπόκειται σε χρηματική ποινή ίση προς το ποσό που μεταβιβάστηκε. Όπου το αδίκημα επαναλαμβάνεται η χρηματική ποινή ανέρχεται στο διπλάσιο.

---

¹⁸ Bulgaria, Southeast Europe Investment Guide 2006.

Δικαιώματα κυριότητας ξένων επενδυτών

Το Βουλγάρικο Σύνταγμα όριζε ότι αλλοδαπά φυσικά και νομικά πρόσωπα δεν μπορούν ευθέως να αποκτήσουν δικαιώματα κτήσεως πάνω σε γη. Εάν αλλοδαποί κληρονομούσαν γη στη χώρα ήταν υποχρεωμένοι να την μεταβιβάσουν σε ημεδαπά φυσικά η νομικά πρόσωπα εντός τριών ετών. Αυτών των περιορισμών εξαιρούνταν βουλγαρικές εταιρίες με ξένη συμμετοχή ασχέτως του ποσοστού. Αλλοδαπά πρόσωπα μπορούσαν να αποκτήσουν πλήρη δικαιώματα κυριότητας πάνω σε γη – αφορά και αγροτική γη- συστήνοντας ή συμμετέχοντας ως μέλη σε εταιρίες που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη βουλγαρική νομοθεσία. Αλλοδαπά φυσικά πρόσωπα και αλλοδαπές νομικές οντότητες ήταν ελεύθερες να αποκτούν περιουσιακά δικαιώματα πάνω σε οικοδομήματα και περιορισμένα περιουσιακά δικαιώματα (δικαίωμα να χτίσουν και δικαίωμα χρήσης) πάνω σε ακίνητη περιουσία, συμπεριλαμβανόμενων περιουσιακών δικαιωμάτων κατοικίας. Σε αυτές τις περιπτώσεις απαιτούνταν άδεια από το Υπουργείο Οικονομικών σύμφωνα με τους κανονισμούς για το ξένο συνάλλαγμα. Βουλγαρικές εταιρίες με ξένη συμμετοχή (αφορά και το 100%) δεν χρειάζονταν άδεια για να αποκτήσουν δικαιώματα κυριότητας πάνω σε ακίνητα. Με το Νόμο για την Τροποποίηση του Συντάγματος (ΦΕΚ Νο.18/2005) , το Βουλγάρικο Σύνταγμα τροποποιήθηκε, απελευθερώνοντας το καθεστώς κτήσης γης από αλλοδαπούς. Αλλοδαπά φυσικά και νομικά πρόσωπα μπορούν να αποκτήσουν γη σύμφωνα με τους όρους και τις συνθήκες που προκύπτουν από την ένταξη της Βουλγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή συνεπεία μιας επικυρωμένης , δημοσιευμένης και αποτελεσματικής διεθνούς συμφωνίας. Ο Νόμος μπήκε σε εφαρμογή στις αρχές του τρέχοντος έτους.

Προστασία κατά της απαλλοτρίωσης

Το Βουλγάρικο Σύνταγμα επιτρέπει αναγκαστική απαλλοτρίωση της περιουσίας εν ονόματι του Κράτους ή για λόγους δημόσιου συμφέροντος, με τον όρο ότι αυτές οι ανάγκες δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν με άλλο τρόπο και αφού εξασφαλιστεί δίκαιη αποζημίωση. Ο Νόμος για τις ξένες επενδύσεις προβλέπει πρόσθετη προστασία των ξένων επενδυτών έτσι ώστε η απαλλοτρίωση να μπορεί να γίνεται μόνο κατ'εξαιρεση για σημαντικούς λόγους δημόσιου συμφέροντος που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν με άλλο τρόπο. Ακίνητη περιουσία υπό την κυριότητα αλλοδαπών δεν μπορεί να απαλλοτριωθεί για λόγους δημόσιου συμφέροντος. Ο Νόμος απαιτεί αποζημίωση με τη μορφή μιας άλλης ακίνητης περιουσίας στην ίδια

τοποθεσία, και μόνο μετά από συναίνεση του ξένου επενδύτη , σε άλλη τοποθεσία ή σε μετρητά αν το επιθυμεί ο ξένος επενδύτης.

2.10.4.Κίνητρα του νόμου για επενδύσεις.

Ο Νόμος για την Ενθάρρυνση των Επενδύσεων προβλέπει προνομιούχα μεταχείριση των επενδύσεων που πληρούν τα παρακάτω κριτήρια:

A) Η επένδυση γίνεται σε πάγιο ενεργητικό με σκοπό τον εκσυγχρονισμό ή τη μεγέθυνση της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών ή τη δημιουργία νέας.

B) Δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας.

Γ) Το πλάνο επένδυσης υλοποιείται εντός τριετίας.

Τα κίνητρα που δίνει ο Νόμος δεν ισχύουν για την επένδυση σε τράπεζες , μη τραπεζικούς χρηματοοικονομικούς οργανισμούς, ασφαλιστικές εταιρίες, επενδυτικές εταιρίες και εταιρίες με ειδικούς επενδυτικούς σκοπούς, εταιρίες μάνατζμεντ, ταμεία συντάξεων , εταιρίες ασφαλειών ζωής, κερδοσκοπικές εταιρίες καθώς και για επενδύσεις που έχουν γίνει κάτω από συμφωνίες ιδιωτικοποίησης.

Υπάρχουν τρεις κατηγορίες επενδύσεων και η διαφοροποίηση αυτή γίνεται ανάλογα με την αξία του πλάνου επένδυσης:

- 1^η κατηγορία: επενδύσεις πάνω από 70.000.000 λέβα
- 2^η κατηγορία: επενδύσεις από 40.000.000 έως 70.000.000 λέβα
- 3^η κατηγορία: επενδύσεις από 10.000.000 έως 40.000.000 λέβα

Για όλες τις κατηγορίες επενδύσεων, οι κεντρικές και τοπικές διοικητικές αρχές, παρέχουν διοικητικές υπηρεσίες στο 1/3 του χρόνου από ότι προβλέπεται από τη σχετική νομοθεσία. Εκτός από τις γρήγορες διοικητικές υπηρεσίες, στις επενδύσεις *τρίτης κατηγορίας* η Υπηρεσία Επενδύσεων (Invest Bulgaria Agency) παρέχει πληροφορίες για δυνητικούς συνεργάτες και τοποθεσίες στη χώρα, και για τις διοικητικές διαδικασίες που απαιτούνται για την ολοκλήρωση του σχεδίου επένδυσης. Για τις επενδύσεις *δεύτερης κατηγορίας* η Υπηρεσία Επενδύσεων παρέχει υπηρεσίες πληροφόρησης και ιδιαίτερες διοικητικές υπηρεσίες που αφορούν όλους τους κεντρικούς και περιφερειακούς οργανισμούς· οι επενδυτές έχουν τη δυνατότητα να εξουσιοδοτήσουν υπαλλήλους της υπηρεσίας να λάβουν από τους σχετικούς οργανισμούς για λογαριασμό των επενδυτών όλα τα έγγραφα που είναι απαραίτητα

για την ολοκλήρωση του πλάνου επένδυσης. Για τις επενδύσεις πρώτης κατηγορίας, η Υπηρεσία επενδύσεων βοηθά του επενδυτές παρέχοντας ιδιαίτερες διοικητικές υπηρεσίες και υπηρεσίες πληροφοριών, βοήθεια σε θέματα που αφορούν τίτλους ιδιοκτησίας ακινήτων, και πόρους για κατασκευή υποδομής κοντά στην τοποθεσία όπου γίνεται η επένδυση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ

3.1.Εισαγωγή

Στην εξέλιξη μιας χώρας σε όλα τα επίπεδα αλλά και ειδικότερα στον οικονομικό τομέα σημαντικό ρόλο παίζει το ανθρώπινο δυναμικό. Τα τελευταία χρόνια, η οικονομική ολοκλήρωση στην Ευρώπη πραγματοποιήθηκε σε ένα πλαίσιο ταχείας παγκοσμιοποίησης και τεχνολογικής προόδου. Σταθερή παράμετρος είναι πλέον οι αλλαγές οι οποίες επηρεάζουν όλους τους τομείς της οικονομίας με αντίκτυπο στην εκπαίδευση και την κατάρτιση. Το ανθρώπινο δυναμικό μιας χώρας διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην ικανότητα που έχει μια χώρα να ανταποκριθεί σε αυτές τις προκλήσεις. Είναι η πιο σημαντική εισροή στην οικονομία της γνώσης και ιδιαίτερης σημασίας για την παραγωγικότητα, την ανταγωνιστικότητα και την οικονομική ανάπτυξη. Έτσι, είναι ανάγκη το εργατικό δυναμικό να εκπαιδεύεται καλά, να αποκτά δεξιότητες και η δια βίου μάθηση να γίνει αναπόσπαστο μέρος της ζωής του εργαζόμενου σε ολόκληρη την επαγγελματική ζωή του.

Για το λόγο αυτό το κεφάλαιο ασχολείται με το μορφωτικό επίπεδο και το επίπεδο της επαγγελματικής κατάρτισης

του ανθρώπινου δυναμικού της Βουλγαρίας αλλά και τα θέματα αμοιβών, κοινωνικής ασφάλισης και εργασιακών σχέσεων. Ειδική μνεία γίνεται στην εργασία των αλλοδαπών στην Βουλγαρία καθώς είναι θέμα που παρουσιάζει ενδιαφέρον λόγω της ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

3.2.Εργατικό δυναμικό

Το εργατικό δυναμικό στη Βουλγαρία τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί και μαζί έχει αυξηθεί και ο αριθμός των ατόμων που εργάζονται. Αύξηση παρατηρείται στο εργατικό δυναμικό των μεγάλων αστικών κέντρων. Ανάλογη αύξηση παρατηρείται και στο εργατικό δυναμικό των αγροτικών και ημιαστικών περιοχών. Ο ιδιωτικός τομέας χρόνο με το χρόνο απασχολεί όλο και μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων καθώς έχουν δημιουργηθεί πολλές θέσεις εργασίας λόγω της εγκατάστασης και λειτουργίας πολλών νέων επιχειρήσεων.

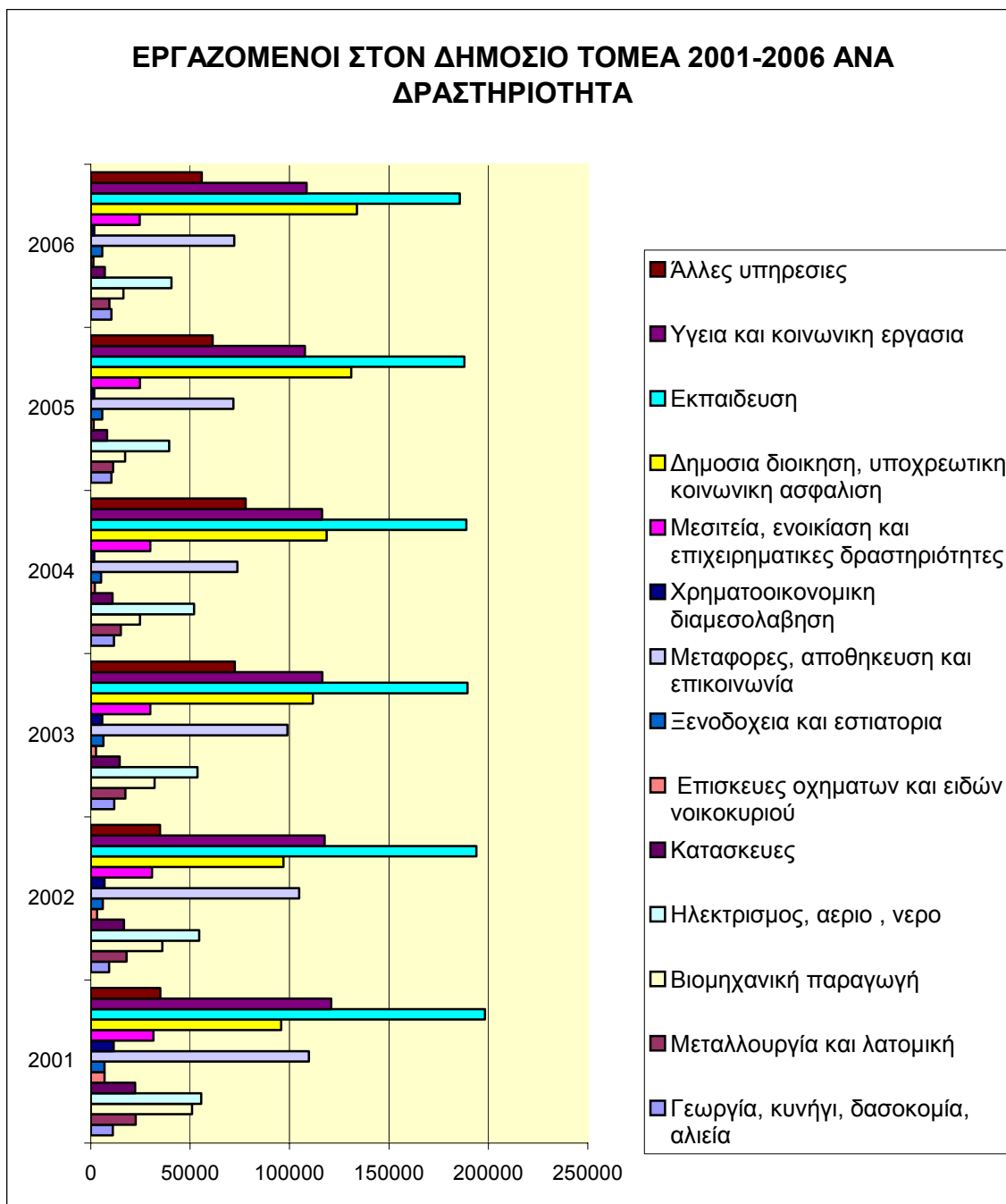
Όσον αφορά την ανεργία, οι άνεργοι στις πόλεις και στα χωριά μειώνονται χρόνο με το χρόνο. Ακολουθούν τα στοιχεία που αφορούν το εργατικό δυναμικό της

Βουλγαρίας για την περίοδο 2001-2004 αλλά και η κατανομή των εργαζομένων ανάμεσα στον ιδιωτικό τομέα με κριτήριο την επαγγελματική τους δραστηριότητα για την περίοδο 2001-2006.

Εργατικό δυναμικό¹⁹	2001	2002	2003	2004
Εργατικό δυναμικό (σύνολο) σε χιλ.	3264.7	3248.6	3237.1	3376.0
Εργαζόμενοι	2628.2	2704.4	2825.6	2969.8
Στον ιδιωτικό τομέα (%)	60.3	62.6	65.6	68.8
Σε πόλεις (σε χιλ.)	2033.8	2090.0	2167.3	2246.6
Σε χωριά (σε χιλ.)	594.4	614.4	658.3	723.2
Άνεργοι (σύνολο)	636.5	544.2	411.4	406.1
Σε πόλεις	435.5	381.6	283.6	290.6
Σε χωριά	201.0	162.7	127.8	115.5

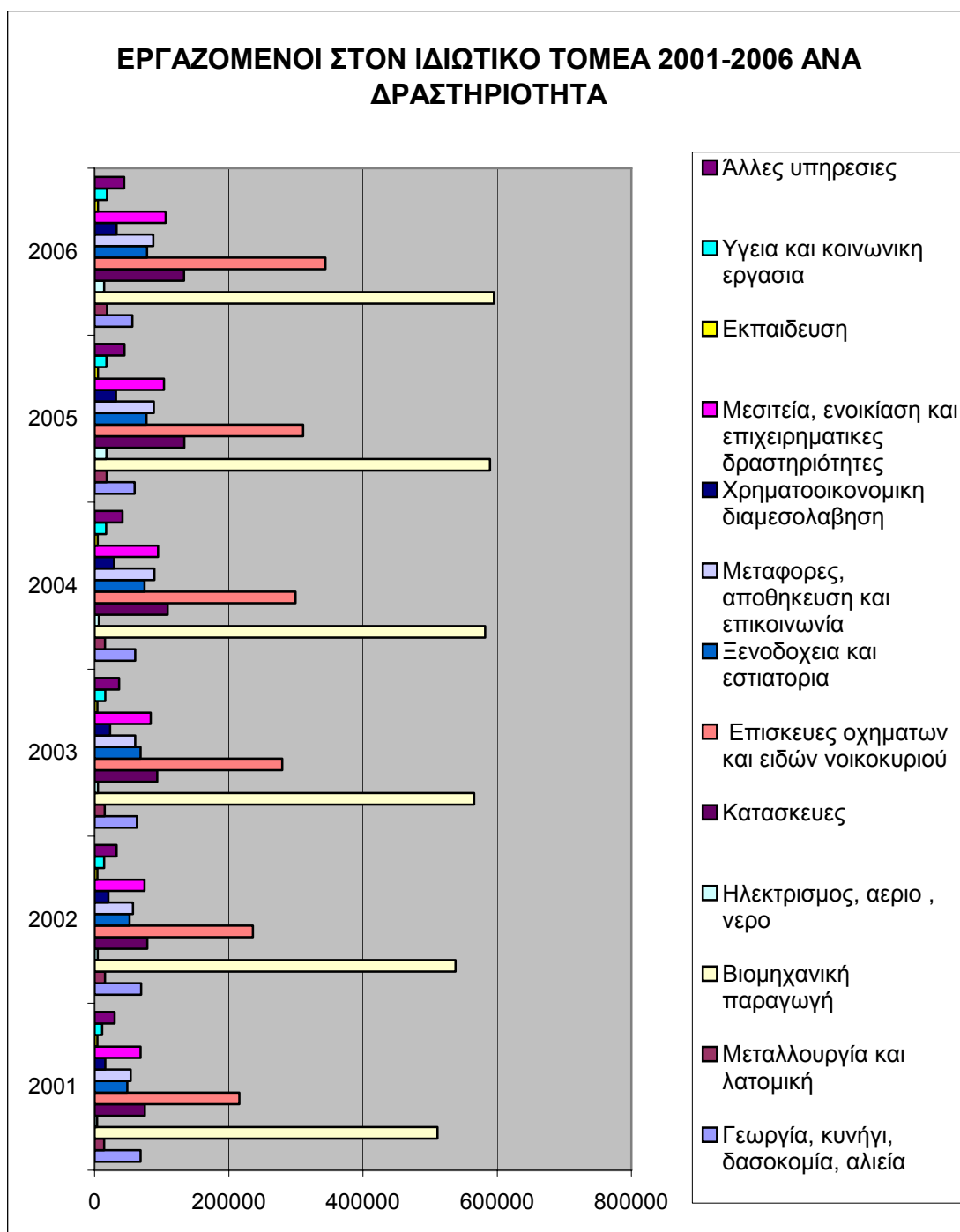
Πίνακας 8: Το εργατικό δυναμικό στη Βουλγαρία για την περίοδο 2001-2004

¹⁹ Office of the Bulgarian Economic and Commercial Counselor in Kuwait, 2005
http://www.ecbg-kuwait.com/bulgaria/labor_availability.php

Διάγραμμα 22: Οι εργαζόμενοι στον δημόσιο τομέα ανά κατηγορία επαγγέλματος για την περίοδο 2001-2006

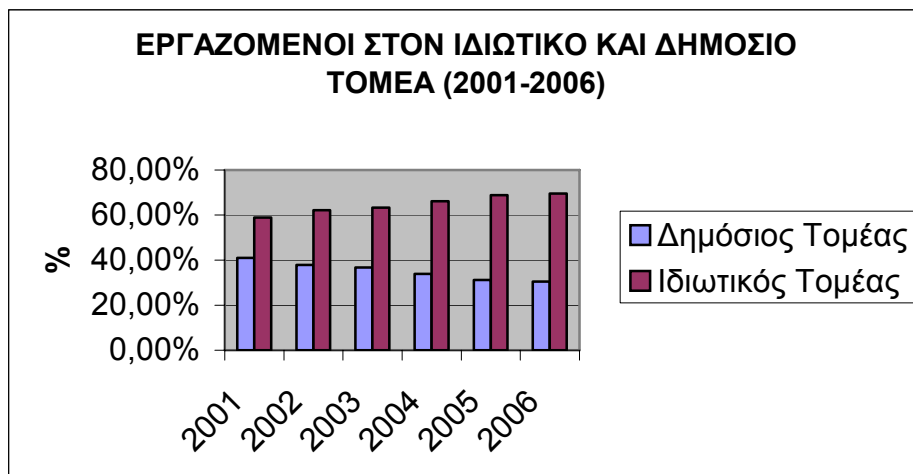
Όπως φαίνεται και από το παραπάνω διάγραμμα, τους περισσότερους εργαζόμενους απασχολεί ο τομέας της εκπαίδευσης, η δημόσια διοίκηση και ο τομέας υγείας και κοινωνικής εργασίας. Ο τομέας της εκπαίδευσης και της υγείας παρόλο που από το 2001 έως το 2006 είχαν κάποια πτώση όσον αφορά τον αριθμό των εργαζομένων που απασχολούν, συνεχίζουν να βρίσκονται στις υψηλότερες θέσεις του δημοσίου τομέα.

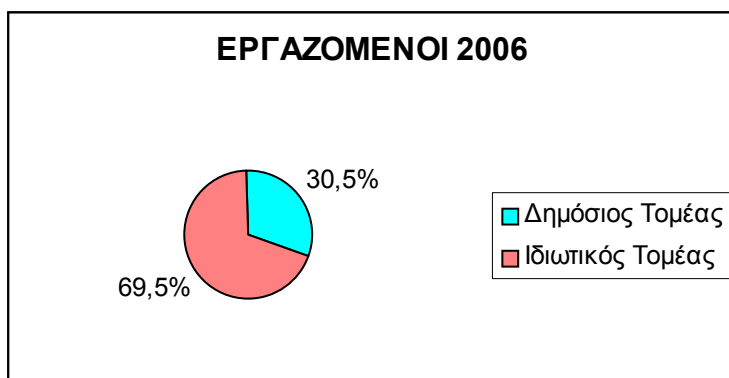
Διάγραμμα 23: Οι εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα ανά κατηγορία επαγγέλματος για την περίοδο 2001-2006

Στον ιδιωτικό τομέα, οι περισσότεροι εργαζόμενοι απασχολούνται στη βιομηχανική παραγωγή και στις επισκευές οχημάτων και ειδών νοικοκυριού. Ο τομέας με τους λιγότερους εργαζόμενους είναι αυτός της εκπαίδευσης. Αυτό οφείλεται στο ότι τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί η ιδιωτική εκπαίδευση αλλά όχι σε τέτοιο βαθμό που να μπορεί να διαθέσει τόσες θέσεις εργασίας όσες ο δημόσιος.

Οι εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα ολοένα και αυξάνονται σε αντίθεση με τους εργαζόμενους στον δημόσιο τομέα οι οποίοι χρόνο με το χρόνο μειώνονται. Αυτό είναι αποτέλεσμα των ιδιωτικοποιήσεων οι οποίες ξεκίνησαν την περίοδο 1996-1997 και συνεχίζονται μέχρι και σήμερα.

Διάγραμμα 24: Σύγκριση εργαζομένων στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα για την περίοδο 2001-2006

Διάγραμμα 25: Οι εργαζόμενοι στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα ως ποσοστό για το έτος 2006

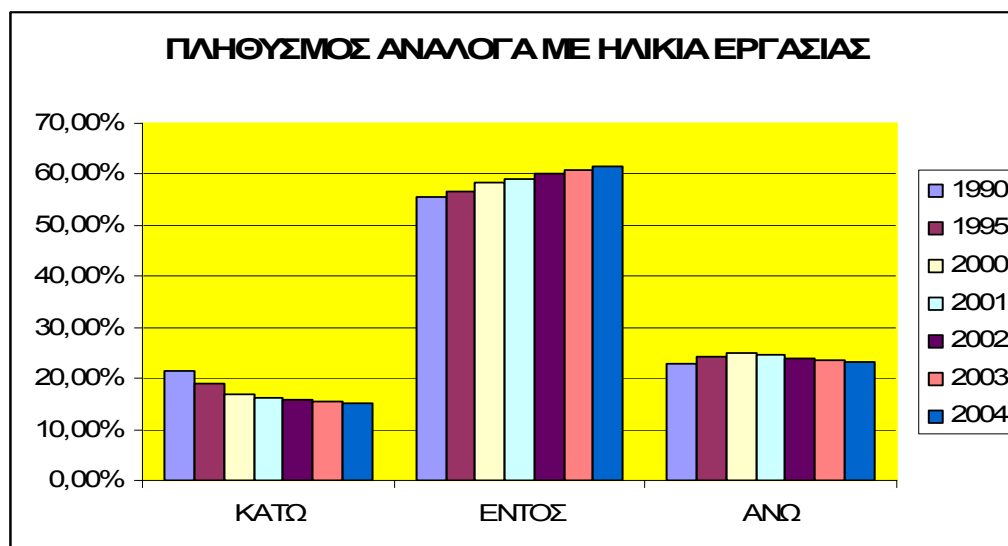
Το 2006 μόλις το 30,5% εργαζόταν στον δημόσιο τομέα, ποσοστό πολύ χαμηλότερο σε σχέση με το έτος 2001.

3.2.1.Κατανομή πληθυσμού ανάλογα με την ηλικία εργασίας

Παρατηρείται ότι με την πάροδο των χρόνων το ποσοστό των ατόμων που βρίσκονται στην εργασιακά ενεργό ηλικία αυξάνεται και έφτασε το 2005 να είναι 62,5% από 55% που ήταν το 1990. Σε αντίθεση τα άτομα που βρίσκονται κάτω από την εργασιακά ενεργό ηλικία συνεχώς μειώνονται ως ποσοστό του πληθυσμού, ενώ αισθητή μείωση παρουσιάζεται στα άτομα που βρίσκονται πάνω από την εργασιακά ενεργό ηλικία.

Πληθυσμός κάτω, στην και πάνω από την εργασιακά ενεργό ηλικία				
Έτος	Σύνολο	Ομάδες ηλικίας		
		Κάτω από την εργασιακά ενεργό ηλικία %	Στην εργασιακά ενεργό ηλικία %	Πάνω από την εργασιακά ενεργό ηλικία %
1990	100.0	21.6	55.5	22.9
1995	100.0	19.1	56.6	24.3
2002	100.0	15.9	60.1	24.0
2003	100.0	15.5	60.8	23.7
2005 ²⁰	100.0	14.8	62.4	22.8

Πίνακας 9: Ο πληθυσμός της Βουλγαρίας κάτω , στην και πάνω από την εργασιακά ενεργό ηλικία για την περίοδο 1990-2005

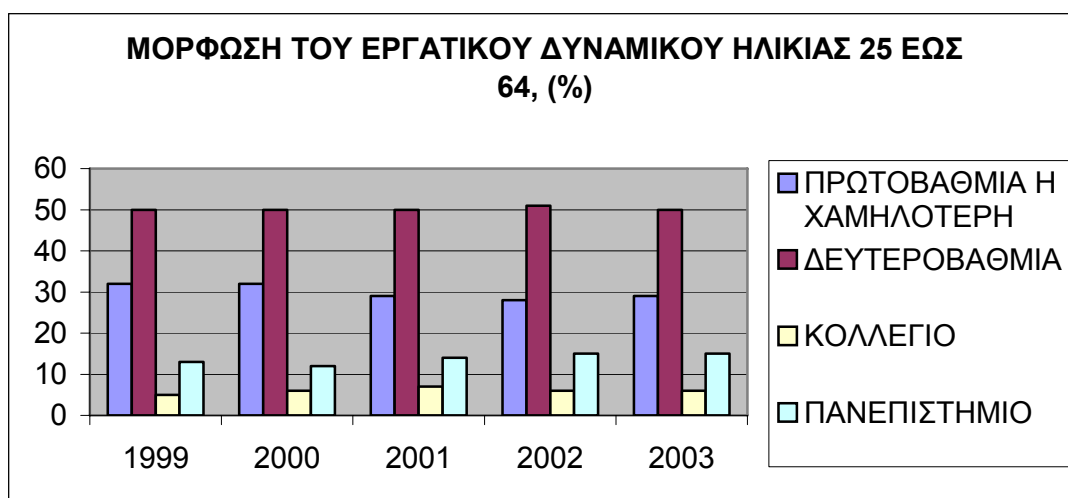
Διάγραμμα 26: Ο πληθυσμός της Βουλγαρίας ανάλογα με την ηλικία εργασίας για την περίοδο 1990-2005

²⁰ Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σόφια, Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών υποθέσεων, Ενημερωτικό Δελτίο Νο.6 /Ιούνιος 2006, Σύνταξη Ενημερωτικού Δελτίου: Δρ. Δημήτρης Ζώμας.

3.2.2.Μόρφωση και Εκπαίδευση

Στην μετακομμουνιστική εποχή η έλλειψη κονδυλίων κλόνησε το εκπαιδευτικό σύστημα και κυρίως την τεχνική εκπαίδευση. Το παρόν εκπαιδευτικό σύστημα τέθηκε σε εφαρμογή το 1998. Η εκπαίδευση είναι δωδεκαετής και είναι υποχρεωτική από τα επτά έτη έως τα δεκαέξι. Οι εγγραφές στα δημοτικά ήταν 99% των παιδιών που έπρεπε να εγγραφούν και στα γυμνάσια το ποσοστό ήταν 84%. Το 2005 ο δείκτης γνώσης γραφής και ανάγνωσης ήταν 98,6% με περίπου ίδιο δείκτη και για τα δύο φύλα. Λόγω του χαμηλού δείκτη γεννήσεων ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών έχει μειωθεί με αποτέλεσμα τη μείωση του διδακτικού προσωπικού. Τη δεκαετία του 90 και στις αρχές της επόμενης υπήρξε ραγδαία αύξηση των ιδιωτικών σχολείων. Όσον αφορά την ανώτερη εκπαίδευση, το σύστημα αναδιοργανώθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 90 και ο αριθμός των αποφοίτων έφτασε τους 50.000 το 2002 από 33.000 που ήταν το 1995. Το 2005 οι εγγεγραμμένοι φοιτητές στα Πανεπιστήμια ήταν περίπου 220.000. Παρακάτω δίνονται τα στοιχεία για τη μόρφωση του εργατικού δυναμικού που είναι από 25 έως 64 ετών για την περίοδο 1999- 2003²¹:

Διάγραμμα 27: Το επίπεδο μόρφωσης του εργατικού δυναμικού ηλικίας 25 έως 64, σε ποσοστό

Η πλειοψηφία των εργαζομένων όπως συνάγεται και από το διάγραμμα είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αλλά χρόνο με το χρόνο παρατηρείται αύξηση των ατόμων που έχουν λάβει πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Όσον αφορά την επαγγελματική εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού, το επίπεδο -και ειδικά των ανέργων- δεν ανταποκρίνεται στη ζήτηση της αγοράς. Το επίπεδο επαγγελματικής

²¹ Education and labour force in Bulgaria: 1944-2004, Conference on Medium-Term Economic Assessment (CMTEA) , Sofia, Bulgaria, Bulgaria 2005.

εκπαίδευσης των μακροχρόνια ανέργων είναι χαμηλό και υπάρχει πρόβλημα με την απώλεια των δεξιοτήτων τους, ειδικά για αυτούς που βρίσκονται σε μεγάλη ηλικία. Υπάρχει έλλειμμα στην εκπαίδευση σε σύγχρονες βασικές δεξιότητες καθώς και κενά δεξιοτήτων στους νέους τύπους επαγγελμάτων ειδικά στον τομέα των νέων αναπτυσσόμενων τεχνολογιών στην παραγωγή και τις υπηρεσίες, σύγχρονες τεχνολογίες στην γεωργία, τη διοίκηση και το μάρκετινγκ. Η πρακτική εκπαίδευση των μαθητών στο εκπαιδευτικό σύστημα γίνεται κυρίως σε σχολικά εργαστήρια των ειδικευμένων σχολείων επαγγελματικής εκπαίδευσης ή τα εργαστήρια κάποιων επιχειρήσεων που διαθέτουν τον κατάλληλο εξοπλισμό για εκπαίδευση. Ο παλιός εξοπλισμός που διαθέτουν τα σχολεία αλλά και η έλλειψη πόρων για επένδυση σε νέο περιορίζει και εμποδίζει την είσοδο της εκπαίδευσης σε νέους επαγγελματικούς χώρους αλλά και τη δυνατότητα του εκπαιδευτικού συστήματος να γίνει περισσότερο ευέλικτο και προσαρμοσθεί στην ζήτηση της αγοράς. Υπάρχει διάσταση ανάμεσα στα επαγγέλματα που διδάσκονται και το σύστημα επαγγελματικής εκπαίδευσης με την πραγματική ζήτηση της αγοράς για εργατικό δυναμικό. Όσον αφορά τους μαθητές μειονοτήτων υπάρχει σοβαρό πρόβλημα με το γεγονός ότι εγκαταλείπουν το σχολείο. Παρόλο που το Υπουργείο Παιδείας και Επιστήμης έδωσε με νόμο οικονομικά κίνητρα στις μη προνομιούχες κοινωνικά οικογένειες, δεν κατάφερε να λύσει το πρόβλημα.

3.2.3. Εκπαίδευση ενηλίκων²²

Με τον όρο εκπαίδευση ενηλίκων εννοούμε συμφωνά με τη νομοθεσία της Βουλγαρίας την εκπαίδευση και τη μόρφωση των ατόμων που είναι άνω των δεκαέξι ετών. Στον ορό συμπεριλαμβάνεται η πανεπιστημιακή εκπαίδευση αλλά και η τεχνική εκπαίδευση. Δεν υπάρχει κανένας περιορισμός όσον αφορά την ηλικία του ατόμου. Η εκπαίδευση των ενηλίκων μπορεί να γίνεται σε δημόσια και ιδιωτικά ιδρύματα και πανεπιστήμια καθώς και σε μη κυβερνητικές οργανώσεις και κέντρα που έχουν πάρει άδεια από το Εθνικό Γραφείο για Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση. Παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει περιορισμός στην ηλικία, ο όρος εκπαίδευση ενηλίκων παραπέμπει σε εκπαίδευση ατόμων που βρίσκονται εν ενεργεία και όχι σε συνταξιούχους. Αυτό πρωτίστως συμβαίνει λόγω της Βουλγαρικής νοοτροπίας που θεωρεί ότι οι συνταξιούχοι δεν χρειάζονται εκπαίδευση καθώς δεν έχουν προοπτικές ανάπτυξης αλλά και ότι η ηλικία τους αποτελεί λόγο για να μην είναι σε θέση να

---

²² Country Report Bulgaria Project PEFETE

ασχοληθούν με την καινοτομία. Ένας δεύτερος λόγος είναι η έλλειψη εθνικής πολιτικής για την εκπαίδευση των συνταξιούχων.

3.3.ΕΡΓΑΣΙΑΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

3.3.1.Αμοιβές

Οι αμοιβές και οι μισθοί καθορίζονται από τον Κώδικα εργασίας της Βουλγαρίας. Το κόστος εργασίας αποτελείται από το βασικό μισθό, τις πληρωμές κοινωνικής ασφάλισης και κάποιους μικρότερους φόρους. Οι μισθοί στον ιδιωτικό τομέα είναι συνήθως μικρότεροι από αυτούς στο Δημόσιο τομέα. Σε πολλές περιπτώσεις όμως, εργαζόμενοι στον ιδιωτικό τομέα έχουν υψηλότερη αμοιβή από κάποιους κυβερνητικούς υπαλλήλους. Οι ξένες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη Βουλγαρία τείνουν να δίνουν το μισθό που θεωρούν δίκαιο. Αυτός ο μισθός είναι χαμηλότερος από τον αντίστοιχο στη χώρα προέλευσης της επιχείρησης αλλά υψηλότερος από το επίπεδο μισθών στη Βουλγαρία. Για να βοηθηθούν οι ξένοι επενδυτές όσον αφορά τις αμοιβές, η BIBA (Bulgarian International Business Association) διεξάγει κάθε χρόνο έρευνες για την πολιτική αμοιβών του βουλγάρικου προσωπικού που ακολουθούν οι διεθνείς επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη Βουλγαρία. Η BIBA δίνει επίσης στοιχεία για τα επίπεδα των μπόνους, την παροχή αυτοκινήτου και τηλεφώνου και για οτιδήποτε άλλο περιλαμβάνεται στο συνολικό πακέτο αμοιβών. Σε πολλές περιπτώσεις απαιτείται η βοήθεια ενός συμβούλου ανθρωπίνων πόρων για την προσαρμογή της πολιτικής ανθρωπίνων πόρων που ακολουθεί μια διεθνής επιχείρηση, στις προσδοκίες και τις ανάγκες των τοπικών εργαζομένων. Εκτός από τον προκαθορισμένο μισθό, σε θέσεις όπως αυτή του πωλητή ή του μανάτζερ δίνεται μηνιαίο μπόνους 50% ή δέκατος τρίτος μισθός. Επίσης δίνονται και μη οικονομικές παροχές όπως είναι η δωρεάν ιατρική περίθαλψη, η μεταφορά, η έκπτωση σε προϊόντα της επιχείρησης. Για το υψηλό μανάτζμεντ υπάρχουν επιπλέον κίνητρα όπως η άδεια εκπροσώπησης, παροχή αυτοκινήτου της επιχείρησης, κάρτα μέλους και παροχή τηλεφώνου.

Σύμφωνα με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Βουλγαρίας ο ελάχιστος μέσος μηνιαίος καθαρός μισθός σε ευρώ για την περίοδο 2000-2004 ήταν :

Έτος	2000	2001	2002	2003	2004
Ελάχιστος μέσος μηνιαίος καθαρός μισθός(€)	115	123	132	140	154

Πίνακας 10: Ο ελάχιστος μέσος μηνιαίος καθαρός μισθός σε ευρώ για την περίοδο 2000-2004

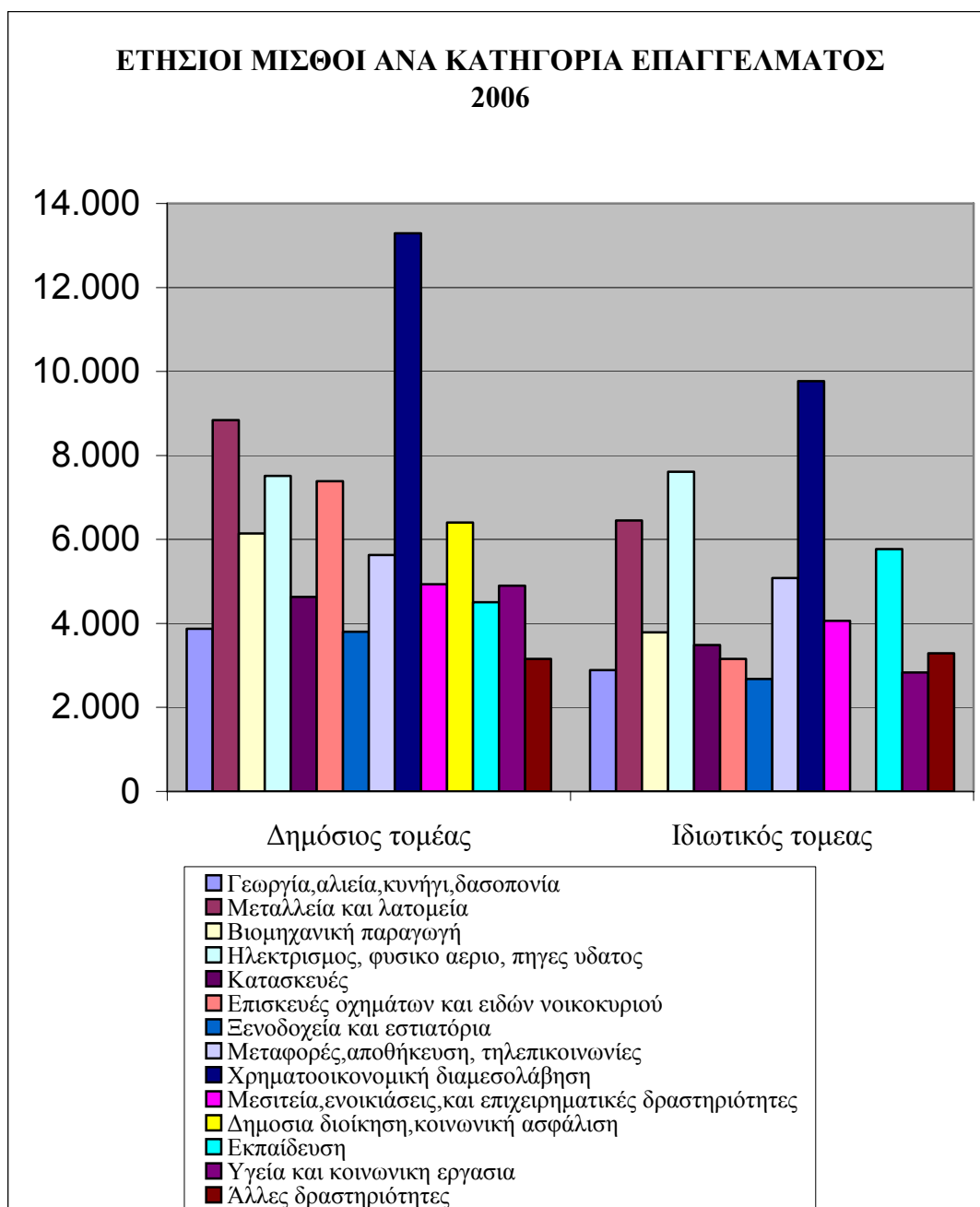
Το 2004 οι υψηλότεροι μισθοί δόθηκαν στον τομέα των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών (€ 470) , και ακολούθησαν η βιομηχανία μεταλλευμάτων, παραγωγή και διανομή της ενέργειας, του αερίου και του νερού (€274).Οι χαμηλότεροι μισθοί δόθηκαν στους τομείς της γεωργίας και στις επιχειρήσεις ξενοδοχείων και εστίασης²³. Παρακάτω δίνεται ενδεικτικά το επίπεδο στο οποίο κινείται ο μέσος μηνιαίος μισθός για ορισμένες κατηγορίες επαγγελματιών για το έτος 2004:

ΜΕΣΟΣ ΜΗΝΙΑΙΟΣ ΜΙΣΘΟΣ 2004	
ΘΕΣΗ	€
Διευθύνων Σύμβουλος	1000-2000
Λογιστής	220-375
Γραμματέας	150-240
Διαχειριστής Δικτύου	300-700
Προγραμματιστής	200-350
Χημικός Μηχανικός	280-390
Ελαιοχρωματιστής	200-400

Πίνακας 11: Ο μέσος μηνιαίος μισθός σε ευρώ για ορισμένα επαγγέλματα το 2004

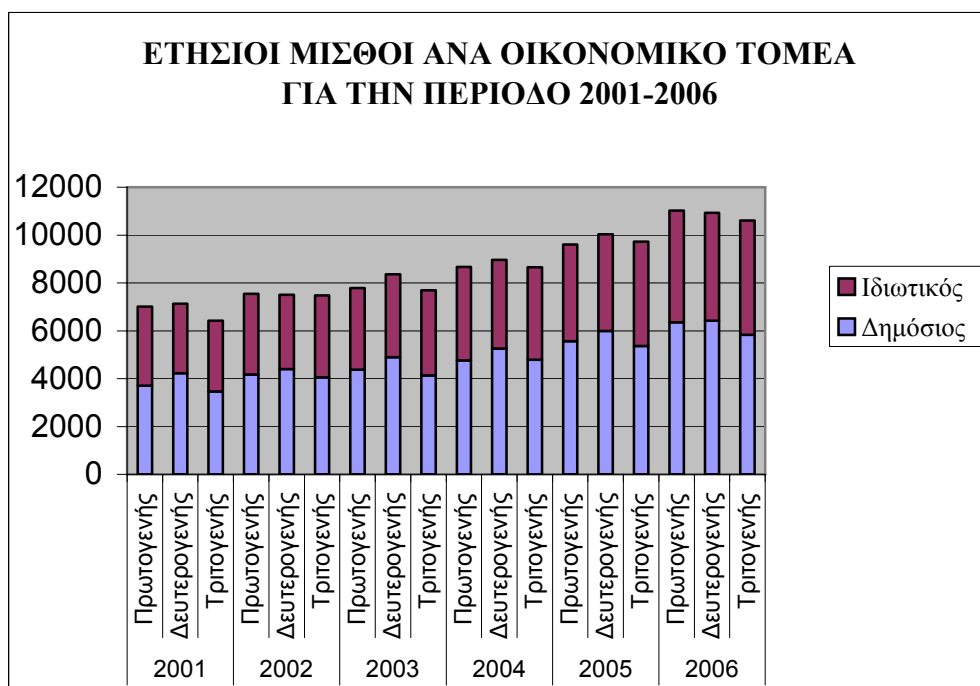
Στον παρακάτω πίνακα δίνονται οι ετήσιοι μισθοί να κατηγορία επαγγέλματος για το 2006 στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα και παρατηρούμε ότι και στον δημόσιο αλλά και στον ιδιωτικό τομέα οι καλύτερα αμοιβόμενοι είναι οι εργαζόμενοι που απασχολούνται στη χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση.

²³Bulgaria, Southeast Europe Investment Guide 2006.

Διάγραμμα 28: Οι ετήσιοι μισθοί ανά κατηγορία επαγγέλματος το 2006

Παρακάτω παρουσιάζεται ο μέσος ετήσιος μισθός που λαμβάνει ένας εργαζόμενος στη Βουλγαρία ανάλογα με την δραστηριότητά του . Οι δραστηριότητες έχουν ομαδοποιηθεί ανάλογα με το αν ανήκουν στον πρωτογενή, δευτερογενή ή τριτογενή τομέα.

Διάγραμμα 29: Οι ετήσιοι μισθοί ανά οικονομικό τομέα για την περίοδο 2001-2006

Παρατηρώντας το πιο πάνω διάγραμμα βλέπουμε ότι ο μέσος ετήσιος μισθός που λαμβάνει ένας εργαζόμενος είτε είναι στον πρωτογενή δευτερογενή ή τριτογενή τομέα είναι μεγαλύτερος στον δημόσιο από ότι στον ιδιωτικό τομέα.

Οι μισθοί στη Βουλγαρία σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη

Ο κατώτατος μηνιαίος μισθός και μέσος ετήσιος μισθός στη Βουλγαρία σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τον Ιανουάριο του 2006 και το έτος 2006 αντίστοιχα, παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

	Κράτος Μέλος	Κατώτατος μηνιαίος μισθός	Κράτος Μέλος	Μέσες ετήσιες απολαβές
Χρονική περίοδος		Ιανουάριος 2006		2006
1	Λουξεμβούργο	1,503	Λουξεμβούργο	43,399
2	Ιρλανδία	1,293	Δανία	40,088
3	Ολλανδία	1,273	Ιρλανδία	35,949
4	Μεγάλη Βρετανία	1,269	Μεγάλη Βρετανία	35,001
5	Βέλγιο	1,234	Βέλγιο	32,77
6	Γαλλία	1,218	Αυστρία	30,463
7	Ελλάδα	668	Φινλανδία	30,03
8	Ισπανία	631	Γαλλία	29,683
9	Μάλτα	580	Σουηδία	29,325
10	Σλοβενία	512	Ολλανδία	28,242
11	Πορτογαλία	437	Γερμανία	26,681
12	Τσεχία	261	Ιταλία	23,633
13	Ουγγαρία	247	Ισπανία	20,987
14	Πολωνία	234	Ελλάδα	19,764
15	Εσθονία	192	Κύπρος	19,362
16	Σλοβακία	183	Σλοβενία	16,018
17	Λιθουανία	159	Μάλτα	14,321
18	Λετονία	129	Ουγγαρία	9,44
19	Ρουμανία	114	Τσεχία	7,796
20	Βουλγαρία	92	Εσθονία	7,758
21	Αυστρία	δ.ι. ²⁴	Πολωνία	7,019
22	Δανία	δ.ι.	Σλοβακία	6,842
23	Γερμανία	δ.ι.	Λιθουανία	6,132
24	Ιταλία	δ.ι.	Λετονία	6,126
25	Κύπρος	δ.ι.	Βουλγαρία	2,493
26	Φινλανδία	δ.ι.	Πορτογαλία	
27	Σουηδία	δ.ι.	Ρουμανία	

Πίνακας 12 :Ο κατώτατος μηνιαίος μισθός και μέσος ετήσιος μισθός στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2006).

²⁴ δ.ι.= Δεν ισχύει κατώτατος μισθός.

Όπως φαίνεται από τον παραπάνω πίνακα όσον αφορά τον κατώτατο μηνιαίο μισθό στις πρώτες θέσεις βρίσκονται το Λουξεμβούργο, η Ιρλανδία και η Ολλανδία . Αντίθετα, οι χαμηλότεροι κατώτατοι μισθοί υπάρχουν στη Λετονία, στη Ρουμανία και στη Βουλγαρία. Σημειώνεται δε, ότι σε ορισμένα κράτη μέλη όπως η Αυστρία, η Γερμανία, η Δανία και η Κύπρος δεν ισχύει νομικά ο θεσμός του κατώτατου μισθού. Όσον αφορά τις μέσες ετήσιες απολαβές, τις υψηλότερες ετήσιες απολαβές έχουν οι εργαζόμενοι στο Λουξεμβούργο, στη Δανία και στην Ιρλανδία, ενώ τις χαμηλότερες στη Λιθουανία, στη Λετονία και στη Βουλγαρία.

3.3.2.Συμβάσεις εργασίας

Οι εργασιακές σχέσεις ρυθμίζονται από τον βουλγαρικό Εργατικό Νόμο μέσω των συμβολαίων εργασίας. Στην Βουλγαρία ο εργαζόμενος δεν μπορεί να είναι κάτω των δεκαέξι ετών. Οι συμβάσεις εργασίας μεταξύ του εργοδότη και του εργαζομένου είναι σε γραπτή μορφή και πρέπει να προσδιορίζουν τον τόπο και τη φύση της εργασίας καθώς και την αμοιβή του εργαζομένου και μπορούν να είναι ορισμένου ή αορίστου χρόνου. Ο νόμος δίνει τη δυνατότητα να μετατραπεί η σύμβαση ορισμένου χρόνου σε αορίστου. Αυτό μπορεί να κάνει την εργασιακή σχέση πιο σταθερή και πιο αποτελεσματική. Επίσης μπορεί να εφαρμοστεί μια δοκιμαστική περίοδος έξι μηνών. Άλλοι τύποι εργασιακής σύμβασης είναι αυτή με την οποία η εργασία είναι πέντε ημέρες την εβδομάδα αλλά και αυτή που αφορά επιπλέον εργασία για τον ίδιο ή για άλλο εργοδότη. Το περιεχόμενο της σύμβασης πρέπει να συμβαδίζει με τις υποχρεωτικές διατάξεις του εργατικού νόμου που αφορούν την προστασία του εργαζομένου : ώρες εργασίας, αμοιβές προσωπικού , διακοπές, συνθήκες ασφάλειας και υγιεινής στο χώρο εργασίας, κοινωνικές υπηρεσίες καθώς και τις συνθήκες και τις προϋποθέσεις για τη λήξη της σύμβασης. Πολύ σημαντική είναι η επιρροή που ασκούν οι συλλογικές συμβάσεις εργασίας που συνάπτουν οι εργοδότες με τα εργατικά σωματεία. Η μηνιαία αμοιβή δεν μπορεί να είναι μικρότερη από τον κατώτερο μισθό της χώρας, ο οποίος καθορίζεται από το Υπουργικό Συμβούλιο. Οι αμοιβές πρέπει να δίνονται στην αρχή του μήνα ή κάθε δεκαπέντε μέρες ή όπως αλλιώς έχει συμφωνηθεί. Ένας άλλος τρόπος χρήσης εργατικού δυναμικού είναι η σύναψη σύμβασης έργου σύμφωνα με την οποία ο εργαζόμενος και ο εργοδότης συμφωνούν ότι ο μεν πρώτος θα έχει κάποια δραστηριότητα η οποία θα φέρει συγκεκριμένο αποτέλεσμα , ο δε δεύτερος θα δώσει αμοιβή . Το αντικείμενο αυτού του είδους της σύμβασης είναι το αποτέλεσμα της δραστηριότητας και έτσι ο

εργοδότης δεν μπορεί να καθορίσει τις συνθήκες εργασίας, το χρόνο εργασίας και τις άδειες αλλά ούτε και να ασκήσει οποιοδήποτε έλεγχο. Το μόνο που καθορίζει είναι ο χρόνος που πρέπει να έχει παραχθεί το αποτέλεσμα και τις προδιαγραφές του παραγόμενου προϊόντος. Όσον αφορά τη λήξη της σύμβασης ο νόμος προβλέπει τρεις πιθανότητες: γενικοί λόγοι, ειδικοί λόγοι, με προειδοποίηση και χωρίς προειδοποίηση. Οι προειδοποιήσεις πρέπει να γίνονται γραπτώς από τριάντα μέρες μέχρι τρεις μήνες. Όσον αφορά τη λήξη της σύμβασης χωρίς προειδοποίηση αυτή γίνεται μόνο στις περιπτώσεις που προβλέπει ο νόμος ώστε να προστατεύονται και οι δύο πλευρές από επιζήμιες συμπεριφορές. Στην περίπτωση που δεν τηρούνται οι προθεσμίες προειδοποίησης, η νομική υπηρεσία είναι υποχρεωμένη να δώσει αποζημίωση ανάλογη της καθαρής εργατικής αμοιβής ή των ζημιών που έχουν προκληθεί. Υπάρχουν ειδικές διατάξεις του νόμου που αφορούν την απόλυση και προστατεύουν κάποιες κατηγορίες εργαζομένων. Σε κάποιες περιπτώσεις ο εργοδότης καλείται να διαλέξει ανάμεσα στους εργαζόμενους που θα απολύσει.

3.3.3.Εργασιακές σχέσεις

Οι σχέσεις μεταξύ επιχείρησης και εργαζομένων στη Βουλγαρία διέπονται από τον Εργατικό Κώδικα. Όλοι οι Βούλγαροι πολίτες έχουν το δικαίωμα στην εργασία και σύμφωνα με τον Εργατικό Κώδικα και το Σύνταγμα απαγορεύονται οι διακρίσεις φυλής, φύλου αλλά και οποιαδήποτε άλλη διάκριση που αφορά το εργατικό δυναμικό. Οι εργασιακές σχέσεις σε εθνικό επίπεδο καθορίζονται από τις συμφωνίες μεταξύ των εργατικών σωματείων, της κυβέρνησης και των εκπροσώπων των εργαζομένων. Σε εργασιακό επίπεδο οι συμφωνίες γίνονται ανάμεσα στα εργατικά σωματεία και τον εργοδότη. Στη Βουλγαρία υπάρχουν δύο εργατικά σωματεία: η ομοσπονδία Ανεξάρτητων Εργατικών Σωματείων της Βουλγαρίας και η Podkrepa, οι οποίες εκπροσωπούν τους εργαζόμενους στο Εθνικό Συμβούλιο στο οποίο η κυβέρνηση και εκπρόσωποι επιχειρήσεων συζητούν για θέματα εργασίας, κοινωνικής ασφάλισης και βιοτικού επιπέδου.

3.3.4.Ώρες εργασίας

Η κανονική διάρκεια εργασίας για τις πέντε εργάσιμες ημέρες της εβδομάδας είναι μέχρι 40 ώρες και 46 ώρες για έξι εργάσιμες ημέρες ανά εβδομάδα. Στις περιπτώσεις

επιπρόσθετης σύμβασης εργασίας , το μέγιστο των ωρών εργασίας σε μια εργάσιμη εβδομάδα – συμπεριλαμβανομένων και των ωρών της αρχικής σύμβασης – θα πρέπει να είναι : α) όχι περισσότερες από σαράντα ώρες ανά εβδομάδα για εργαζόμενους και εργάτες που είναι κάτω των 18 ετών και β) για τις υπόλοιπες κατηγορίες εργαζομένων οι ώρες εργασίας μπορούν να είναι περισσότερες από σαράντα ώρες μόνο με τα σύμφωνη γνώμη του εργαζομένου, εάν ο αριθμός των ωρών δεν συγκρούεται με το ελάχιστο και εβδομαδιαίο διάλειμμα που έχει θεσπιστεί από τον Εργατικό Κώδικα. Σε κάποιες επιχειρήσεις επιτρέπεται η υιοθέτηση ευέλικτου ωραρίου. Η περίοδος που πρέπει ο εργαζόμενος να βρίσκεται στην επιχείρηση καθώς και ο τρόπος υπολογισμού της πρέπει να γίνεται συγκεκριμένη από τον εργοδότη. Εκτός από το χρόνο της υποχρεωτικής του παρουσίας στην εργασία, ο εργαζόμενος μπορεί να αποφασίσει την ώρα έναρξης της εργάσιμης ημέρας. Σύμφωνα με τον Εργατικό Κώδικα οι υπερωρίες απαγορεύονται και υπάρχει κυβερνητική οργάνωση , η Εργατική Επιθεώρηση, που επιβλέπει τη χρήση ή όχι της υπερωρίας.

3.4.ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ

Οι εργοδότες έχουν την υποχρέωση να παρέχουν κοινωνική ασφάλιση στους εργαζόμενους και να δίνουν κανονικά τις εισφορές για λογαριασμό αυτών. Έχουν υποχρέωση να εγγράφονται στην τοπική διοίκηση κοινωνικής ασφάλισης μέσα σε δεκαπέντε μέρες από την ημέρα που προσλαμβάνουν κάποιον ο οποίος υπόκειται σε υποχρεωτική ασφάλιση. Ο ασφαλισμένος πρέπει να αναφέρει γραπτώς στο φορέα κοινωνικής ασφάλισης κάθε αλλαγή που συμβαίνει στην επιχείρηση, εξαγορά ή ρευστοποίηση. Η Δημόσια Κοινωνική Ασφάλιση είναι υποχρεωτική για όλους όσους εργάζονται στη Βουλγαρία είτε δουλεύουν σε βουλγαρικό νομικό η φυσικό πρόσωπο είτε σε ξένο εντός της χώρας.²⁵ Όσον αφορά την αναλογία των εισφορών ανάμεσα στους εργοδότες και τους εργαζόμενους , αυτή έχει μεταβληθεί με την πάροδο των ετών . Τα έτη 2000-2001 ήταν 80:20 , το 2002-2004 ήταν 75:25 , το 2005 70:30 και το 2006 έγινε 65:35. Το 2006 το έλλειμμα των ασφαλιστικών ταμείων της Βουλγαρίας ήταν ένα από τα υψηλότερα σε όλη την Ευρώπη και δεν έχει μεταβληθεί σημαντικά από το 2001.

---

²⁵ Creation of joint ventures among participating countries: Contemporary trends and prospects in Greece and Bulgaria, Tsiotras, Xirotiri, Papadopoulos, Siomkos , Thessaloniki 2001.

3.4.1. Προγράμματα κοινωνικής πολιτικής

♦ Συνταξιοδοτικό σύστημα²⁶, επιδόματα, παροχές

Τον Ιανουάριο του 2002 αναπτύχθηκε ένα νέο σύστημα το οποίο αποτελείται από το πρόγραμμα κοινωνικής ασφάλισης, το πρόγραμμα επικουρικής ασφάλισης και το κοινωνικό βοήθημα. Η κάλυψη από το πρόγραμμα κοινωνικής ασφάλισης είναι καθολική, ενώ η επικουρική ασφάλιση καλύπτει όσους είναι γεννημένοι μετά τις 31 Δεκεμβρίου 1959.

Όσον αφορά **το πρόγραμμα κοινωνικής ασφάλισης** πηγή χρηματοδότησης αποτελούν οι ασφαλισμένοι, οι μη μισθωτοί, οι εργοδότες και οι κυβέρνηση. Σύνταξη γήρατος δίνεται στους άντρες στα 63 χρονιά τους και στις γυναίκες στα 58 και 6 μήνες. Η ηλικία συνταξιοδότησης των γυναικών αυξάνεται κατά 6 μήνες κάθε χρόνο ώστε το 2009 να φτάσει στα 60 χρόνια. Το άθροισμα της ηλικίας του ασφαλισμένου και της διάρκειας της περιόδου ασφάλισης του πρέπει να είναι 100 πόντοι για τους άντρες και 92 πόντοι για τις γυναίκες. Τα άτομα παίρνουν ένα πόντο για κάθε έτος ηλικίας και ένα πόντο για κάθε έτος ασφάλισης. Πρόωρη συνταξιοδότηση δε δίνεται και τα οφέλη είναι πληρωτέα και στο εξωτερικό. Η σύνταξη είναι ίση με το 1% του φορολογητέου εισοδήματος για κάθε χρόνο κοινωνικής κάλυψης. Για όσους συνταξιούχους έχουν τον κατάλληλο αριθμό πόντων στην κανονική ηλικία συνταξιοδότησης, η κατώτερη σύνταξη είναι 85 λέβα (Ιούλιος 2006) , αλλιώς είναι 66,15 λέβα. Η κατωτάτη σύνταξη καθορίζεται κάθε χρόνο από την κυβέρνηση.

Το πρόγραμμα δίνει σύνταξη αναπηρίας για ασθένεια, σύνταξη αναπηρίας για εργατικό ατύχημα ή ασθένεια που οφείλεται στην εργασία. Το Υπουργείο Υγείας είναι υπεύθυνο για να ορίζει το βαθμό αναπηρίας. Οι παραπάνω συντάξεις εξαρτώνται από τα χρόνια εισφορών, το φορολογητέο εισόδημα, την ηλικία του ασφαλισμένου και το βαθμό αναπηρίας. Επίσης προσφέρει σύνταξη επιβίωσης σε παιδιά έως 18 ετών,- στην περίπτωση που είναι φοιτητής η στρατιώτης η σύνταξη δίνεται έως τα 26 -, ενώ αν είναι ανάπηρος δεν υπάρχει όριο ηλικίας.

Επίσης προσφέρει επιδόματα στις παρακάτω περιπτώσεις:

A) Ασθένεια και μητρότητα

Επίδομα ασθένειας και μητρότητας δικαιούνται οι εργαζόμενοι που εργάζονται περισσότερες από πέντε μέρες το μήνα, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων

---

²⁶ Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006- Bulgaria.

υπαλλήλων , των δικαστών, των εισαγγελέων , του στρατιωτικού προσωπικού . Δικαίωμα στα ιατρικά οφέλη έχουν όλοι όσοι κατοικούν στη Βουλγαρία.

Το επίδομα μητρότητας ισοδυναμεί με το 90% της μέσης ημερησίας ασφάλισης και δίνεται για 135 μέρες , ξεκινώντας 45 μέρες πριν από την αναμενόμενη ημερομηνία τοκετού. Το επίδομα φροντίδας παιδιού είναι 130 λέβα και δίνεται μέχρι να φτάσει το παιδί στα δυο του χρονιά. Όσον αφορά το επίδομα σε μαθητές , αυτό περιλαμβάνει ένα επίδομα κατά τα διάρκειά της εγκυμοσύνης , ένα για τον τοκετό ,και μηνιαία βοήθεια για την ανατροφή του παιδιού έως ότου γίνει ενός έτους.

Β)Εργατικά ατυχήματα

Στην περίπτωση εργατικού ατυχήματος δίνεται επίδομα προσωρινής αναπηρίας και επίδομα μόνιμης αναπηρίας. Το επίδομα προσωρινής αναπηρίας ισοδυναμεί με το 90% των κερδών του ασφαλισμένου και ξεκινά να δίνεται από την πρώτη μέρα της αναπηρίας έως την πλήρη ανάρρωση ή έως την γνωμάτευση της μόνιμης αναπηρίας.

Απώλεια ικανότητας για εργασία (%)	Σύνταξη ως ποσοστό της κοινωνικής σύνταξης
> 90	150%
71-90	140%
50-70,99	115%

Πίνακας 13 : Η σύνταξη ως ποσοστό της κοινωνικής σύνταξης ανάλογα με το ποσοστό απώλειας της ικανότητας για εργασία

Γ)Επίδομα ανεργίας

Για να λάβει κάποιος το επίδομα ανεργίας θα πρέπει να έχει εννιά μήνες ασφάλισης. Το επίδομα είναι το 60% των μέσων εισοδημάτων των τελευταίων εννέα μηνών και η διάρκεια λήψης του επιδόματος εξαρτάται από τη διάρκεια της περιόδου ασφαλιστικής κάλυψης. Για τρία χρόνια ασφάλισης , το επίδομα δίνεται για 4 μήνες και για πάνω από 25 χρόνια ασφάλισης το επίδομα δίνεται για 12 μήνες. Το κατώτερο επίδομα ανεργίας είναι 80 leva και το ανώτερο 120 leva.

Όσον αφορά το **πρόγραμμα επικουρικής ασφάλισης**, η ηλικία συνταξιοδότησης των ανδρών είναι 63 έτη και των γυναικών 58 και 6 μήνες. Τα οφέλη δίνονται ως σύνταξη και είναι βασισμένα στο συσσωρευμένο κεφαλαίο στον ατομικό λογαριασμό

(επικουρικό ταμείο) και στην προσδοκώμενη διάρκεια ζωής. Το πρόγραμμα δίνει δυνατότητα πρόωρης συνταξιοδότησης , ανάλογα με το επάγγελμα του ασφαλισμένου.

Όσον αφορά το **κοινωνικό βοήθημα** , πηγή χρηματοδότησης αποτελεί μόνο το κράτος. Κοινωνική σύνταξη προσφέρει το πρόγραμμα αυτό σε άτομα άνω των εβδομήντα πάντα βέβαια με κριτήριο το εισόδημά τους και το 2006 το ποσό της σύνταξης ήταν 63 λέβα ανά μήνα. Επίσης, κοινωνικό βοήθημα δίνεται σε άτομα με αναπηρία που είναι άνω των δεκαέξι και ο βαθμός αναπηρίας τους είναι μεγαλύτερος από 71%. Στην περίπτωση που η αναπηρία έχει προέλθει από εργατικό ατύχημα ή ασθένεια που οφείλεται στην εργασία, τότε το ποσό διαμορφώνεται ανάλογα με το ποσοστό της αναπηρίας ως ποσοστό επί της κοινωνικής σύνταξης.

Το πρόγραμμα κοινωνικής βοήθειας προσφέρει και οικογενειακό επίδομα. Για να λάβει μια οικογένεια το οικογενειακό επίδομα θα πρέπει το μηνιαίο εισόδημα του κάθε μέλους της να μην ξεπερνά τα 200 λέβα. Το παιδί θα πρέπει να διαμένει στην Βουλγαρία, να πηγαίνει στο σχολείο από τα επτά του χρόνια έως τα δεκαοχτώ και να μην βρίσκεται σε ειδικευμένο ίδρυμα φροντίδας παιδιών. Κάθε παιδί λαμβάνει 18 λέβα μηνιαίως. Εάν το παιδί έχει κάποια αναπηρία τότε λαμβάνει 36 λέβα συν ένα συμπλήρωμα 70% του ελάχιστου εισοδήματος το οποίο είναι 55 λέβα.

Όσον αφορά το **επίδομα παιδιού** ισχύουν οι ίδιες προϋποθέσεις με αυτές για το οικογενειακό επίδομα. Το επίδομα δίνεται μέχρι το παιδί να γίνει ενός έτους εάν η μητέρα δεν παίρνει επίδομα μητρότητας. Εάν το παιδί έχει κάποια αναπηρία το επίδομα δίνεται μέχρι να γίνει δυο ετών ανεξάρτητα από το οικογενειακό εισόδημα. Το επίδομα ανέρχεται στα 100 leva μηνιαίως .

Το **επίδομα γέννας** δίνεται ανεξάρτητα από το οικογενειακό εισόδημα και είναι 200 leva για τα πρώτα τρία παιδιά και 100 για κάθε επόμενο παιδί.

3.5.ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Η βασική νομοθεσία που αναφέρεται στην είσοδο και εργασία των αλλοδαπών στη Βουλγαρία περιλαμβάνει τις ακόλουθες νομοθετικές πράξεις:

- A)Νόμος για τους Αλλοδαπούς στη Βουλγαρία
- B)Νόμος για την Προώθηση της Εργασίας

Γ)Κανονισμός για τις Συνθήκες και τις Διαδικασίες για έκδοση, δικαίωμα επιλογής και παύσης των αλλοδαπών στη Βουλγαρία

Δ)Νόμος για την Ενίσχυση των Επενδύσεων

Ε)Εργατικός Κώδικας

Για να εργαστεί αλλοδαπός στη Βουλγαρία χρειάζεται άδεια εργασίας η οποία εκδίδεται από την Υπηρεσία Εργασίας και το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Πολιτικής και ο εργοδότης υποχρεούται να τους εγγράψει στην Υπηρεσία Εργασίας . Άδεια εργασίας δεν χρειάζονται οι ακόλουθες κατηγορίες επαγγελματιών :

- στελέχη αλλοδαπών επιχειρήσεων
- μέλη Διοικητικών Συμβουλίων τοπικών επιχειρήσεων , που δεν εργάζονται με εργασιακή σύμβαση
- αλλοδαποί που κατοικούν μόνιμα στη χώρα , καθώς και πρόσφυγες ή άτομα που βρίσκονται στη χώρα για ανθρωπιστικούς λόγους
- αλλοδαποί που δουλεύουν με διεθνείς κυβερνητικές συμφωνίες όπως είναι οι διπλωμάτες και ανταποκριτές μέσω μαζικής ενημέρωσης.

Η Βουλγαρία ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την αρχή του τρέχοντος έτους υποχρεούται να άρει όλους τους περιορισμούς που αφορούν την είσοδο εργαζομένων από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα απαγορεύουν την εργασία στους Βούλγαρους για τρία χρόνια τουλάχιστον από την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού στη Βουλγαρία αύξησε την ελκυστικότητα των θέσεων για κάποιους δυτικοευρωπαίους. Μετά την ένταξη οι ξένοι επενδυτές μπορούν να φέρουν στη Βουλγαρία προσωπικό από τη μητρική εταιρία. Η Βουλγαρία τα τελευταία χρόνια γίνεται ολοένα και πιο ελκυστική για Ευρωπαίους εργαζόμενους .Ως αποτέλεσμα των ξένων επενδύσεων 52.000 αλλοδαποί εργαζόμενοι απασχολούνται ήδη στη Βουλγαρία σε καθεστώς σταθερής διαμονής και στους οποίους συμπεριλαμβάνονται στελέχη επιχειρήσεων ξένων εταιριών αλλά και εμπορικοί αντιπρόσωποι που εγγράφονται στο Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο της Βουλγαρίας.²⁷

---

²⁷ Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σόφια, Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών υποθέσεων, Ενημερωτικό Δελτίο Νο.6 /Ιούνιος 2006, Σύνταξη Ενημερωτικού Δελτίου: Δρ. Δημήτρης Ζώμας

3.6. ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ²⁸

Η Βουλγαρία συμμετέχει στην υλοποίηση προγραμμάτων interreg τα οποία είναι προγράμματα που εφαρμόζονται σε дуάδες κρατών και συγκεκριμένα σε περιοχές των χωρών που βρίσκονται κοντά στα σύνορα (επιλέξιμη περιοχή) με σκοπό την ενίσχυση και την ανάπτυξή τους σε διάφορους τομείς. Συγκεκριμένα το πρόγραμμα Interreg III (σε συγχρονισμό με το πρόγραμμα PHARE²⁹) που εφαρμόστηκε στη Βουλγαρία και στην Ελλάδα ήταν μια Κοινοτική πρωτοβουλία που σκοπό είχε τη διασυνοριακή, διακρατική και διαπεριφερειακή συνεργασία στην Ευρωπαϊκή Ένωση και έτσι να ενισχύσει την οικονομική και κοινωνική συνοχή σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση και να ενθαρρύνει την ισόρροπη ανάπτυξη της Ευρώπης. Ιδιαίτερη έμφαση είχε δοθεί στην ενσωμάτωση απομακρυσμένων περιοχών και περιοχών που συνορεύουν με τις υποψήφιες τότε χώρες. Το πρόγραμμα είχε χρονικό ορίζοντα την περίοδο 2000-2006. Οι δράσεις του προγράμματος εξυπηρετούσαν τους τέσσερις πυλώνες της Ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση: την βελτίωση της απασχολησιμότητας, της επιχειρηματικότητας, της προσαρμοστικότητας και την προώθηση των ίσων ευκαιριών. Ενισχύθηκε η κατάρτιση που συνδέεται με τους παραγωγικούς τομείς και τη δημόσια διοίκηση στην επιλέξιμη περιοχή, τη συνεργασία φορέων για την προώθηση της απασχόλησης, την επιχειρηματική δραστηριότητα στην επιλέξιμη περιοχή με στόχο τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης. Επίσης ενισχύθηκε η ενδοεπαγγελματική κατάρτιση με σκοπό τη βελτίωση των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού.

---

²⁸ www.interreg.gr

²⁹ Το πρόγραμμα αυτό σκοπό έχει να βοηθήσει την προετοιμασία των χωρών υπό ένταξη να ενωθούν με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Έχει προενταξιακό προσανατολισμό και υποστηρίζει τις προτεραιότητες που θα βοηθήσουν τις χώρες αυτές να εκπληρώσουν τα κριτήρια της Κοπεγχάγης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Βουλγαρία μετά την καθεστωτική αλλαγή του 1989 είχε να αντιμετωπίσει πολύ υψηλό δημόσιο εξωτερικό χρέος και ελλειμματικό ισοζύγιο πληρωμών και συγχρόνως υπήρχε άμεση ανάγκη για διαρθρωτικές αλλαγές. Η οικονομία της χώρας κατέρρευε με τον πληθωρισμό να φτάνει το 1997 στο 500%. Μετά την κρίση του 1996-1997 η Βουλγαρία υιοθέτησε ένα διευρυμένο πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων με τη συνδρομή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας και κατάφερε να απελευθερώσει το εμπόριο, να εξυγιάνει σταδιακά τον δημόσιο τομέα και να αναδιαρθρώσει όλους τους κλάδους της οικονομίας κάνοντας μαζικές ιδιωτικοποιήσεις επιχειρήσεων. Παράγοντες όπως η απελευθέρωση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, η αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος, η ελεύθερη διακίνηση ξένων κεφαλαίων, η αναμόρφωση του γεωργικού τομέα, οι ιδιωτικοποιήσεις καθώς και η μεταρρύθμιση του χρηματοπιστωτικού τομέα συνετέλεσαν στην καλή οικονομική επίδοση της χώρας, στην επίτευξη μακροοικονομικής σταθερότητας και ως συνέπεια στην βελτίωση του επενδυτικού κλίματος. Τον Μάρτιο του 2000 η Βουλγαρία ξεκίνησε τις διαπραγματεύσεις για την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και μετά από μια επταετία αλλαγών και προκλήσεων αποτελεί από τις αρχές του τρέχοντος έτους μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με ρυθμό ανάπτυξης περίπου 6% τα τελευταία χρόνια, η Βουλγαρία κατάφερε να γίνει ο πιο ελκυστικός επενδυτικός προορισμός των Βαλκανίων. Η Αυστρία, η Ολλανδία, η Ελλάδα, και το Ηνωμένο Βασίλειο είναι κάποιες από τις χώρες που την τελευταία δεκαετία έχουν κάνει σημαντικές επενδύσεις. Σημαντικό βήμα για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων απετέλεσαν οι τροποποιήσεις που έγιναν στη νομοθεσία ώστε να προστατεύονται οι επενδυτές αλλά και να συμβαδίζει το δίκαιο της Βουλγαρίας με αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πολύ σημαντικός παράγοντας της Βουλγαρικής οικονομίας είναι το ανθρώπινο δυναμικό καθώς από αυτό εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η επιτυχία της Βουλγαρίας στις προκλήσεις που είχε και συνεχίζει να έχει μετά την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ως αποτέλεσμα των ιδιωτικοποιήσεων που έλαβαν χώρα τα προηγούμενα χρόνια και συνεχίζουν να βρίσκονται σε εξέλιξη, το ανθρώπινο δυναμικό παρουσιάζει αύξηση χρόνο με το χρόνο αλλά και ο αριθμός των εργαζομένων, καθώς έχουν δημιουργηθεί πολλές θέσεις εργασίας στον ιδιωτικό τομέα. Πτώση της ανεργίας παρατηρείται όχι μόνο στα αστικά κέντρα αλλά και στα χωριά. Το ότι ο αριθμός των

εργαζομένων παρουσιάζει αύξηση και στις πόλεις και στα χωριά είναι πολύ σημαντικό καθώς έτσι παραμένουν οικονομικά ζωντανές επαρχιακές περιοχές και δίνεται η ευκαιρία να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν προσφέροντας μακροπρόθεσμα επιπλέον ευκαιρίες στους κατοίκους. Η πλειοψηφία του πληθυσμού βρίσκεται σε ηλικία που μπορεί να είναι εργασιακά ενεργή και το ποσοστό αυτό αυξάνεται τα τελευταία χρόνια και είναι πολύ θετικό για την οικονομία ότι περίπου το 63% του πληθυσμού είναι σε ηλικία που μπορεί να προσφέρει εργασία.

Όσον αφορά τις αμοιβές των εργαζομένων, η Βουλγαρία φαίνεται να αυξάνει τους μισθούς με την πάροδο των χρόνων αλλά υστερεί ακόμη σε σχέση με τα άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θα πρέπει να κάνει πολλά βήματα ώστε σε βάθος χρόνου να υπάρχει σύγκλιση με τους εταίρους της στα ζητήματα αμοιβών και στην αγοραστική δύναμη των πολιτών καθώς αυτό θα συμβάλλει στην αρμονικότερη οικονομική συνύπαρξη στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Οικογένειας. Προς το παρόν βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις όσον αφορά τις ετήσιες αμοιβές των εργαζομένων. Οι καλύτερα αμοιβόμενοι στη Βουλγαρία και στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα είναι αυτοί οι οποίοι απασχολούνται στη χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση.

Όσον αφορά τη μόρφωση και την εκπαίδευση, το επίπεδο μόρφωσης του ανθρώπινου δυναμικού είναι ικανοποιητικό καθώς οι περισσότεροι είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και τα τελευταία χρόνια αυξάνεται και ο αριθμός των ατόμων που λαμβάνουν πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Όσον αφορά την επαγγελματική εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού, δεν ανταποκρίνεται στη ζήτηση της αγοράς. Ιδιαίτερα το επίπεδο επαγγελματικής εκπαίδευσης των μακροχρόνια ανέργων είναι χαμηλό και υπάρχει πρόβλημα με την απώλεια των δεξιοτήτων τους. Αυτό παρατηρείται εντονότερα στα άτομα μεγάλης ηλικίας. Επίσης, το ανθρώπινο δυναμικό της Βουλγαρίας υστερεί στον τομέα της εκπαίδευσης σε νέους τύπους επαγγελμάτων και σύγχρονες τεχνολογίες. Για το λόγο αυτό θα έπρεπε να γίνει συντονισμένη προσπάθεια από το βουλγαρικό κράτος προς την κατεύθυνση της εκπαίδευσης και κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού καθώς με την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση η αγορά γίνεται ακόμη πιο ανταγωνιστική για τους Βούλγαρους εργαζόμενους αλλά και για εκείνους που είναι άνεργοι και ευελπιστούν σε μια θέση εργασίας. Όσον αφορά την εκπαίδευση των ατόμων που έχουν συνταξιοδοτηθεί, παρόλο που η βουλγαρική νομοθεσία δεν θέτει περιορισμό ηλικίας στην εκπαίδευση των ενηλίκων, εντούτοις υπάρχει έλλειψη εθνικής πολιτικής για αυτή την κατηγορία πολιτών. Με την ένταξη στη Ευρωπαϊκή Ένωση, η Βουλγαρία

έχει τη δυνατότητα να εφαρμόσει ευρωπαϊκά προγράμματα που αφορούν την εκπαίδευση και να επωφεληθεί από αυτά. Ήδη, τα προηγούμενα χρόνια η Βουλγαρία εφάρμοσε το πρόγραμμα INTERREG III A/PHARE CBC για την απασχόληση σε συνεργασία με την Ελλάδα για την ενίσχυση της κατάρτισης και της απασχόλησης σε διασυνοριακές περιοχές. Ωφέλιμο θα είναι η Βουλγαρία να εφαρμόσει τέτοια προγράμματα στο μέλλον όχι μόνο σε επιλεγμένες περιοχές αλλά σε ολόκληρη τη χώρα για την ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού. Επίσης ορθό είναι να δώσει έμφαση στη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση αλλά και στην κατάρτιση των ανέργων και να οργανώσει προγράμματα για αυτό το σκοπό.

Συμπερασματικά, η Βουλγαρία είναι φανερό ότι με την ένταξη στη Ευρωπαϊκή Ένωση περνά σε μια άλλη εποχή, σε μια εποχή μεταρρυθμίσεων και διαρθρωτικών αλλαγών στην οποία έχει και θα συνεχίσει να έχει σημαντικές προκλήσεις σε όλους τους τομείς του κράτους, την οικονομία, την κοινωνία, την παιδεία. Τα τελευταία χρόνια -λόγω της ένταξης- στη Βουλγαρία έγιναν σημαντικές αλλαγές στην οικονομία και στη νομοθεσία ώστε να επιτευχθεί σύγκλιση με τα κράτη που είναι ήδη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά απομένουν να γίνουν πολλά βήματα ακόμη. Για το λόγο αυτό σημαντικό είναι να τεθεί ως προτεραιότητα το ανθρώπινο δυναμικό καθώς είναι παράγοντας-κλειδί για την πρόοδο της χώρας σε αυτή τη νέα εποχή.

ΠΗΓΕΣ

Α) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Χαζάκης Ι. Κωνσταντίνος, Εγχειρίδιο ξένων επενδύσεων στις Βαλκανικές χώρες: οι περιπτώσεις της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, Θεσσαλονίκη 2000.
2. Δουδούμη Ε.Γ., Η σύγχρονη Βουλγαρία: Προβλήματα και προοπτικές, Βαλκανικές εκδόσεις, Αθήνα, 1999.
3. Λαζαρίδης Τ. Γιάννης, Παπαδόπουλος Λ. Δημήτρης, Χρηματοοικονομική Διοίκηση: Βασικές Έννοιες Χρηματοοικονομικής, Χρηματοοικονομικός Σχεδιασμός και Διοίκηση Κεφαλαίου Κίνησης, Τεύχος Α', Θεσσαλονίκη 2001.
4. Papadopoulos Demetrios, Siomkos George, Tsiotras George, Xirotiri-Koufidou Stella, Creation of Joint Venture Among Participating Countries: Contemporary Trends and prospects in Greece and Bulgaria, Technical Guide, Thessaloniki 2001.
5. Center for Economic Development, CODE of Best SME Finance Practices in South Eastern Europe,
6. Dr. Edilberto Segura, Oleg Ustenko, Vitaliy Voytovych, Iryna Piontkivska, New European Union Frontier Countries: Economic Situation and Investment Climate.
7. Papadopoulos Demetrios, Siomkos George, Tsiotras George, Xirotiri-Koufidou Stella, Distribution Channels for Greek Products in Bulgaria and FYROM, Thessaloniki, 2001.
8. Agency for small and medium-sized enterprises, Small and medium-sized enterprises in Bulgaria 2002-2003, Sofia 2004.
9. Center for economic development, EU Enlargement and Its Impact on the Social Policy and Labor Markets of Accession and Non-accession Countries, Sofia 2003.

10.National Bank of Greece, South Eastern Europe and Mediterranean Emerging Market Economies, Bulletin, Volume 8/ Issue 1/January/May 2007, Vol.ume7/ Issue 1&2, Volume 6/ Issue 5, Volume 4/ Issue 8, Volume 5/ Issue 2&7, Volume 3/ Issue 9.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1.Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σόφια, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων , Ενημερωτικά Δελτία Νο.3,4,6,8,9,10,11,12/2006 και 2,3,4/2007 και 2,3,4/2007.
- 2.Southeast Europe Investment Guide, Bulgaria, 2006.
- 3.Μαύρος Λ. Αθανάσιος, Αθανασιάδης Κωνσταντίνος , Βουλγαρία: Σχέσεις Γειτονίας, 2007.
- 4.Ivan Neykov, Guaranteed compensation for workers in the event of bankruptcy, Balken Institute for Labour and Social policy, 2005.
- 5.Jeffrey Miller, Evaluation of mass privatization in Bulgaria, The William Davidson Institute at the University of Michigan, Working Paper number 814, March 2006.
- 6.Stoyan Totev, Foreign Direct Investment in Bulgaria:advantages and disadvantages to investment, SouthEast Europe Review, Απρίλιος 2005.
- 7.ICAP Bulgaria EAD, The Challenges for the Bulgarian Companies after EU Accession, 2007.
- 8.Rumiana Zeleva, Ivan Neykov, Nelly Stonova, 2004 Annual Review for Bulgaria, European Foundation for the improvement of living and working conditions, 2005.
- 9.Zlatka Gospodinova,Place of work and working conditions- Bulgaria, Balken Institute for Labour and Social policy, 2007.
- 10.Lyuben Tomev, Social insurance cuts announced in 2006 budget, European Foundation for the improvement of living and working conditions, 2006.
- 11.Ivan Neykov, Compensation for hazardous work under debate,2004.
- 12.Zoltan Walko, The bulgarian financial sector, Financial Stability Report 8.

Γ) ΠΗΓΕΣ INTERNET

1. <http://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2006-2007/europe/index.html>
- 2.<http://www.nsi.bg/>
3. <http://www.bnb.bg/bnb/home.nsf/fsWebIndex?OpenFrameset>

4. <http://www.eurofound.europa.eu/>
5. <http://www.ambsofia.um.dk/da/>
6. <http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>
7. www.mlsp.government.bg
8. www.investbulgaria.com
9. www.ambsofia.um.dk/da
10. www.ilo.org
11. www.interreg.gr